ولسي مبارزه

(عدم تشدد)

احمد الله ارچیوال

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسي مبارزه

(عدم تشدد)

لیکوال:

احمدالله ارچيوال

۱۳۹۴ل کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم: ولسي مبارزه

لیکوال: احمدالله ارچیوال

خپروندی: د افغانستان ملي تحریك، فرهنګي څانګه

وېبپاڼه: www.melitahrik.com

کمپوز/ډیزاین:

پښتۍ ډیزاین: فیاض حمید

چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

چاپکال: ۱۳۹۴ ل کال/ ۲۰۱۵م

د تحریك د خپرونو لړ: (۸۵)

یادونه: د چاپ حقوق له ملي تحریک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسولیت لیکوال پورې اړه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

د خپل خدای ببنلي پلار ارواته يې ډالۍ کوم،
چې د زړه په وینو يې پاللی يم، او اوسمهال يې د
یخ سیوری په ارمان یم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړليک

ګڼه	سرليک	مخ
۱	دکتاب په اړه د استاد اسدالله غضنفر سريزه	۱
۲	يو څو خبرې	۲
۳	عدم تشدد يا ولسي مبارزه	۷
۴	اعتدال او ولسي مبارزه	۱۹
۵	افغاني او اسلامي ارزښتونه او ولسي مبارزه	۲۵
۶	شخړه	۳۲
۷	تاوتريخوالى (تشدد)	۳۹
۸	ولسي مبارزه د وسله والې مبارزې په پرتله	۴۶
۹	د ولسي مبارزې د ترسره کولو لارې چارې	۵۴
۱۰	ستراتيژي	۵۷
۱۱	ستونزه	۶۰
۱۲	دراتلونکې لپاره لارليد	۶۴
۱۳	موخې	۶۶
۱۴	ګډپوهاوى	۶۹
۱۵	وخت	۶۹
۱۶	مهارتونه او وسايل	۷۰
۱۷	تاکتيکونه	۷۰
۱۸	روزنه	۷۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

١٩ افهام او تفهيم.......................٧٢
٢٠ مخاطبين...........................٧٥
٢١ د پيغام جوړول........................٧٧
٢٢ رسنۍ................................٨١
٢٣ ټولنيزې رسنۍ.........................٨٥
٢٤ بيا پخلاينه...........................٩٠
٢٥ يووالی...............................٩٢
٢٦ رهبري...............................٩٣
٢٧ د مبارزينو تاوتريخوالي نه کولو ته ژمنتيا.........١٠٠
٢٨ واک او د واک سرچينې....................١٠٩
٢٨ په ټولنه کې د واک سرچينې.................١١٨
٢٩ ولس ولې حکومت ته غاړه ږدي................١٢٣
٣٠ د ولسي مبارزې تاکتيکونه....................١٣٤
٣١ په افغانستان کې د ولسي مبارزې ځينې ١٤٨
٣٢ ځينې هغه تاکتيکونه چې د.....................١٥٥
٣٣ مظاهره کول..............................١٦٠
٣٤ ستراتيژيکه کړنه...........................١٦٧
٣٥ په اسلامي نړۍ کې ولسي مبارزې................١٧٢
٣٦ خدايي خدمتګار............................١٧٦
٣٧ ماخذونه..................................١٨٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تحریك یادښت

د افغانستان ملي تحریك د (۱۳۹۳ ل) كال په پیل كې له خپلو ګرانو هېوادوالو سره ژمنه كړې وه چې د دې كال په بهیر كې به (شل عنوانونه) بېلا بېل دیني، علمي، ادبي او ټولنیز اثار خپلې ټولنې ته وړاندې كوي. ملي تحریك دا ژمنه د یاد كال د كب پر (۲۸)مه نېټه پوره او د یوې پرتمینې غونډې په ترڅ كې یې شل عنوانونه علمي اثار هېوادوالو ته وړاندې كړل. ملي تحریك په یاده غونډه كې ژمنه وكړه چې د (۱۳۹۴ ل) كال په بهیر كې به انشاء الله د خدای (ج) په نصرت ټول ټال سل (۱۰۰) عنوانه بېلابېل علمي اثار ټولنې ته وړاندې كوي. طبیعي خبره ده چې دا اسانه كار نه دی، ډېر زیات زیار او زحمت ته اړتیا لري، خو ملي تحریك ټینګ هوډ كړی چې خپله دا ژمنه به هم د تېرې ژمنې په څېر عملی كوي. دا اثر چې ستاسو په لاس كې دی د همدې (سل عنوانونو) ژمنه كړو اثارو له جملې څخه دی، چې د چاپ جامه اغوندي. ملي تحریك هیله لري چې له دې اثر څخه به زموږ هېوادوال په زړه پورې ګټه پورته كړي. ملي تحریك له ټولو هغو لیكوالو، ژباړونكو، سمونچارو، مالي او معنوي مرستندویانو او چاپ چارو څخه چې ددې اثارو د چاپ په دې ټول بهیر كې یې یو بل سره مرسته او ملګرتیا كړې او دا فرهنګي بهیر یې بریالی كړی، د زړه له كومې مننه كوي او كور وداني ورته وایي.

د هېواد د فرهنګ د بډاېرازۍ په هیله

د افغانستان ملي تحریك فرهنګي څانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب په اړه د استاد اسدالله غضنفر سريزه

مونږ ان تر اوسه پورې رومي عسکرو ته ورته يو چې د سولې د لارې د مبارزينو پر سر باندې داغزيو تاجونه ږدو او په جهر او يا په زړونو کې ورپورې خاندو، زموږ په ټولنه کې په عدم تشدد باندې د باور کموالی مختلف عوامل لري، چې البته يو لوی عامل يې دا هم دی، چې ولسي مبارزه په رښتنيني بڼه نه ده معرفي شوې.

دا کتاب مو ددې ډول مبارزې له طريقو، له ګټو، له حقانيت او ضرورت څخه خبروي. ليکوال ټينګار کوي. چې خلک بايد د ظلم او بې عدالتۍ په وړاندې غبرګون وښايي، خو دغه غبرګون دې د تشدد په بڼه نه وي، چې باغ عدن په کې نه جوړيږي خو د پښتنو کوڅې په کې ويجاړيږي.

استاد اسدالله غضنفر

د ولسمشر کلتوري او فرهنګي سلاکار

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو څو خبرې!

تاريخ ګواه دی چې جګړې ديوې ټولنې مادي او معنوي بنسټونه داسې لړزوي چې تر پېړيو يې بيا رغول نه يوازې دا چې ستونزمن وي بلکې ناشوني هم وي. دافغانستان ۳۸ کلنې جګړې وښودله، چې جګړه نه يوازې زموږ د ټولنې فزيکي زيربنا له منځه وړی، بلکې زموږ د ټولنې معنوي ارزښتونو باندی يې ژورې منفي اغېزې شيندلې د جګړې په معنوي زيانونو خبرې کول د دې کتاب د وس خبره نه ده خو شاعر د جګړې د زيانونو ديوا ړخ په اړه داسې وايي:

چا يې پلو ليدلی نه و

اوس د شمشاد په غاښې ځي سر تور سرونه

د دغه شعر شاته د افغانانو د پت، عزت او ناموس ډېرې ناخوالې، په زرهاوو اوربدل شوې او نااوربدل شوې، خو بوږنوونکي کيسې پر تې دي. جګړه او تاوتريخوالی تر کلونو کلونو د ولس ټولنيز، اقتصادي او ټولنيز حالات داسې زيانمنوي، چې د ټولنې رواني پايښت له منځه وړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جګړې بر عکس ولسي مبارزه نه یوازې دا چې د وسله والې مبارزې په پرتله ډېره اغېزمنه ده، بلکې دغه ډول مبارزه ټولنيز ارزښتونه او معنويات غښتلي کوي او د ټولنې اوږد مهاله ټکاوته لاره اواروري خو، ستونزه دهده چې موږ د ولسي مبارزې په اړه اړين پوهاوی نلرو، او نه هم داسې علمي ماخذونه لرو چې د دغه ډول مبارزې دلار ويانو تنده ماته کړي په پښتو ژبه کې د ولسي مبارزی په خپله بڼه دا لومړی کتاب دی، چې نه يوازې د ولسي مبارزې تيوريکي اړخونه روښانه کوي، بلکې د ولسی مبارزې عملي اړخونه هم څېړي. دا د ولسي مبارې کتاب دويم چاپ دی، که څه هم تر ډېره بريده مې هڅه کړې، چې د کتاب د لومړي چاپ نيمګړتياوې او تېروتنې په دې هغه کې له منځه يوسم، خو بيا هم د موضوع اړوند زموږ په چاپېريال کې د علمي څېړنو کمښت او د ځينې نورو ستونزو په پام کې نيولو سره لدې کتابه بايد د يو قوي علمي کتاب د معيارونو د پوره کولو طمع ونه شي، له بل پلوه د کتاب هر عنوان دومره پراخه دی، چې په اړه يې بايد يو ځانګړی کتاب وليکل شي. د ولسي مبارزې په څېر د يو پراخه مضمون په يو کتاب کې راټولول په کوزه کې د سيند د ځايولو مانا لري. دا کتاب په پښتو ژبه د موضوع په اړ لا ډېرو څېړنو کولو لپاره يو پيل

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی، که څه هم دويم چاپ دی بيا هم د دې کتاب د بهبود او غنا لپاره تل چانس موجود دی.

زه هيله من او باوري يم، چې دغه کتاب به د موضوع په اړه لا ډېرو څېړنو ته لاره اواره کړي. د کتاب ټول موضوعات د افغان کلتور په رڼا کې روښانه شوي، لدې امله زموږ په هيواد کې لدې کتابه تر ډېره بريده د ولسي مبارزې په برخه کې په پوره ډول ګټه اخيستل کېدی شي. ولسي مبارزه نه يوازې د سياسي موضو بلکې د اقتصادي او ټولنيزو ناخوالو لپاره هم کارېږي.

د کتاب ليکلو لومړنی موخه داده؛ چې زموږ د ټولنې د سياسي اقتصادي او ټولنيزو ناخوالو د له منځه وړلو لپاره ځوانانو، د مدني ټولنې فعالانو او نورو وګړو ته يوه داسې وسيله چې له متشددې مبارزې موثره وي برابره شي. که د افغانستان د اوسنيو حالاتو له مخې د پراخه ولسي مبارزه پيلول امکان نه لري، خو کتاب مبارزين په وړه کچه د مبارزو لپاره په اغېزمنه توګه چمتو کوي. دا کتاب د هغه اصل له مخې چې لومړی بايد پوهاوی رامنځته شي او بيا مبارزه وشي، د تحقق په لار کې يو وړوکې خو غښتلی ګام دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب د ليکلو دويمه موخه د ولسي مبارزې په اړه زموږ هېواد کې د علمي څېړنو ترسره کولو لپاره د يوې علمي مرجع رامنځته کول دي.

په پښتو ژبه کې د ولسي مبارزې په اړه د يوه هراړخيز کتاب نه شتون يوه ستره نيمګړتيا وه، څو د ولسي مبارزې په اړه زموږ د ټولنې اړتيا پوره او د مينه والو تنده خړوب کړي.

د کتاب ليکل ډېر وخت او څېړنو ته اړتيا لري، د پخوا په څېر يو ځل بيا زما کاري بوختياوې او د ژوند سره تړلې منډې ترړې که لږې کمې واې کېدی شي، چې د کتاب منځپانګه لا ډېره غني وه. خو زما شخصي او کاري بوختياوې ددی لامل شوې، چې کتاب په هغه ډول چې ما غوښتل ونشم ليکلی.

بيا هم په پښتو ژبه د ولسي مبارزی په اړه د يو علمي سرچينې رامنځته کول زما ارمان و، چې د يو کتاب په بڼه مې کال وړاندی چاپ کړی وو. خو نږدې يو کال په تېرېدو سره زه اړ شوم چې کتاب کې نورې زياتوونې وکړم او دا دی دويم ايډيشن (چاپ) د موضوع د مينه والو مخې ته ږدم، ددې مانا هرګز دا نه ده چې د کتاب دويم ايډيشن نور کار ته اړتيا نه لري. زه ډاډه يم چې دکتاب د غنا لپاره بايد نور کوټلي ګامونه پورته شي، بيا هم د کتاب دويم ايډيشن اغېزمنتيا او قضاوت د لوستونکو او د هغو ولسي مبارزينو په لاس کې دی څوک چې لدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب استفاده کوي. خدای (ج) دې وکړي، چې دغه کتاب د ولسي مبارزې په اړه د مبارزینو د ذهنیتونو په روښانه کولو کې لا ډېره مرسته وکړي.

د کتاب لیکل په لوی سر کې ډېر سخت کار دی، او د زړه وینې غواړي. له ښاغلو نصیر الله رښتین او مسعود پښتون څخه نړی مننه کوم، چې د کتاب په کمپوز او سمونه کې یې زما غږ ته هر وخت لبیک ویلی او له ما سره یې مرسته کړې ده. همدارنګه له ګران ملګري وفاالرحمن وفا څخه هم مننه کوم چې د کتاب د سمونې درونډ بار یې پورته کړې او د خپلو ټولو بوختیاوو سره سره یې خپل قیمتي وخت د کتاب سمونې ته وقف کړی.

د ګران افغانستان د سوکالۍ په هیله

احمدالله ارچیوال

کابل – افغانستان

د سلواغې میاشت ۱۳۹۴ ل کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

عدم تشدد یا ولسي مبارزه:

عدم تشدد اوس په بېلابېلو نمونو سره یاد او پېژندل کېږي. د عدم تشدد یو شمېر کارپوهان اوس د عدم تشدد د اصطلاح پر ځای د (ستراتیژیک عدم تشدد) اصطلاح کاروي. ځینې پوهان ورته د انګلیسي معادلې کلمې Civil Resistance, People's Power, Nonviolent Civic Mobilization, او Nonviolence, هم کاروي. دوی استدلال کوي، چې که یو شخص له تشدده کرکه کوي او تشدد نه غواړي، نو د شخص د دغه حالت د بیانولو لپاره د عدم تشدد اصطلاح کارول کېږي، خو که یو شخص یا ګروپ یا ټولنه د یوې موخې د لاسته راوړلو لپاره له تشدد او فزیکي ځواک پر ته مبارزه کوي، د عدم تشدد کارپوهان دغه ډول مبارزې ته ستراتیژیک عدم تشدد وایي.

د ډېرو خلکو لپاره عدم تشدد د ژوند تیرولو یوه لاره ده او دوي عدم تشدد ته د روحانیت سره تړاو ورکوي. عدم تشدد د وسلې په شان یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسیله ګڼي. لکه څنګه چې په وسله واله مبارزه کې له وسلې څخه کار اخیستل کېږي، په ورته شکل په ولسي مبارزه کې د حالاتو، چاپېریال او د خلکو د ټولنیزو او سیاسي حالاتو په پام کې نیولو سره د یو لړ تاکتیکونو په مرسته ولسي مبارزه هم ترسره کېږي.

ډېری وخت د عدم تشدد د فلسفې سره نا اشنایي ددې لامل ګرځي، چې ستراتیژیک عدم تشدد د پاسیپیزم (دخلکو غلي کول، ارامول او چپول دي) سره یو ډول وګڼل شي، پاسیپیزم خلک له جنګ او جګړې څخه منع کولو ته وایي. په داسې حال کې چې ستراتیژیک عدم تشدد د خلکو غلي کول یا چپول نه، بلکې هغې مبارزې ته د خلکو سوق او هڅولو ته وېل کېږي، چې فزیکي زور په کې نه وي. ددی لپاره چې د ولسي مبارزې په اړه دغه ناسم پوهاوی په بشپړه توګه له منځه لاړ شي، کارپوهان او س ستراتیژیک عدم تشدد د فعالې مبارزې یو ډول ګڼي او (ولسي مبارزه) نوم یې ورکړی دی.

ولسي مبارزه په ټولنه کې د بدلون راوستلو لپاره له رواجي سیاسي لارو چارو لکه رایې ورکولو، ټاکنو او قانون جوړونې څخه د باندې رامنځته کېږي. ددې لامل دا دی، چې زیاتره وختونه ولسي مبارزه د رواجي سیاست په مټ رامنځته شویو ادارو لکه حکومت او پارلمان پر خلاف ترسره کېږي. خلک د رواجي سیاست له لارې پارلمان او

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومتي چارواکي واک ته رسوي، خو بیا دوی ځیني وختونه پخپله داسې کړنې تر سره کوي، چې د زغم وړ نه وي او باید ایسته کړل شي، نو ځکه دغه مهال رواجي سیاست ګټور نه وي او باید له رواجي سیاست څخه بهر نورې کړنې تر سره شي او دغه نورې هغه د ولسې مبارزې په نامه یادېږي.

په ولسي مبارزې د سم پوهیدلو لپاره اړینه ده، چې موږ د ځواک او زور تر منځ په توپیر پوه شو، ځکه همدغه ځواک او زور د ولسي او وسله والې مبارزې تر منځ توپیر رامنځته کوي. په وسله واله مبارزه کې زور کارول کېږي او په ولسي مبارزه کې ځواک کارول کېږي. د زور نه زموږ موخه فزیکي او رواني تاوتریخوالی دی، خو ځواک بیا فزیکي زور نه دی. د بېلګې په توګه که د هېواد په کچه پولیس یو دم پرېکړه وکړي، چې نور خپلو دندو ته نه ځي، نو دوی دلته خپل ځواک وکارولو او زور یې ونه کاروه، یا دا چې که ولس پرېکړه وکړي، چې په بازارونو کې د ځانګړي لامل په وجه د کوم ځانګړي هېواد تولیدات نه اخلي، دلته ولس ځواک وکاروو.

یا که دکابل ښاریان دیوې اونۍ لپاره د خپلې ځانګړې غوښتنې د لاسته راوړلو په موخه له خپلو ورځنيو کارونو څخه پرېکون وکړي، نو په دغه حالت کې په ښار کې ورځنۍ ژوند په ټپه درېږي، دغه کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکومت ته یوه ستره ضربه ده او دغه ډول مبارزه ولسي مبارزه ګڼل کېږي. په یادو شویو بېلګو کې که پولیس، ولس یا د کابل ښاریان کوتکونو او یا تاو تریخوالي ته مخه کړي، مانا داده چې دوی زور کارولی، او بیا دغه مبارزه وسله واله مبارزه ده.

په ولسي مبارزه کې پر ته له دې چې زور و کارول شي، ولسونه چې په کې د هر عمر او هر ډول فکر او نظر لرونکي خلک (سړي او ښځې) شامل وي، دیو لړ تاکتیکونو له لارې برخه اخلي. له همدې امله ورته ولسي مبارزه وېل کېږي. ولسي مبارزین دیوې لارې په توګه هغه څه کوي، چې رواج او قانون یې خلکو ته د نه کولو امر کوي، د بېلګې په توګه کېدای شي یو ځانګړی رنګ لرونکې کمیس او یا جامې اغوستل، په یوه ټولنه کې بد وګڼل شي او رواج یې د نه اغوستلو حکم وکړي، خو ولسي مبارزین له دې امله چې رواج او یا قانون مات کړي، دغه رنګ کمیس یا جامې اغوندي. یا که دیوې سیمې خلک د حکومت له ادارو سره متوازي اداري رامنځته کړي، چې قانون د دغه کار د نه کولو امر کوي، دغه د ولسي مبارزې یوه بله بېلګه ده.

د ولسي مبارزې د عملي کولو بله لار داده؛ چې ولس هغه څه نه کوي چې قانون یې د کولو امر کوي، د بېلګې په توګه قانون خلکو ته وایي؛ چې چارواکو ته غاړه کېږدي او له حکومت سره همکاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړي خو ولسي مبارزين حکومت ته غاړه نه ږدي او همکاري ورسره نه کوي. همدارنګه که ديوې سيمې ټول خلک پرېکړه وکړي، چې دخپلو ستونزو د حل لپاره حکومت ته نه ورځي او حکومتی دواير تحريم (پرېکون) کړي، دغه هم د ولسي مبارزې يو ډول دی.

دغه تعريف ډېر خلک اړ کړي، چې په ولسي مبارزه له دې امله نيوکې کوي، چې دغه ډول مبارزه ولسونه قانون ماتولو ته هڅوي او يا په بل عبارت دغه ډول مبارزه په اصل کې له قوانينو سرغړاوی دی. دغه نيوکې يو فلسفي بحث ته اړتيا لري. سقراط په دې باور و، چې ټولنيز تړون Social Contract د عدالت سرچينه نه ده. Social contract : د ټولنې د افرادو تر منځ يو نا ويل شوی تړون موجود وي، چې له مخې د ټولنې افراد اخلاقي او سياسي مسوليت لري، چې يوه د ژوند لپاره يوه ګډه ټولنه رامنځته کړي. هابس بيا د ټولنيز قرارداد تيوری داسې تشريح کوي: چې انسانان فطرتاً د خپل ځان د ګټې په لټه کې دي. د دوی کړنې معقولي دي،دوی ځکه يو پاچا يا حاکم ته غاړه ږدي، چې په يوه مدني ټولنه کې چېرته چې د دوی ګټې خوندي دي د اوسېدو ړتيا پيدا کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولنيز ترون له مخې د حکومت ټول قوانين منل او يا دو اکمنو هرې غوښتنې ته غاړه ايښودنه د اعتدال رامنځته کولو لامل نه دی. د ولسي مبارزو موخه اکثرو وختونه د بې عدالتۍ محوه کول او معتدله ټولنه رامنځته کول وي، نو له دې امله که ديو قانون پياده کول د بې عدالتۍ، ستونزو او زحمتونو د رامنځته کېدو لامل ګرځي، دغه ډول قانون بايد له سره تعبير، تفسير او يا تغيير شي. ولسي مبارزين بيا اړ نه دي، چې ناروا قوانينو ته غاړه کېږدي.

مارټين لوتر کينګ هم دغه نيوکې ته ځواب ويلی، نوموړي په ۱۹۶۳م کال کې د امريکا د بر ميګهم زندان نه د خپل وتلي ليک کې ليکلي: ((يو ظالم قانون به حقيقت کې قانون نه دی)).

ولسي مبارزې له دې فلسفې چې اقتصادي، ټولنيز، سياسي او پوځي واک د ټولنې د وګړو په رضا او غاړه ايښودو ولاړ دی، سرچينه اخلي. يا په بل عبارت که ولس غاړه کېنږدي، واکمنان حکومت نه شي کولای، دا فلسفه د ولسي مبارزې اساس دی. حکومتي واکمن او ولسي مبارزين دواړه په دغه حقيقت خبر دي.

کله چې ولسي مبارزين يوې ولسي مبارزې ته متې راونغاړي دواړه خواوې (واکمنان اوولسي مبارزين) هڅه کوي، چې د خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وفاداري راخپله کړي او هره ډله غواړي، چې د خلکو د وفادارۍ په لاسته راوړلو کې بریالۍ شي. بریالي ولسي مبارزین دواک د لاسته راوړلو لپاره هڅه کوي، چې د ولس ژمنتیا راخپله کړي او یا ولس اړ کړي، چې واکمن ته له غاړه ایښودو څخه ډډه وکړي.

ولسي مبارزه دومره پخوانۍ ده، لکه څومره چې انساني تاریخ زوړ دی، خو د دې فلسفې پوهان وایي: سره له دې چې د تاریخ په اوږدو کې زیاتې ولسي مبارزې شوي او ځینې یې بریالۍ شوي هم دي، خو بیا هم له دې مبارزې سره ظلم شوی او په تاریخ کې یې هومره یادونه نه ده شوې څومره چې په کار وه.

شلمې پیړۍ ته د ولسي مبارزې پېړۍ ویل کېږي. دا ځکه چې په دغه پیړۍ کې د دې مبارزې سترو مبارزینو لکه ګاندهي، مارټین لوتر کینګ، عبدالغفار خان (باچاخان)، نیلسن منډیلا او نورو د دې مبارزې پر مټ داسې سترې لاسته راوړنې درلودې، چې بېلګې یې په انساني تاریخ کې کمې لیدل کېږي.

د ولسي مبارزې نورې بېلګې د فلسطینیانو انتفاضه او د عربو پسرلی دی. د ولسي مبارزې په لاره اچولو لپاره اړینه ده، چې هره ټولنه د خپلو شرایطو په پام کې نیولو سره سمه مبارزه تنظیم کړي. موږ نه شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولای د کوم بل هېواد او کلتور ولسي مبارزه په بشپړه توګه کاپي یا نقل کړو. هغه تاکتیکونه چې په یوه ټولنه کې د ولسي مبارزې لپاره کارول کېږي، ضرورنه ده، چې په بله ټولنه کې هم وکارول شي، دا ځکه چې په ولسي مبارزه کې ټولنیز، سیاسي او اقتصادي وسایل کارول کېږي. دغه وسایل د ټولنې له ټولنیزو، اقتصادي او سیاسي حالاتو سره ژورې اړیکې لري. دیوې ټولنې دغه حالات او شرایط د بلې ټولنې له هغو سره توپیر لري، خو بیا هم د دې مانا دا نه ده، چې موږ نه شو کولای دیوې ټولنې د ولسي مبارزې څېړل او مطالعه بې ګټې وګڼو.

ولسي مبارزه یوازې د سیاسي موخو د لاسته راوړلو یوه وسیله نه ده. بلکې په اصل کې ولسي مبارزه د ټولنیزو او اقتصادي موخو د لاسته راوړلو لپاره دومره اغېزمنه ده، لکه څومره چې دا مبارزه د سیاسي موخو د لاسته راوړلو لپاره ګټوره ده. د دې ادعا ښه بېلګه په یو شمېر هېوادونو کې د اختلاس پر وړاندې تر سره شوې ولسي مبارزې دي. د ۱۹۹۶م کال په اوږدو کې د ترکېې د خلکو ولسي مبارزه بریالۍ مبارزه وه، چې په اختلاس ککړ حکومت یې له واکه ګوښه کړ.

د ولسي مبارزې په اړه غالب فکر دا دی، چې دغه ډول مبارزه یوازې په ولسواکه نظامونو کې تر سره کېدی شي، ولې د دغه فکر بر عکس،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسي مبارزه نه يوازې دا چې په ولسواکه نظامونو کې ترسره کېدی شي، بلکې په هر ډول سياسي نظامونو کې د ترسره کېدو چانس لري. له ولسواکه نظامونو بر علاوه دغه ډول مبارزه ديکتاتوري نظامونو لکه شاهي، پوځي او استعماري او نورو نظامونو کې هم ترسره کېدی شي، چې ښه بېلګه يې په برتانوي هند کې د ګاندي او باچا خان ولسي مبارزې دي.

بله بېلګه يې په عربي شاهي حکومتونو کې د عربو پسرلی دی. د پخواني شوروي اتحاد د بالتيک په دريو جمهوريتونو (لاتويا، لېتوانيا او استونيا) کې د ۱۹۹۰ يمې په لومړيو کې د ولسي مبارزو بريا ښيي، چې ولسي مبارزې يوازې او يوازې تر ولسواکه نظامونو محدودې نه دي. په ديکتاتوري ټولنو کې ولسي مبارزه دومره اغېزمنه ده، لکه څومره چې په ولسواکه نظامونو کې مؤثره ده.

د ولسي او وسله والې مبارزې تر مينځ بل توپير د پايلو او وسايلو تر منځ اړيکي په اړه د دواړو ډولو مبارزو تر مينځ د نظر اختلاف دی. وسله واله مبارزه کې پايلې وسايل توجيه کوي، د دې معنی دا ده، چې په وسله واله مبارزه کې د مثبتو پايلو لاسته راوړلو په خاطر د هر ډول وسايلو څخه استفاده کول، روا دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مارشال میک لوهن هم د همدغه خبرې پخلی کوي او وايي، چې ناسم وسایل هرګز د سمو نتایجو د رامنځته کېدو لامل نه ګرځي؛ نوموړی په دې اړه وايي:

.The Medium is the Message يانې وسيله پخپله پيغام دی. د دغه خبرې بېلابېل تعبير ونه کېږي، يو تعبير يې دا دی، چې وسيله د پايلې سره اړيکه لري. یانې د یو سوله ییز راتلونکي او خوندي چاپيريال د رامنځته کولو لپاره د پرامنه وسایلو څخه کار اخیستل اړين دي یا په بل عبارت متشددې لارې چارې هرګز پرامنه او خوندي چاپيريال نشي رامنځته کولای. څه چې کرې هغه به رېبې؛ پښتو دا متل د مارشال میک لوهن د خبرې بل تفسير دی، که غنم وکرې غنم به ترې اخلې او که جوار وکرې، جوار به ترې تر لاسه کوې.

دغه خبرې ته ګاندي هم اشاره کړې، ګاندي وايي وسایل د تخم سره او پايلې د ونې سره ورته والی لري. لکه څرنګه چې د تخم او ونې ترمينځ نه بېلېدونکې اړیکه ده، په دغه ډول د وسيلې او پايلې ترمنځ اړيکه موجوده ده. يانې د مالتې له تخم څخه د مالتې ونه او منې له تخم څخه د منې ونه زرغونېږي. ګاندي باوري دی، چې وسيله مهم شی دی او د وسيلې او پايلې ترمنځ هرګز جدايي نشته، ګاندي وايي، که وسايلو ته جدي پام وشي نتايج په خپله خپل ځان سموي.

ولسي مبارزې په ټولنو کې د ټولنيز اعتدال د رامنځته کېدو په پار رامنځته کېږي، موخه يې دا وي، چې په ټولنه کې د ظلم تيارې د تل لپاره پای ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورسيږي او په ټولنه کې ثبات رامنځته شي. په حقيقت کې ولسي مبارزې د تاوتريخوالي په وړاندې يو غبرګون وي. د ولسي مبارزې موخه په ټولنه کې د موجود تاوتريخوالي د له منځه وړل دي. او لدغه امله دوی له تشدده خالي لارو چارو استفاده کوي.

وسلوال مبارزين په ټولنه يا نظام کې د دوی په اصطلاح د موجود تاوتريخوالي د له منځه وړلو لپاره له تاوتريخوالي استفاده کوي او همدا لامل دی، هغه ټولنه چې يکې د جګړې په پايله کې سوله رامنځته شي قوي امکان لري، چې پيښه کاله وروسته بېرته کورنۍ جګړې ته ستنه شي، دلته د پښتو هغه متل، چې وايي، وينه په وينه نه وينځل کيږي، رښتيا کيږي.

په داسې حال کې چې ولسي مبارزين بيا هم د وسايلو او پايلې ترمنځ د قوي اړيکې موجوديت ته قايل دي. دوی وايي، چې د دوی لپاره پايله وسايل نه توجيه کوي. ولسي مبارزين وايي، چې په ټولنه کې د ثبات رامنځته کولو لپاره پکار ده، چې د تاوتريخوالي خالي وسايل وکارول شي او د دوی په اند زور سوله او ټيکاو نه شي رامنځته کولای. د وسله والو مبارزينو برخلاف دوی په ټولنه کې د موجود تاوتريخوالي په زور نه بلکې په پرامنه وسايلو سره له منځه وړي. ولسي مبارزې منتقدينو ته ولسي مبارزه د لانجې شخه د تېښتې په مانا ده، خو ولسي مبارزه د لانجې له نظره غورځول نه بلکې د لانجې سره د چلند لپاره يو ستراتيژيک انتخاب دی. مانا يې داده چې که د مبارزې لپاره ان که نور وسايل موجود هم وي. يوازې له ولسي مبارزې استفاده کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعتدال او ولسي مبارزه

عدل او اعتدال د ډېر پخوا راهيسې د انسانانو تر منځ د فکر او بحث مهمه موضوع ده. اعتدال په بېلابيلو وختونو کې بېلابېل مفهومونه او معناوې درلودلې دي. سوفسطايان د مسيح ع د ميلاد نه وړاندې په يونان کې هغه خلکو ته ويل کېدل چا چې په ټولو علومو د پوهيدو دعوه کوله. دوی په حقيقت کې يو ډول ښوونکي وو چې د تقرير په فن يې ډېر زور روکولو. دوی کومو ځانګړو ټولنيزو اصولو ته پابند نه وو. د دوی علم سطحي وو او اولني خلک وو چې تعليم سره يې ديو مسلک په توګه چلند کولو. د افلاطون په وخت کې سوفيسطايان پدې باور وو چې عدالت د طاقتور واکمن لپاره د ولس د ايل کولو يوه وسليه ده. دوئ ويل چې عام ولس سياسي واک نه لري او يوائې واکمن دغه ډول واک لري نو ځکه يو واکمن داسې قوانين رامنځته کوي چې د هغې له لارې عام ولس د خپل ځان تابع کړي او دغه کار دوی عدل بللو.

افلاطون د سوفسطايانو بر عکس استدلال کوي او عدالت د ټولنې د ټولو افرادو، اشخاصو او د ټولې ټولنې لپاره د خير او د بريا شرط ګڼي. افلاطون وايي چې په رياست کې اعتدال هغه وخت رامنځ ته کېږي چې د رياست له امکاناتو ټول ولس ګټه پورته کړي. واک په رياست

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې يوې ډلې پورې تړاو ونه لري بلکې دټول ولس او پرګنو ترمنځ په رياست کې همغږی موجوده وي. د اسلام له نظره عدل يوه پراخه او جامع اصطلاح ده. دغه اصطلاح له هغو نظرياتو او تبصرو چې مونږ يې د خلکو په اړه کوو څخه واخله تر هغو لارو چارو چې مونږ يې د خپل مسوليت په ترسره کولو او د خلکو سره د معاملاتو په ترسره کولو کې کارووبياتر په ټولنه کې زمونږ د چلند او د اختلافاتو سره د چلند کولو پورې ټول دربر نيسي. دا اصطلاح عادي ژوند، رسمي ژوند، د حاکم ژوند، محکوم ژوند، واکمن ژوند او د عام وګړي ژوند ټول دربرنيسي. په اسلام کې اعتدال د ظلم نه کولو، په ترتيب اېښودلو، برابری او انصافکولو ته ويل کيږي.

زمونږ د بحث په خاطر دلته په ځای ددې چې د اعتدال په لغوي معنی خبری وشي، ښه به دا وي چې د اعتدال په مفهوم باندی خبری وشي. د اعتدال مفهوم د واکمنو په ګډون د ټولنې د ټولو افرادو ترمنځ د قانون په وړاندی برابري او د هيواد او ټولنې د افرادو داساسي سياسي، اقتصادي او ټولنيزو حقونو ته يو ډول لاس رسی دی. د اعتدال په مفهوم د لاښه پوهيدلو لپاره مونږ کولای شو چې داعتدال په متضاد، باندی پوه نشو . دغه پوهاوی زمونږ سره مرسته کوي تر څو داعتدال په مفهوم پوه شو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو فرد، افراداو يا ګروپ د مدني، سياسي، اقتصادي او نورو قانوني حقونو څخه د رنګ، ژبې، سيمې، سمت او يا بل کوم تړاو له امله محرومولو دبې عدالتۍ يوه بيلګه ده. په ولس د دوی د خوښي او د منل شويو موازينو او قوانينو برخلاف حکومت کول هم بې عدالتي ده. په ولس د ظالمانه قوانينو نافذول، يا د واکمنو لخوا د خلکو د ګټو د خونديتوب په خاطر قوانين نافذول بې عدالتۍ يوه بله بيلګه ده . د واکمنو لخوا د مالي نه ورکول او يا دا چې د واکمنو لخوا د ځان لپاره د مالي ورکولو لپاره يو معيار او د عام وګړو لپآره د مالي ورکولو لپاره بل معيار ټاکل هم بې عدالتي ده. د اختلاس کول، چې دولس په حقونو تيری دی، چې دا هم بې عدالتي ده.

اعتدال او د سولې يا ټکاو ترمنځ ژوره اړيکه موجوده ده. د اسلام ستر پيغبر ص فرمايي: که يو نظام کې کفر وي هغه دوام کولی شي، ولی که يو نظام کې ظلم او بې عدالتي وي هغه نظام دوام نه شي کولای. لدې معلوميږي چې بې عدالتي د کفر نه هم بد عواقب لري.

د روم امپراتوري د باربريانو د امپراتورۍ په پرتله او د پيغمبر ع لخوا په مدينه کې رامنځته شوې اسلامي رياست د خپل عصر د نورو واکمنيو په پرتله عدل ته ډېر ژمن وو. همدا لامل وو چې د روم امپراتورۍ تر ډېر مهاله دوام وکړ او اسلامي رياست ډېر ژر نورو سيمو ته خپور

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو. او ډېرو سيمو ته يې اسلام د توري په زور نه بلکې د عدل په زور ورساوه.

ابن خلدون هم په المقدمه کې د ملتونو بقا او عدل تر منځ د ډېرې ژورې اړيکې د موجوديت په اړه خبرې کوي. نوموړی وايي چې په تاريخي لحاظ سياسي او اقتصادي ځواک کمښت د ملتونو د زوال لامل نه دی ګرځيدلی بلکې ملتونه هغه وخت زوال سره مخ شوي کله چې په ټولنه کې بې عدالتي رواج شوی او واکمنې طبقې خپلې ګټې د ولس له ګټو مقدمې ګڼلې. نوموړی د خپلې ادعا په ننګه وايي "هره اندازه چې په ټولنه کې عدالت ته ژمنتيا قوي وي، په هماغه اندازه هغه ټولنه قوي وي او ددې برعکس." لکه څنګه چې ابن خلدون يې په المقدمه کې وړاندوينه کړې وه، د مسلمانانو زوال هغه وخت پيل شو، کله چې اعتدال ته د دوئ ژمنتيا مخ په زوړ شوه.

پوهانو اسلامي اصولو ته ژمنيتا او سولې رامنځته کولو ترمنځ تړاو په اړه لويديځوالو يو لړ څېړنې کړي دي .دوی وايي چې اعتدال ،چې د اسلام يو بنسټيز اصل دی، او سولې ترمنځ يوه ژوره اړيکه موجوده ده. مسلمانو او لوديځو څېړونکو د اسلامي اصولو لکه مهرباني، شفافيت، د انسانانو ترمنځ په برابرئ، د نورو حقونه په رسميت پېژندل او هغوی ته درناوی کولو باندې ژورې څېړنې کړې دي. که دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصول په عمل کې پياده شي ديوې معتدلې ټولنې رامنځته کېدو او بالاخره په ټولنه کې ټکاو رامنځته کولو ته لاره اواروي.

داسلام يو مهم پيغام د معتدلې ټولنې رامنځته کول دی. د بېلګې په ډول په قران شريف کې څه دپاسه سل ځل د بې عدالتی چې په ظلم، اثم، اوضل په نومونو سره ياد شوی، په اړه وعيد ياد شوی دی.خادوری وايي چې د الله تعالی له وحدانيت وروسته هغه اخلاقي اصل چې په قران شريف او اسلامي تعليماتو کې پرې زيات ټينګار شوی دی هغه ټولنيز او انفرادي ژوند کې عدالت او برابري ده.

ابن خلدون هغه افراد چې په پټو سترګو بې عدالتي قبلوي او يايي په اړه غلی پاتي کېږي غندلي. ارسطو د عيسیٰ ع له زيږيدو ډېر وړاندې دغه ډول خلک ملامته کړي او ويلي يې دي، چې هغه خلک چې د بې عدالتی په وړاندی نه درېږي هغوی بزدله او يا هم په بې عدالتی کې يې ګټې خوندي دي. اسلام بيا د بې عدالتی په وړاندی ودريدل او مبارزه کولو ته غوره جهاد ويلی دی.

په تاريخي لحاظ د ولسي مبارزو او اعتدال ترمنځ ژوره اړيکه موجوده ده. د پښتنو له سيمو تر امريکا او له هنده بيا تر منځني ختيځ او شرقي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اروپا پورې خومره ولسي مبارزې چې ترسره شوي، موخه يې د اعتدال رامنځ کول او د ظلم پر خلاف مبارزه ده.

دغه مبارزې د غلامۍ د زنځير د ماتولو، د تعصب پر خلاف، د اختلاس پر خلاف، د ظالم واکمن پر خلاف او د انسان سره د غير انساني سلوک پر خلاف ترسره شوي. لدې امله د ولسي مبارزو موخې اکثره وختونه په اعتدال ولاړې ټولنې رامنځته کول او ټولنه د ټکاو طرف ته سوق کول دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغاني او اسلامي ارزښتونه او ولسي مبارزه

د ولسي مبارزې سره بشپړه نابلدتیا ددې لامل ګرځي، چې یو شمېر خلک ولسي مبارزه د افغان کلتور لپاره یوه پردۍ پدیده وګڼي، د دوی دا فکر ولسي مبارزې او افغان کلتور په اړه د دوی د سرسري مالوماتو زېږنده ده. ولسي مبارزه په اصل کې د افغان ولس په متن کې پالل شوې پدیده ده، چې هرې شخړې ته د تاو تریخوالی څخه د خالي لارو چارو لکه د جرګې له لارې د حل کولو توصیه کوي.

په مصر، تیونس او لیبیا کې ولسي مبارزې ددې لامل شوې، چې مستبد واکمنان له واکه ګوښه شي. همدارنګه په ۱۹۹۰م کې د نجم الدین اربکان پر خلاف ولسي مبارزې د نوموړي د ګوښه کېدو لامل وګرځېدې تاریخي او داوس وخت اسلامي ولسي مبارزې د افغانستان لپاره عواقب لري. هغه څه چې د اسلام پر خلاف وي، هغه د افغانستان د کلتور پر خلاف هم دي او همدا لامل دی، چې افغانان د نورې اسلامي نړۍ له پېښو اغېز منېږي. د عربو له پسرلي وروسته په افغانستان کې هم مدني ګروپونو او سیاسي ګوندونو د ولسي مبارزو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

موثریت په اړه بحثونه کول پیل کړل، ځینو خو آن په وړه کچه ولسي خوځښتونو هم پیلولو ته لستوڼي بډ وهل .

یو شمېر افغان ځوانانو د ځانګړو موخو د لاسته راوړلو لپاره د فېسبوک ګروپونه جوړ کړل او د نورو ځوانانو د ملاتړ تر لاسه کولو لپاره یې مبارزې پیل کړې. افغان کلتور د ولسي مبارزې ځینې داسې تاکتیکونه لري، چې په دې لاره کې ډېر موثر تمامېدی شي.

له دې پرته افغانانو د تاریخ په اوږدو کې د بېلابېلو موخو د لاسته راوړلو په خاطر د ولسي مبارزې بېلابېل تاکتیکونه کارولي، افغان مجاهدینو له روسانو سره د جهاد پر مهال د ۱۹۸۰ یمې په وروستېو کې په پېښور کې منځ مهالی حکومت جوړ کړ، چې په حقیقت کې یې موخه د کابل له ادارې سره یوه متوازې اداره رامنځته کول وو. که څه هم د دغه منځمهالي حکومت جوړول ډېره بریالی تجربه نه وه، خو دغه کار د کابل حکومت د تضعیف لپاره د ولسي مبارزې یو ښه تمرین و. که له ملي کچې راتېر شو، په سیمه ییزه کچه د ولسوالیو او ولایتونو په کچه د ولسي مبارزو د پیاده کولو لپاره د متوازي ادارو رامنځته کول په هر کلتور کې پیاده کېدی شي او د هېڅ کلتور پر خلاف نه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بېلابېلو وختونو کې د نورو اسلامي ټولنو، اشخاصو او تحریکونو له خوا متوازي اداري جوړې شوي دي. د ایران رضاشاه د واک له پرېښودو وروسته په ۱۹۷۰م کال کې یو لومړی وزیر په خپل ځای پرېښود. خمیني او د شاه پر خلاف مارکسیستو مبارزینو هم په ګډه خپل لومړی وزیر وټاکه. په ایران کې د لږ وخت لپاره دوه لومړي وزیران وو، له یوې خوا د خمیني او مارکسیستانو لومړی وزیر او له بلې خوا د شاه له خوا ټاکل شوی لومړی وزیر، چې د شاه لومړی وزیر بالاخره لږ وخت وروسته تېښتې ته اړ شو او د خمیني لومړي وزیر یې ځای ونیو.

د طالبانو له حکومته وروسته په تېرو لسو کلونو کې د ولسي مبارزې بېلابېل تاکتیکونه کارول شوي دي. په دغو تاکتیکونو کې د جرګو جوړول، د اعتصابونو او مظاهرو کول او نور شامل دي. لویه جرګه په افغانستان کې د شخړو د حل یوه مهمه لار ده. دغه تاکتیک د سیاسي، اقتصادي او ټولنیزو ستونزو د حل یوه موثره طریقه ده. په سیمه ییزه کچه جرګه د دوو افرادو، کورنیو او قومونو تر منځ د لانجو د اوارې په موخه جوړېږي .

لویه جرګه د هېواد د ټولو قومونو تر منځ د نظر ورته والی او توافق رامنځته کوي. کله چې په کندهار کې ګورګین ووژل شو او افغانانو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوځانګړي حکومت اعلان وکړ، نو لومړی مشر يې ميرويس نيکه وټاکلو دغه دواړه پيښې د جرګې له خوا تصويب شوې وې .

همدارنګه د معاصر افغانستان لومړنی پاچا احمدشاه ابدالي په ۱۷۴۷م کال کې ديوې لويې جرګې په نتيجه کې غوره شو. په اوس وخت کې دافغانستان ولسمشر حامد کرزی په ۲۰۰۲م کال کې د اتلسو مياشتو لپاره دافغانستان د منځمهالې ادارې د مشر په توګه دلويې جرګې له خوا وټاکل شو.

وروسته په ۲۰۰۴م کال کې داساسي قانون لويې جرګې په افغانستان کې نوی اساسي قانون تصويب کړ. دافغانستان له بېلابېلو برخو د جرګې ګډونوالو په دغه دواړو جرګو کې ګډون وکړ. د دغه جرګو غړي د هېواد له بېلابېلو سيمو راټول شوي وو، بېلابېل پس منظرونه يې درلودل او کلونه کلونه يې له يوه بل سره جګړې کړې وې. دوی د افغانستان د راتلونکي لپاره په يو داسې ميکانيزم توافق وکړ چې ټولو اړخونو ته د منلو وړ و.

په ۱۹۳۰ مه لسيزه کې د انګريزانو پر خلاف د خان عبدالغفار خان تر مشرۍ لاندې د خدايي خدمتګارو مبارزه په سيمه کې لومړۍ ولسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبارزه وه. د خدايي خدمتګارو د مبارزې بريا دا نظر چې ګواکې پښتانه متشدد دي، منفي ثابت کړ.

د پاکستان او افغانستان ترمنځ د لويې جرګې جوړېدل او په ۲۰۱۰م کال کې له مخالفينو سره د خبرو اترو لپاره د سولې شورا د جوړېدو لپاره د لويې جرګې جوړول، د جرګو نورې بېلګې دي.

د لويې جرګې حيثيت ته د افغانستان د اساسي قانون له خوا جواز او قانون منديي ورکړل شوې ده. د اساسي قانون په ۱۱۰ مه ماده کې راغلي، چې يوازې لويه جرګه د اساسي قانون د تعديل واک لري او همدارنګه لويه جرګه د دې واک لري، چې په مهمو مسايلو کې افغان حکومت ته مشوره ورکړي. د اساسي قانون ۱۱۱ مه ماده کې راغلي، چې لويه جرګه د ولسمشر د مواخذې د غوښتلو حق لري.

جرګه د يوې ځانګړې موخې لپاره له تشدده خالي تاکتيک دی. د افغانستان د اساسي قانون ۳۴ مه ماده لويه جرګه تعريفوي او وايي، چې لويه جرګه د پارلمان د دواړو جرګه ګيو او د ولايتي شورا له غړو او د ولسواليو د شوراګانو له مشرانو څخه جوړېږي. خو له تاريخي پلوه په لويه جرګه کې د حکومت د مداخلې هېڅ ډول جواز نه شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کلو، ولسواليو، ولايتونو او بالاخره په ملي کچه جوړېدونکې جرګې يوازې له قومي متنفذينو، عالمانو او نورو اشخاصو څخه جوړې شوي دي. که څه هم د افغانستان د حکومتونو د لاسوهنې له امله د لويو جرګو پر ماهيت او پرېکړو تاثير شوی او حکومت د جرګو پر پرېکړو اغېز لري، خو جرګې د افغانانو په سياسي او ټولنيز ژوند ژوره اغېزه لرلی. همدارنګه جرګه اسلامي ملاتړ هم له ځانه سره لري. څه باندې ۱۴۰۰ کاله پخوا اسلام د شوراګانو د جوړولو امر کړی او الله ج په سورت شورا کې فرمايي: ((او په کارونو کې يو له بل سره مشوره کوئ)). جرګه دستورا افغاني بڼه ده.

د نورو کلتورونو په پرتله افغاني کلتور داسې ډېر تکتيکونه لري، چې په ولسي مبارزه کې ترې ګټنه (استفاده) کېدای شي. لدې بر علاوه د ولسي مبارزې نور تاکتيکونه لکه اعتصابونه، مظاهرې، شلونه، اقتصادي تحريمونه، د موازي ادارو رامنځته کول، حکومتي چارواکو ته غاړه نه ايښودل، همکاري نه کول او دې ته ورته د ولسي مبارزې نور تاکتيکونه په افغاني کلتور کې رواج دي.

د ولسي مبارزې په اړه ناسم پوهاوی ددی لامل ګرځېدلی، چې دغه ډول مبارزه زموږ په ټولنه کې يوه نا اشنا پديده وګڼل شي او ولسونه او نخبه ګان دغه مبارزه زموږ په ټولنه کې د پلې کېدو وړ نه ګڼي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو څرنګه چې بدلون یو اوږد وخت ته اړتیا لري، نو په افغانستان کې هم باید د ذهنیت او رویې بدلون ورو وي. بیا هم افغانان باید د مؤثرې وسیلې په توګه او د ټولنیزو ستونزو د حل په موخه د ولسي مبارزې په اړه جدي فکر وکړي.

دغه مبارزه باید په سیمه ییزه کچه وي، یوځل چې مبارزین د دغه ډول مبارزې په اړه کافي تجربه او پوهاوی ترلاسه کړي او د دغه ډول مبارزې په اړه پوهاوی عام شي، یوازې هغه وخت بیا ولسونه کولای شي چې دغه مبارزه په ملي کچه د ملي مسایلو د حل لپاره وکاروي. له پوهېدو پرته د دغه ډول مبارزې کارول به خطرناکې پایلې ولري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

شخړه

په فطرت کې تنوع او اختلاف د کايناتو د جوړولو يو اصل دی، دغه خبرې ته په قران شريف کې هم اشاره شوې: (ومن ايته خلق السموات والارض واختلاف السنتکم والوانکم ان في ذالک لايت للعالمين) ژباړه: او د خدای له نښو څخه ځينې يې پيداکول د اسمانونو او ځمکو او رنګونو ستاسې کې اختلاف دی بې شکه په دغه کار کې نښانی لپاره د مخلوقاتو دي.

د نړۍ هر انسان له بل انسان څخه متفاوت دی، د نړۍ هيڅ دوه انسانان يو ډول نه دي، د هر انسان خيالات، احساسات، تجربه، پوه، فطرت او ميلانات له بل انسان څخه مختلف دي. په نړۍ کې تنوع او اختلاف د نړۍ سيستم د چلولو لپاره مهم دي يا په بل عبارت که ژور فکر ورته وکړو، تنوع د نړۍ د نظام د چلولو لپاره اړين دی.

يو وګړی د نړۍ ټول هنرونه او علمونه نشي تر لاسه کولای، يو شخص انجينر وي، بل ډاکټر وي، بل معلم وي، بل قاضي وي، بل تجار وي او نور بيا نور کسبونه کوي او دغه تنوع ددې لامل ګرځي، چې انسانان د يو بل اړتياوې پوره کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځئ د یو څو ثانیو لپاره فکر وکړو، چې د نړۍ ټول انسانان یو ډول مخونه لري او ټول یو ډول خواړه خوښوي، یو ډول دندې خوښوي، آیا په دغه ډول حالت کې به د انسانانو د پیژندګلوي لپاره څومره ګډوډي وي؟ یو ډول خوراکونه به خوړل کېدل نور خوراکونه به له منځه تلل او خرابیدل او د هغه خوراک پر سر به تل د انسانانو تر منځ جګړه روانه وه، کوم، چې د ټولو خوښیده. د موضوعاتو په اړه د بیلا بیلو نظریاتو درلودل او ډیر او ژور فکر کولو ته لاره هواروي او په ټولنه کې د خوشحالۍ، د فکر د پراخیدو، د ټولنې د پرمختګ او یو بل ته د درناوي لامل ګرځي

له دې امله د انسانانو ترمیځ د فکر او نظر اختلاف یو طبعي پدیده ده .

شخړې او لانجې د انسان په خټه کې اغږل شوي دي، نړۍ ته دانسانانو له راتګ سره سم دوی تر منځ شخړې پیل شوې. حمزه بابا دغه حقیقت ته پخپل یو شعر کې داسې اشاره کړې :

چې دنیا د اب وګل ته انسان راغی

مینه راغله، فتنه راغله، طوفان راغی

لومړۍ شخړه د آدمع د دوو زامنو هابیل او قابیل تر منځ وشوه. قابیل غوښتل خپله هغه خور ځان ته په نکاح کړي، چې د هغه وخت له

(c) ketabton.com: The Digital Library

قانون سره سم باید هابیل په نکاح کړې وای. له دې امله د دواړو ورونو ترمنځ شخړه رامنځته شوه. آدم (ع) د دریم ګري په توګه له خپلو دواړو زامنو وغوښتل؛ چې قرباني وکړي.دچا قرباني چې اسماني اور وخوړله، هغه سلامت او دچا چې اسماني اور ونه خوړله، هغه ملامت دی.

وروسته له هغه چې دواړو ورونو قربانۍ وکړې، دهابیل قرباني اور وخوړله، چې مانايې دالله (ج) له طرفه دهابیل د حقانیت تصدیق و. خو دقابیل قرباني اسماني اور و نه خوړله. له دې امله قابیل خپل ورور هابیل ته په غوسه شو، شخړه یې ورسره وکړه او هغه یې وواژه .

سقراط وایي، چې ټول متضاد شیان لکه کم زیات، قوي ضعیف، لوي وړوکې، ژوند او مرګ داسې یو له بل سره تړلي دي، چې له یو وروسته بل رامنځته کېږي. لکه څرنګه، چې ویده کېده په پاڅیدلو سره تعقیبېږي، همدارنګه له ژوند وروسته مرګ راځي. که مخالف او متضاد شیان یو ځای نه وای اوژوند بغیر له مرګه وای بالاخره هر څه به له منځه تللي وای، ویلای شو، چې تضاد د ژوندیو حقیقت دی. اروا پوهان وایي؛ چې ددوو ورونو او ان د دوه کیانو (غبرګونو) ترمنځ هم د ځینو شیانو په اړه د نظر اختلاف موجود وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(جين شارپ) وايي چې په ټولنو او سياست کې د نظر اختلاف نه بوازې حتمي دی، بلکې ځينې وختونه مطلوب هم دی .داسې باور کېږي؛ چې د خلکو نيمګړې اړتياوې، ارزښتونه، ناسمې انګېرنې، پېژګلوي، سمبولونه ، حقونه او نور د شخړو له ځينو سترو لاملونو څخه دي.

دعام فکر پر خلاف د شخړې موجوديت ستونزه نه ده او بايد ورته ديوه ناآشنا څيز په سترګه و نه کتل شي . شخړې ته د منفي پديدې نه بلکې ديوه داسې حقيقت په سترګه بايد وکتل شي، چې له ځانه سره ښېګڼې لري . شخړه ديوګروپ او بل ګروپ په داخل کې د عينې ګروپ افرادو ترمنځ يوالی رامنځته کوي ياني شخړه ديووالي رامنځته کوونکې ځواک هم دی. په هره اندازه چې شخړه دوام کوي، په هماغه اندازه د ګروپ پېژندګلوي قوي کېږي. شخړې ډېر وختونه کمزوري ملتونه او ګروپونه غښتلي کوي، له استعمار او استثمار څخه يې خلاصوي او بې عدالتي هم له منځه وړي. که شخړې نه وای هېڅکله به بې عدالتي نه وای ننګول شوې، جبر او ظلم به دوام کولای. د شخړې پايلې ډېر وختونه د افرادو او ګروپونويا ډلو د روحي او مادي خوشالۍ لامل ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تضاد او شخړه د ژوند په هر ډګر کې د تکامل لامل ګرځي، کله چې تکامل رامنځته شي ديو څه وخت لپاره خاموشي رامنځته کېږي. لدغه خاموشۍ وروسته بیا تضاد رامنځته کېږي، چې دغه تضاد تکامل رامنځته کوي او پدې توګه انساني ژوند تيريږي.

هغه ټولنې چې خلکو ته په کې د مخالف نظر د څرګندولو او د مخالفو افکارو د درلودلو ازادي وي، د هغو ټولنو په پرتله ډېرې پرمختللې دي چېرې چې د مخالف نظر د څرګندولو ازادي نه وي. دغه ټولنې نه يوازې په اقتصادي، بلکې په علمي ډګر کې هم د پرمختګ کوي.

د شخړو په اړه ناسمه انګېرنه؛ له شخړې او هم له شخړې سره د چلند کولو ترمنځ په توپير نه پوهېدلو څخه رامنځته کېږي، چې دا دوه بېلا بېلې مفکورې دي. شخړه هغه وخت ستونزمنېږي، چې داوارې لپاره يې له زوره کار واخيستل شي.

يوه اصطلاح چې کله ديو مضمون يا متن قالب ته ورولويږي هغه اصطلاح يا د مضمون او يامتن په رنګ رنګيږي ددې مانا داده چې يوه اصطلاح په بيلابيلو ځايونو کې بيلابيلې ماناوې لري.

شخړه: په ولسي مبارزه کې اختلاف نظر د افکارو تنوع او د انسانانو د چال چلند ترمنځ توپير ته ويل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څنګه چې اکثریت خلک شخړې یو نامطلوبه پدیده ګڼي، نو ځکه د شخړو اړوند اړخونه او اشخاص اکثره وختونه له دې مسؤلیته خپلې اوږې سپکوي او مقابل لوری د شخړې په پیلولو تورنوي. له دې پرته که یو څوک زموږ د فکر خلاف خبره وکړي، موږ یې اوریدل نه غواړو او تل غواړو، چې خلک زموږ د فکر مطابق خبرې وکړي.یانی موږ لانجې ته د یوې طبعي پدیدی په توګه نه ګورو .

له شخړو سره دغه ډول چلند دخلکو دهغه فکر زیږنده ده، په کوم کې چې خلک زور زیاتی او شخړه مترادفې پدیدې ګڼي، خو دا دواړه دوه مختلفې پدیدې دي. زور زیاتی د شخړو د ځرګندولو لاره ده او یا دا چې د شخړې کولو یوه وسیله ده .

شخړې به په نړۍ کې تر هغې دوام کوي، چې انسانان د ځمکې پر مخ ژوند کوي. د شخړې شته والی ته د یو حقیقت په سترګه کتل په کار دي، چې باید منطقي چلند ورسره وشي.

ولسي مبارزه د انسانانو تر منځ د شخړو موجودیت ته د یو حقیقت په سترګه ګوري او د ټولو انسانانو د برابرو حقونو او د مخالفو نظرونو د درلودلو ننګه کوي، د هغو خلکو او نظامونو پر خلاف ترسره کیږي، چې په نورو خپل نظرونه او افکار تپي. ولسي مبارزه همدارنګه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسانانو تر منځ د شخړو د حل لپاره د زور زياتي نه د خالي مبارزې پر مټ د تر سره کولو وړانديز کوي او آن که موږ غواړو چې په ټولنه کې لانجې له بېخه وباسو دا کار امکان نه لري.

په ټولنه کې په هېڅ ډول د لانجې د رامنځته کېدو مخنېوی نه شي کېدای او په ټولنه کې هغه يو حتمي شی دی. پکار ده؛ چې له لانجې څخه د ستونزو د حل لپاره ديوې و سيلې په توګه ګټنه(استفاده) وشي.

يا په بل عبارت لانجه له تخريبي يا ورانوونکي لانجې څخه تعميري يا جوړوونکي لانجې ته واړوو. په دغو حالاتو کې لانجه د ټولنيز سمون د رامنځته کولو لپاره کارول کېږي.لانجه په خپله نه بد او نه ښه شی دی .اصلاً د لانجې سره چلند مهم او بايد فکر پرې وشي اکثره وخت خلک لانجه په زور زياتي سره حل کوي، ولسي مبارزه کې ټينګار پدې دی چې ستونزې بايد له تاوتريخوالی څخه خالي لارو چارو پر مټ حل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاوتريخوالی (تشدد)

د عدم تشدد د تشریح لپاره اړینه ده، چې متضادې، روز زیاتی، تاوتریخوالی، یا تشدد تشریح کړو. ډېر وختونه یو شی د هغه د متضاد نه په اسانۍ سره پیژندل کېږي، هر شی په اصلي صورت موجود وي، چې د دغه شی متضاد د لومړي شي بدل شوی حالت وي. سقراط وایي، چې نیکي یو اصل دی حقیقي شي دی، بدي د نیکۍ خراب شوی یا بدل شوی حالت دی. **د** یوې ټولنې سیاسي، ټولنیز او اقتصادي حالت په هغه ټولنه کې د تشدد پر تعریف ژوره اغېز لري، په یوه ټولنه کې شاید یوه پدیده او عمل تشدد وګڼل شي، خو ښایي په بله ټولنه کې بیا همدغه عمل او پدیده یو مطلوب او سم عمل وګڼل شي. د بېلګې په ډول، ډېر کلونه پخوا به چې په هندي ټولنه کې د یوې ښځې مېړه مړ شو، نو د هندوانو د رسم (ستي) له مخې به ښځه له خپل مېړه سره یوځای ژوندۍ سوځول کېده او دغه کار په هندوانو کې پوخ دود و چې اوس له منځه تللی، خو ډېر خلک له دغه رواجه په خبر بدو ګوته په غاښ پاتې کېږي.

هغو ټولنو ته چې کلونه کلونه یې د شاهي او دیکتاتوري نظامونو لاندې ژوند تېر کړی وي او د ولسواکۍ له خونده ناخبره پاتې وي، ښایي له خپلو سیاسي حقونو لکه د رایې ورکولو، د ګوندونو جوړولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او یا د ځان د کاندیدولو له حق څخه محرومیت ورته تشدد ښکاره نشي، خو هغه ټولنې چې په ولسواکه نظامونو کې یې ژوند کړی وي او د سیاسي حقونو خوندیې څکلی وي، هغوی ته بیا له یادو حقونو څخه محرومیت تشدد ښکاریږي. په ځینو ټولنو کې ښځې له دې امله چې د ټولنې ټولنیز حالت اجازه نه ورکوي؛ ښایي د روزګار او د زده کړو له حقه محرومې کړای شي او دغه کار په دا ډول ټولنو کې یوه عادي خبره ده. خو په نورو ټولنو کې بیا ښځې له سیاسي او اقتصادي حقونو څخه محروموول تشدد ګڼل کیږي.

د دې بحث موخه دا نه ده، چې کلتورونه او رواجونه د ښه والي په تله وتلو، بلکې د بحث موخه دیو لړ رواجونو په اړه د بېلابېلو ټولنو مفکورې روښانه کول دي. کله چې له تاوتریخوالي څخه بحث کیږي، دډېرو خلکو ذهن ته وهل، وژل، وېرول، ګوانښل او شکنجه راځي. په داسې حال کې چې یاد شوي موارد د تشدد ډولونه دي، له دې پر ته تشدد ډېر نور اقسام هم لري، چې هغو ته خلک د تشدد په نظر نه ګوري.
د تشدد داډولونه په ټولنه کې دومره عام دي، چې خلک ورته د تشدد په سترګه نه ګوري. که څه هم د تشدد داډولونه ښکاري او مشاهده کیږي، خو د تشدد پټ ډولونه ورته ویل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځینو ټولنو او اشخاصو ځیني احساسات، ارزښتونه او چال چلند د تاوتریخوالي لامل ګرځي، چې په ټولنه کې نفرت، ویره، بې باوري، توکمپالنه، جنسیت پرستي او بې صبري را منځته کوي. دغه موارد په خپله تاوتریخوالی یا تشدد دی، خو دا چې د تشدد په دغه ډولونو کې ښکاره فزیکي زور زیاتی نشته، نو ځکه ورته خلک د تاوتریخوالي په نظر نه ګوري او یا ورته دغه موارد له سره تشدد نه ښکاري.

ځیني وختونه سیستمونه او جوړښتونه هم د تاوتریخوالي لامل ګرځي، دغه تاوتریخوالی په تعلیمي ادارو، دندو، روغتیایي خدماتو او ان د خلکو په ورځني ژوند کې د تبعیض لامل کېږي او نور وختونه بیا د خلکو د حقونو د پایمالېدو لامل ګرځي، چې دغه دواړه موارد هم د تاوتریخوالي ډولونه دي. تاوتریخوالی یوازې عمل نه بلکې فکر او چلند ته هم ویل کیږي. د تاوتریخوالي یو جامع تعریف د اشخاصو او افرادو بنسټیزو، سیاسي او ټولنیزو حقونو پایمالول دي.

که د تشدد یاد ډولونه په غور سره مطالعه شي، دې پایلې ته رسیږو؛ چې تشدد درې اړخونه لري، ښکاره تاوتریخوالی، غیر مستقیم تاوتریخوالی او کلتوري تاوتریخوالی. په لومړي ډول کې د تشدد هغه ډولونه څېړل کیږي، چې ښکاري لکه وهل ټکول، شکنجه کول او نور ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

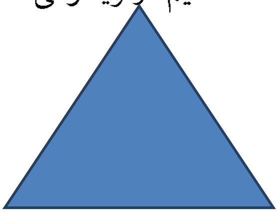

په دویم ډول کې د تشدد هغه ډول دی، د کوم تر سره کوونکي چې نه ښکاري، لکه د کارخانو له خوا د هوا ککړتیا، یا هغه قوانین چې د ټولنې یوه برخه منزوي کوي .

کلتوري تاوتریخوالی د کلتور هغه برخه ده، چې دیو شمېر افعالو د توجیه کولو لپاره کارول کېږي. د ناسمو سیاسي، اقتصادي او ټولنیزو جوړښتونو له امله رامنځته شوی تاوتریخوالی د جګړې له لارې د رامنځته شوي تاوتریخوالي په پرتله په څو څو ځله زیات وي. شمېرنو ښودلې چې په جګړو کې په اوسط ډول هره ورځ ۳۰۰ نفره چې په کال کې ۱۰۰۰۰۰ نفر کېږي، مري. خو د درملنې وړ ناروغیو له امله په نړۍ کې هر کال ۶۰۰۰۰۰۰ شپیته ملیونه خلک مړه کېږي. د روغتیا نړیوال سازمان وایي؛ چې د دغو مړینو نیمایي یې د خوړو، اوبو او د سرپناه د نشتوالي له امله رامنځته کېږي. لدې امله د تګلارو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناسمو سیستمونوله لارې رامنځته شوي تاوتر یخوالی د جګړو له امله رامنځته شوې تاوتریخوالی په پرتله په مراتبو زیات دی خو د تاوتریخوالي په اړه د پوهاوی د نه موجودیت له امله دغه ډول تاوتریخوالي ته ډېر کم پام شوی دی.

نړیوالې روغتیایي ادارې تاوتریخوالی له یوې بلې زاویې څخه په درې ډوله ډلبندي کړی: پر ځان تاوتریخوالی کول، په دې کې پخپله د انسان لخوا پر خپل ځان تاوتریخوالي تر سره کېږي، چې بیلګه یې ځان وژنه ده. د اشخاصو تر منځ تاوتریخوالی په نورو خلکو لکه په کور ودانې، د کور په نورو غړو تشدد کول، عامه وژنه او په اداري چوکاټونو کې تاوتریخوالي ته ویڅل کېږي. د ټولنیز تشدد په بیلګو کې د دولتونو دننه، د یو دولت له بل دولت سره لانجې، ټولنې کې لانجه، ویره اچونه او منظمه وژنه شامل دي.

تاوتریخوالی د افرادو او ټولنو په اقیصادی اوزا هم ډیر تاثیر کوي خو د تاوتریخوالي له امله رامنځته شوي اقتصادي زیان ته هم زیات پام نه کېږي، او د تاوتریخوالي اقتصادي اړخونه نه مطالعه کېږي که د تاوتریخوالي اقتصادي زیانونه وارزول شي ډېر زیات دي دغه زیانونه درې ډوله (وجوده زیانونه، له جګړې وروسته زیان او نورو اړخونو ته اووښتی زیان) دي. په یوه معلومه سیمه کې په یو کال او یا ځانګړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت کې د تشدد له امله رامنځته شوي زيان ته موجود زيان ويل کېږي. له تشدد نه په ميراث پاتې شوی زيان لکه دايمي ټپونه، د وړتيا کميدل او د ټپيانو له پاره دايمي درملنه شامل دي، دا هغه زيانونه دي، چې له جګړې وروسته ورسره ټولنه لاس او ګريوان وي.

نورو اړخونو ته اوښتي زيان کې هغه زيانونه شامل دي کوم، چې هغه خلکو ته ور اوړي څوک، چې په جګړې کې دخيل ندي. ددې ښه بيلګه له يو هيواد نه بل هيواد ته د کډوالو تلل دي، دغه کډوال د کوربه هيواد به سم وی مه يې بدلوه بار درندوي. په ټوله نړۍ کې د تشدد اقتصادي زيان د پام وړ دی، که په ټوله نړۍ کې په ۲۰۰۷ کې تاوتريخوالی نه وي رامنځته شوی نړيوال مجموعي توليد به قابو ۹ سلنه زيات وي.

تاوتريخوالی هغه عمل ته ويل کېږي؛ چې ديوه انسان د پوره استعداد او وړتيا سره سم د هغه د ژوند تېرولو چانس راکموي.

په ولسي مبارزه کې بايد د نورو خلکو پر حقونو هېڅ ډول تېری ونه شي. په حقيقت کې د ولسي مبارزې موخه د خلکو د حقونو د خونديتوب لپاره مبارزه کول دي. که د نړۍ د ولسي مبارزو تاريخ ته و ګورو، اکثريت يې د تشدد د پټو ډولونو پر خلاف تر سره شوي دي. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالغفار خان ،منډيلا،مارټين لوتر کنګ مبارزې او يا د عربو پسرلی ته که وګورو، دغه ټولې مبارزې د هغه تشددچي سيستم رامنځته کړيې وې، پر خلاف ترسره شوي، دغه مبارزې د سياسي حقونو،ا زاديو او انسانانو سره د انساني چلند د کولو لپاره رامنځته شوې وې.

زموږ د سيمې خلک فکر کوي؛ چې ولسي مبارزه د هغو خلکو لاره ده، څوک چې ضعيف وي او له تاوتريخوالي کر که کوي. دولسي مبارزې براخه مطالعه دغه نظر منفي کوي[۳]. له تشدده خالي مبارزه ددې لپاره نه کېږي، چې پلويان يې له تشدد څخه له کار اخيستلو وېرېږي او يا ضعيف دي، بلکې دغه ډول مبارزان قوي دي او دوی فکر کوي، چې دغه ډول مبارزه د ميارزو د نورو ډولونو په پر تله ډېره ګټوره ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسي مبارزه د وسله والې مبارزې په پرتله ډېره مؤثره ده

ولسي مبارزين پر ته له دې چې زور وکاروي، د مخالف د زور پروړاندې له تشدده دخالي لارو چارو پر مټ مبارزه کوي. يو شمېر خلک بيا ولسي مبارزين پاسيفيستان (د خلکو خاموشه کوونکي)ګڼي او دوی ته له مخالف لوري سره د يوډول همکارانو په سترګه کتل کېږي، چې له لانجو او اړو دوړ څخه ډډه کوي ، خو د دغه غالب فکر بر خلاف،ولسي مبارزه له لانجې مخ پټول نه بلکې د لانجې لپاره د يو معقول چلند له لارې د پراخه ولسي ګډون پر مټ حل لاره پيدا کول دي. پاسيپيزم يو تاريخي فکري مکتب دی ،چې جګړه او تاوتريخوالی د شخړو د حل لارې په توګه ردوي. د دې مکتب پيروان وايي؛ چې شخړې بايد په سوله ييزه توګه اوارې شي.. دا کړنه په خپل ځان قوي باور او کلکې ارادې ته اړتيا لري. هر هغه شخص چې پر ځان باور ونه لري، دولسي مبارزې فورمول کې ځای نه لري. د وسله والې مبارزې بر عکس په دې مبارزه کې ټوله تکيه د ولس پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملاتړ کېږي. په خالي لاس ولس د مبارزې د پر مختګ لپاره سوق کول د کمزورو خلکو کار نه دی.

که ولسي مبارزې او وسله والې مبارزې له تخنیکي پلوه وڅېړل شي، نو د وسله والې مبارزې په پر تله په ولسي مبارزه کې د ګډون کولو خنډونه کم دي. لومړی دا چې د وسله والې مبارزې په پر تله ولسي مبارزین د نظام د مختل کولو لپاره بېلابېلې کړنې تر سره کوي او سله واله مبارزه کې یوازې زور کارول کېږي ددې بر عکس په ولسي مبارزه کې یو ستر شمیر تاکتیکو کارول کېږي دغه تاکتیکونه ټولنیز اقتصادي او سیاسي هر ډول لارې چارې دابرېښي. دویم دا چې په ولسي مبارزه کې د هر عمر او جنس خلک ګډون کولای شي. په وسله واله مبارزه کې یوازې ځوانان او هرهغه څوک چې جګړه کولای شي او سخته تېر ولای شي، ګډون کوي. څومره چې په مبارزه کې د ګډونوالو تر منځ تنوع زیاته وي، په هماغه اندازه یې ځپل ستونزمن دي.

په هره اندازه چې د مبارزینو شمېر زیات وي، په هماغه اندازه د رژیم د نړېدو او د رژیم د نخبه ګانو وفاداریانو کې د تغیر رامنځته کېدو امکان زیات وي. یا په بل عبارت د مبارزینو د شمیر او د بریا د چانس تر منځ مخامخ اړیکه موجوده ده، څومره چې په مبارزه کې د مبارزینو شمیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاتېږي په هماغه اندازه د مبارزې د بریا چانس زیاتېږي او د دې برعکس.

د ماریه ستیفن او ایریکا چینوویټ موندنې ښيي، چې د شلمې پېړۍ په سترو وسله والو مبارزو کې په هره مبارزه کې اوسطاً پنځوس زره کسانو او په هم دې مهال په سترو ولسي مبارزو کې په هره مبارزه کې اوسطاً دوه لکه افرادو ګډون کړی.

د شلمې پېړۍ له پیل څخه تر ۲۰۰۶م کاله پورې د رامنځته شويو سترو ولسي او وسله والو مبارزو پرتله ښيي چې دغو کلونو کې ولسي مبارزې له دوی سره دسمو روانو وسله والو مبارزو په پرتله دوه ځلې زیاتې بریالۍ شوي دي. له دې ښکاري چې ولسي مبارزې د وسله والو مبارزو په پرتله زیاتې اغېز منې دي.

په وسله والو مبارزو کې اکثره وختونه ګډونوال اړدي، چې د روزنې له سختې مرحلې تېر او بیا په مبارزه کې ګډون وکړي. په داسې حال کې چې ولسي مبارزین هم باید په مبارزه کې تر ګډون وړاندې، روزنې له مرحلې تېر شي، خو د ولسي مبارزینو روزنه د وسله والو مبارزینو د روزنې په پرتله ډېره اسانه ده. ولسي مبارزین کولای شي دمبارزې له سر ته رسولو وروسته خپلو کارونو او ورځني ژوند ته ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اسانۍ سره ورستانه شي. خو د دې بر عکس، وسله وال مبارزين په اسانۍ سره خپل عادي ژوند ته نشي ستنېدلای. له دې امله د وسله والو مبارزو په پرتله په ولسي مبارزو کې د خلکو ګډون اسانه دی او له دې کبله زيات شمېر مبارزين په ولسي مبارزو کې ګډون کولی شي.

د ولسي مبارزې يو بل قوي اړخ دا دی چې د دې سره سره چې چاروراکي تل هڅه کوي چې مبارزين وځپي خو امنيتی ځواکونه له يو څه وخت وروسته د مبارزينو ځپلو ته دوام نشي ورکولای. کېدای شي داسي فکر وشي، چې امنيتي ځواکونه د خپل انساني حس له مخې د بې وسلې خلکو ځپلو ته تر ډېره دوام نشي ورکولای. د ولسي مبارزې پوهانو ته دغه خبره ناسمه ښکاري، دوی په دې باور دي، چې اصلاً د مبارزينو ځپل د مبارزينو د لا زيات غبرګون د رامنځته کېدو لامل ګرځي يا په بل عبارت زورزياتی د ولسي مبارزې دمتنوعو لار چارو په وړاندې بې وسه ثابتېږي.

دا کار ډېری وختونه د دی لامل ګرځي چې امنيتي ځواکونه له مبارزينو سره ملګري کېږي او يا خپلې دندې پرېږدي. د امنيتي ځواکونو په ليکو کې د درز رامنځته کېدل د رژيم د واکمنۍ د پای ته رسېدو پيل ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې بر عکس، دوسله والې مبارزې د ځپلو لپاره نه يوازې دا چې د رژيم په ليکوکې هم غبرګې موجوده وي، بلکې ولسونه هم له رژيمونو څخه ددغه ډول مبارزو په ځپلو کې ملاتړ کوي. دغه ډول مبارزې د ملت او دولت ترمنځ د درزونو د رامنځته کولو پر ځاى د دوى ترمنځ يووالى او همغږي رامنځته کوي.

واکمن تل هڅه کوي؛ چې ولسى مبارزين زورزياتي کاروولو ته مجبور کړى او ولسى مبارزې په وسله والو مبارزو بدلې کړي. دوى د دغه کار لپاره د ولسي مبارزينو ليکو ته دولتي جاسوسان ورداخلوي، دغه جاسوسان پاروونکې کړنې ترسره کوي، حکومت مبارزين فزيکي ټکر ته اړ کولو له لارې غواړې چې خپل ځان لپاره د زورکارولو پلمه پيدا کړي.

همغه وخت کله مبارزين فزيکي ټکر پيل کړي، واکمنو ته د زورکارونې پلمه په لاس ورځي. حکومتونه اړ دي، چې د بې وسلې مبارزينو پر وړاندې د زور کارونې لپاره مشروعيت پيدا کړي. ځکه چې د سوله ييزو بې وسلې مبارزينو پر وړاندې دوامداره زورکارونه د امنيتي ځواکونو په ليکوکې د درزونو د رامنځته کېدو لامل ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهان باوري دي؛ چې ولسونه هغه وخت په مبارزه کې ګډون کولو ته ډېر زړه ښه کوي، چې دوی په مبارزه کې د زيات شمېر خلکو د ګډون کولو تمه لري. په داسې حال کې چې دوسله والو مبارزينو کړنې لکه بمونه الوزول، تبنتونې، وژنې، کمين نيول او نور ډېره ولسي توجه راجلبوي. دغه مبارزين تل پټ وي او د دوی واقعي شمېر له خلکو پټ وي، ولس د دوی له حقيقي شمير څخه نا خبره وي. د دې بر خلاف د ولسي مبارزينو ډېری کړنې ښکاره وي او همدا ډول د دوی شمېر هم مالوم وي.

د دوی له شمېر څخه د خلکو خبربدل په ولس رواني تاثير لري او نور خلک په مبارزه کې ګډون کولو ته هڅېږي. له اخلاقي پلوه ډېر خلک له حکومت څخه د کوچنيو شکايتونو له امله شايد تاوتريخوالي ته مخه نه کړي. خو دوی ډېر په اسانۍ ان د يو وړو کي شکايت له امله د حکومت پر خلاف ولسي مبارزې ته مخه کولای شي.

تر ټولو مهمه دا ده؛ چې او سني عصر کې د هر خوځښت بريا تر ډېره بريده په نړيوال ملاتړ مشروطه ده، د بشر د حقونو نړيوال ملاتړ يا نړيواله ټولنه له ولسي بې وسلې خوځښتونو څخه ملاتړ کوي او د اړوندحکومتونو له خوا د دغه ډول خوځښتونو د ځپل کېدو پر مهال خپل شکايت غږ پورته کوي. چې ډېر وختونه د نړيوالې ټولنې دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول فشارونه اړوند حکومتونه د مبارزينو غوښتنو منلو ته مجبوروي. د مبارزو په اړه زياتره څېړنې د مبارزې يا جګړې پر مهال په حالاتو او شرايطو تمرکز کوي. خو په دې وروستيو کې پوهانو له جګړې وروسته د ټولنې د حالاتو او شرايطو په مطالعه او څېړلو تمرکز کړی دی. پوهان دې پايلې ته رسېدلي دي.

چې دوسله والو مبارزو په پرتله د ولسي مبارزې له مبارزې وروسته رامنځته شوی ټکاو او ثبات تر ډېر وخته دوام کوي. هغه ټولنې چې د تاوتريخوالي له لارې په کې سوله راشي، هلته د سولې له رامنځته کېدو وروسته په پنځوو کلونو کې د جګړې د بيا رامنځته کېدو او کورنۍ جګړې رامنځته کېدو امکان موجود وي. د دې بېلګې افغانستان، عراق او يو شمېر نور هېوادونه دي. خو هغه هېوادونه چې په کې د ولسي مبارزې له لارې سوله او ټکاو رامنځته شي، هلته د کورنۍ جګړې د رامنځته کېدلو امکان يا خو بالکل نشته او يا که وي هم ډېر کم دی.

لدې بر علاوه جګړې نه يوازې دا چې د ټولنې فزيکي زيربنا له منځه وړي، بلکې د ټولنې معنوي زيربنا هم په منفي توګه متاثره کوي. جګړه وشي، سوله رامنځته شي، ليکن د ټولنې په کلتور او معنوياتو يې تاثير تر ډېرو کلونو پاتې کېږي. دغه ټکي ته په قران

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریف کې هم اشاره شوې، کله چې بلقیس ته د سلیمانؑ لیک ورسېدلو چې ورته یې لیکلي و، چې یا ایمان راوړه او یا جګړې ته تیاره شه ، بلقیس د خپلو جنرالانو سره مشوره وکړه، جنرالانو یې ورته د جګړې کولو مشوره ورکړه، خو بلقیس ورته په ځواب کې وایي چې کله شاهان د نورو خلکو د ولکې لاندې سیمو ته لاړ شي، دوی هلته فساد کوي او د عزت خلک ذلیله کوي.

په جګړو کې معنویات له منځه ځي او ټولنیز جوړښتونه زیانمنېږي او په قران کریم کې چې د بلقیس او سلمانؑ قیصه کې هم دغه خبري ته په ډېر دقت او صراحت اشاره شویده. خو د ولسي مبارزو له لارې رامنځته شوي خوځښتونه ، ټولنیز ارزښتونه لاپسې پیاوړي کوي او معنویاتو ته په کې ضرر نه رسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم څپرکې

د ولسي مبارزې د ترسره کولو لارې چارې:

څېړنو ښودلې چې هغه شرايط په کوم کې چې يوه ولسي مبارزه ترسره کېږي د ولسی مبارزی په پايلو کې ټاکونکې رول نه لري. د ولسی مبارزی په رامنځته کېدو او بريالي کېدو باندی ټولنيز حالت، سياسي او اقتصادي حالت شايد يو څه تاثير ولري، خو دغه تاثير دومره ستر نه دی چې يوازې همدوی د مبارزې سرنوشت ټاکوونکي وګڼل شي بلکې يو لړ فکتورونه د مبارزې د پايلې په ټاکلو کې پرېکنده رول لوبوي.

د بريالبو ولسي مبارزو تر څنګ په تاريخي لحاظ او موجود وخت کې يو لړ ولسي مبارزې داسې هم دي، چې ناکامه شوي دي. هغه ولسي مبارزې چې ناکامه شوي، د ناکامۍ ستر لامل يې دادی چې مبارزين پرته له دې چې پر اصلي ستونزه پوه شي، چاپېريال مطالعه کړي او د د مبارزې لپاره موخې و ټاکي اقدام کوي. د مبارزې بريا تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېره بریده ستراتیژیک تاوتریخوالی نه کولو ته په ژمنتیا (نظم) او یوالي باندې ولاړه ده. ولسي مبارزه یوازې له دې امله نه بریالۍ کېږي، چې ولسي مبارزه ده بلکې ولسي مبارزې ځکه بریالۍ کېږي، چې مبارزین پلان لري، ستراتیژیک فکر کوي او ټاکل شوې موخې لري. پر دې سربېره مبارزین باید د چاپېریال د عیني واقعیتونو په پام کې نیولو سره له ابتکاره ډک تاکتیکونه وټاکي.

ولسي مبارزې له دې امله نه بریالۍ کېږي چې دغه مبارزې د مخالف زړه نرموي او بیا مخالف د مبارزینو غوښتنو ته غاړه ږدي. مبارزه ولسي وي او که وسلواله د بریا لپاره یې دیادو فکتورونو بر علاوه په مبارزه کې د مبارزینو شمیر ټاکونکې رول لري. که د مبارزینو شمیر زیات وي مبارزه د بریالیتوب چانس زیات لري او که کم وي د مبارزې د بریالي کېدو چانس کم دی. ددې لامل دادی چې د مبارزینو شمیر زیاتوالی مبارزې ته د تاکتیکي پلوه او د منابعو له پلوه نه یوازې داچې تنوع او کثرت له ځانه سره راوړي بلکې د مبارزې د بقا چانس زیاتوي. له دې پلوه مبارزه هغه وخت د بریالي کېدو چانس لري کله چې د مبارزې مخالف اړخ ته د موجوده حالاتو ساتل ستونزمن شي، د مبارزینو د شمیر زیاتوالی ددې لامل ګرځي چې مخالف موجود حالات ته دوام نشي ورکولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسي او وسلوالی مبارزی که پدغه مبارزو کې د خلکو د ګډون له پلوه وسنجوو دې پايلې ته رسيږو چې ولسي مبارزو کې د ګډون په وړاندی، فزيکي، مالوماتي او اخلاقي خنډونه د وسلوالې مبارزې کې د ګډون په پرتله ډېر کم دي او همدا لامل دی چې په ولسي مبارزو کې د وسلوالو مبارزو په پرتله د خلکو شمير زيات وي. احصايي ښيي چې د تيري پيړۍ سترو وسلوالو مبارزو په پرتله په ولسي مبارزو کې د خلکو د ګډون کچه په بې ساري ډول ډېره وه.

دا مشهوره مقوله چې واک اخيستل کېږي، ورکول کېږي نه، که رښتيا وي، نو د دې مانا دا ده؛ چې ولسي مبارزين ځکه بريالي شوي، چې دوی د مخالف په پرتله دومره قوي وو، چې واک يې واخيست.

له بل اړخه داسې فکر کېږي، چې واک د زور او مادي زېرمو له کنټروله سرچينه اخلي. د دې مانا دا ده؛ هر هغه څوک چې د واک د مادي سرچينو کنټرول او ورسره زور هم لري، هغه په ټولنه کې واک هم لري. د ولسي مبارزو بريا ته که ځير شو، نو دغه فرضيه ناسمه ده. که چيرې دغه فرضيه سمه وي، بايد ولسي مبارزې له يوې مخې ناکامه شوې وای، ځکه چې ولسي مبارزين د دولت په پرتله د زور کارولو ته کم لاسرسی او کمې مادي سرچينې لري.له پورتني موارد و بر علاوه د ولسي مبارزې د بريا لپاره د څلورو نورو عناصرو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبارزې لپاره د ستراتيژي موجوديت ، د مبارزينو تر منځ يووالی ، مبارزه له تاوتريخوالی ساتل او د مشر تابه موجوديت اړين دی. ددغو څلورو عناصرو نه موجوديت د ولسي مبارزې د ناکامۍ لامل ګرځي. له دې پرته ځيني پوهانو د مبارزينو له خوا مخالف اړخ په وړاندې د مبارزې په وړاندې د غږ پورته کول په خپله ويره بر لاسی هم د ولسي مبارزې لپاره يو اړين شرط ګڼلی دی. د ولسي مبارزې د بريا لپاره د لومړني اړين توکي په توګه، په دې بحث کې موږ له ستراتيژي پيل کوو .

۱–ستراتيژي:

هره مبارزه بايد موخې ولري. دا چې څرنګه موږ له موجوده حالت راووځو او موخې لاسته راوړو ددغه کار لپاره پلان او فکر ته ستراتيژي ويل کېږي. کله، چې يوه ستونزه موجوده وي، ددغه ستونزې متبادل حالت (حل) يا هغه څه، چې موږ يې غواړو زموږ وسايل ، زموږ مخالفين او ملګري او د مبارزې په لاره اچولو لارې چارې هغه څه دي، چې ستراتيژي يې موږ ته روښانه کوي. که موږ له يوې ستونزې سره مخ شو ددغه حالت سره د چلند په موخه لومړی بايد فکر وشي، چې له هغه څخه دفاع او که ورسره مخالفت وشي. بل دا چې مبارزين څه ډول مبارزه وکړي. پخپله ميدان ته راودانګي او که

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولنې نور افراد، اشخاص او ګروپونه مبارزې کولو ته را وهڅوي. که مبارزين پخپله مبارزې کولو ته را ودانګې دغه حالت ته مخامخ مبارزه وئيل کيږي او که نور خلک مبارزې کولو ته وهڅوي بيا دغه ډول مبارزې ته غيره مستقيمه مبارزه وئيل کيږي. ستراتيژي دغه ډول خبرې، چې له حالت څخه دفاع وشي او که ورسره مخالفت يې وشي، مبارزين پخپله مخامخ مبارزه وکړي او که د غير مستقيمې مبارزې په مټ نور خلک مبارزې ته راکډ کړي او دغه ډول نور موضوعات در بر نيسي تر څو مبارزينو ته د وړاندې تللو لپاره روښانه لاروښاکي.

ستراتيژي څه شی دی او کوم اجزا لري؟ د ستراتيژۍ تعريفول يو ستونزمن کار دی. خو موږ کولای شو د ستراتيژۍ د عناصرو نومونه واخلو. تنظيمول، پيغام لېږدول، لرليد، شته مهارتونه او نور د ولسي مبارزې لپاره د ستراتيژي عناصر دي. ستراتيژي يو عنصر يا يوه وسيله نه، بلکې ديادو عناصرو او ورسره ديو لړ نورو عناصرو ټولګه او د دوی تر منځ اړيکه ده.

اغيزمنه ستراتيژي هغه ده؛ چې يوازې د کاغذ پر مخ نه وي بلکې پلې هم شي. که چېرې ستراتيژي د کوم بدلون لامل ونه ګرځي، مانا يې دا ده، چې دغه سند بيا يوازې پراخ نظريات دي او اقدام په کې نه شته چې دې ته بيا ستراتيژي نه ويل کيږي. له دې امله موږ ويلی شو، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستراتيژي فکر کولو، پلان جوړولو او د اقدام کولو ټولګې ته ویل کېږي.

یوازې د تاویر تخوالی نه شتون په هیڅ ډول دیوې مبارزې بریا نه تضمینوي. یوازې مظاهرې او اعتصابونه د ټولنې ژورې ستونزې نه شي اوارولای او نه هم جګړه وته د پای ټکې اېښودلای شي. له دې امله د ولسي مبارزې د بریا لپاره ستراتیژي یو اړین توکې دی. د ولسي مبارزې ستراتیژي موږ ته وخت راکوي، چې فکر وکړو چې هغه څه چې موږ ورته اړتیا لرو څه ډول تر لاسه کړو. د ستراتیژۍ پر مټ موږ خپل وسایل په ځواک بدلوو څو د دغه ځواک پر مټ خپل اهداف لاس ته راوړو. ستراتیژي د اقدام کولو وخت او د هغو تاکتیکونو په کار اچولو تر منځ مفکوروي تړاو دی، د کوم پر مټ چې موږ خلک محرک کوو.

ستراتیژۍ موږ ته ښيي چې د موخو د لاس ته راوړلو لپاره کومې کړنې په څه ډول تر سره شي. کله چې وسایل محدود وي او غېر یقیني فضا حاکمه وي، نو ستراتیژي د اړین حرکت ډول او وخت وړاندوینه کوي. یاد ټاکل شوې موخې لاسته راوړلو په خاطر مبارزینو ته لارښوونه کوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسي مبارزې هم د وسله والو مبارزو په څېر ستراتيژي، چمتووالي او پلان ته اړتيا لري. جين شارپ وايي چې ولسي مبارزه هغه مهال د بريالیتوب چانس لري، کله چې ولسي مبارزين هغه کړنې چې مبارزه ناکاموي او هغه کړنې چې مبارزه بريالۍ کوي، وپېژني.

ستراتيژي هغه لارې چارې چې د استبداد په ګوندو کولو لپاره ګټورې وي، په ګوته کوي، د اقدام کولو لپاره مناسب وخت او حالات روښانه کوي، وسايل هم په نښه کوي او د مبارزې د دوام لارې چارې هم په ډاګه کوي.

د ولسي مبارزې لپاره د ستراتيژۍ په رامنځته کولو کې بېلابېلو پوهانو مختلف پړاوونه په نظر کې نيولي دي. موږ د ولسي مبارزې لپاره د ستراتيژۍ په رامنځته کولو کې لاندې پړاوونه په پام کې نيولي.

۱,۱,۱ ستونزه :

ستونزه بايد وڅېړل شي په دې پړاو کې موږ ستونزه تعريفوو، هغه حالات ارزوو، چې ستونزه په کې موجوده ده. دا مرحله بايد له خلکو سره په ګډه ترسره شي، ځکه بېلابېل خلک د ستونزې د موجوديت لپاره مختلف لاملونه په ګوته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې مرحله کې يوه مهمه خبره دا ده؛ چې دستونزې په پسمنظر يا شاليد پوه شو او تاريخي پسمنظر يې پيدا کړو. ستونزه هغو حالاتو ته ويل کيږي د کوم د حل کولو او يا د متبادل لپاره چې مبارزه تر سره کيږي.

د ستونزې چاپېريال بايد و ارزول شي، په دې مرحله کې د ستونزې د موجوديت لاملونه راسپړل کيږي، د چاپېريال د مطالعې په ترڅ کې د مبارزې اړوند اړخونه لکه احتمالي ملاتړي(فعال ملاتړي او غير فعال ملاتړي) مخالفين (فعال مخالفين او غير فعال مخالفين) او بې پرې اړخونه معرفي کيږي. د غه اړخونه افراد او اشخاص، ګروپونه، ادارې او نورې خواوې ښيي. د مبارزې ملاتړي، غير فعال ملاتړي، بې پرې اړخونه او غير فعال مخالفين، افراد او اشخاص، ګروپونه او ادارې دي، چې د بدلون پر وړاندې کوم روښانه دريځ نه لري او مخالفين هغه اړخونه دي کوم، چې د بدلون سره مخالف وي او بدلون نه مني. دغه ټول اړخونه په لاندې ډول ترسيم شوي، ددغه ترسيمولو موخه دا ده، چې اړوندو اړخونه وپيژندل شي او د هغوئ سره د چلند کولو لپاره ځانګړي پروګرامونه رامنځته شي.

ولسي مبارزين تل هڅه کوي، چې د هغه چا سره کار وکړي، چې د بدلون سره مخالف او يا بې پرې دي، تر څو دوي له مبارزې ملاتړ وکړي. که فعال مخالفين او غير فعال مخالفين له مبارزې ملاتړ ونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي، او يوازې او يوازې بې پرې دريځ غوره کړي دغه هم د مبارزينو لپاره ستره بريا ده. بلـه خبره دا ده، چـې امکـان لـري ټـول مخـالفين د بدلون په اړه بې پرې دريځ غوره کړي او يا له مخالفته لاس په سر شي. خو قوي امکان موجود دی، چې يو شمير مخالفين به يا بې پرې دريـځ خپلو ي او يا به هم له مخالفته لاس په سر او د بدلون ملاتړ به کوي. دغه حالت هم د مبارزې او مبارزينو لپاره ستره لاسته راوړنه ده.

د متحـدينو وېشـدړه تر سيمول د مبارزينو سره مرسته کـوي تـر څـو د بدلون په تړاو د ټولنې بيلا بيل دريځ لرونکي اړخونه ډلبندي کـړي. دغـه کـار د مبارزينو سره مرسته کـوي، تـر څـو د هـر يـو ګـروپ لپـاره ځانګړي اقدامات او تاکتيکونه په ګوته او تر سره کړي. مبارزين هڅـه کوي، چې د وېشدړه له چپ اړخه بيلابيل اړخونه د وېشدړه ښـي اړخ ته انتقال کړي، په هره اندازه، چې دغه انتقـال ستر وي په همـاغـه انـدازه مبـارزين بريـالي وي. دغـه وسيله د مبـارزې لپـاره د ستراتيژي پـه جوړولو کې کارول کېږي او ډېره مؤثره ده.

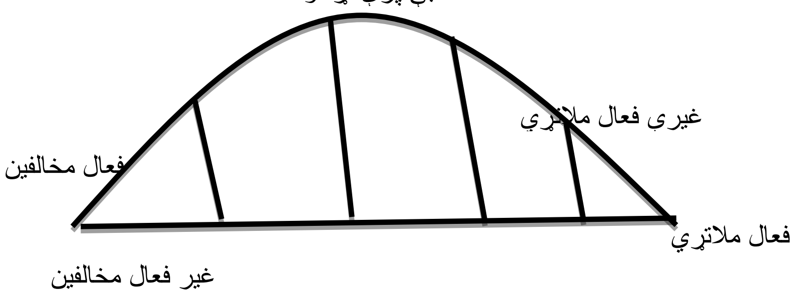

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مبارزینو سره په دې خاطر کار کېږي او هڅول کېږي، چې غیر فعال ملاتړي په فعال ملاتړي، بې پرې اړخونه په غیر فعال او فعال ملاتړو او فعال او غیر فعال مخالفین په بې پرې، غیر فعال ملاتړو او یا فعال ملاتړو تبدیل شي.

د ستونزې د تعریفولو په مرحله کې د ستونزې اړوند مخالف او یا موافق اړخونه مالوموو. پر دې سربېره د ستونزې په اړه کلتوري برداشتونه، چال چلند او د ټولنې اقتصادي حالت هم ارزول کېږي. همدا ډول SWOT ارزول چې په کې د مبارزې قوت، کمزورۍ، مواقع او ګواښونه څېړل کېږي هم باید وړاندې له وړ اندې وڅېړل شي.

پورتنۍ څېړنه مبارزې ته پر مختګ لپاره لاره روښانه کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ستراتیژۍ کې باید د مبارزې مخالفین او ملاتړي په روښانه ډول په نښه شوي وي. ستراتیژي موږ ته یوازې دا نه راښیي چې موږ چېرته ځو، بلکې دا هم راښیي چې موږ موخې ته څه ډول مزل کوو.

مبارزې د یوه شخص یا د یو څو اشخاصو د فکر زېږنده وي، خود داسې بریالۍ مبارزې، چې یوازې یوه شخص تر سره کړي وي؛ پیدا کول یې ستونزمن دي. له دې امله ولسونه د مبارزو د بریا لپاره ډېر اړین دي. د مبارزې په ستراتیژۍ کې باید د نویو خلکو د راګډولو لپاره لارې چارې په ګوته شي.

۲,۱,۱ د راتلونکې لپاره لرلید:

په ستراتیژۍ کې باید د مبارزې لرلید مالوم وي، یوه مبارزه هغه وخت پیلېږي، کله چې ولس او یا هغه څوک چې مبارزه کوي له موجوده حالاتو څخه ډاډه نه وي. دغه حالت دوی مجبوروي، چې دیوه بل متبادل په لټه کې شي. دغه متبادل هغه نوی حالت دی، چې ولس یا مبارزین یې غواړي او دغه نوي حالت ته د مبارزینو لرلید ویل کېږي.

لرلید د راتلونکې انځور وړاندې کوي، چې په هغه کې د ټولنې نوی حالت لیدل کېږي، دغه نوی حالت د مبارزې موخه ګرځي او مبارزه دې موخې ته یون دی. لرلید د هرې مبارزې لپاره لومړنی ګام دی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرلید د دې لامل ګرځي چې مبارزین په خپله شاوخوا کې نور خلک راټول کړي. هره مبارزه چې لرلید ونه لري، هغه پرته له دې چې کومه پایله ولري، پای ته رسېږي او ځینې وخت په ټولنه کې داسې ستونزې رامنځته کوي، چې د اوږدمهال لپاره ټولنه د ستونزو او کشالو کندې ته ور ټېل وهي.

د مبارزې د لرلید لپاره اړینه ده چې مبارزین لنډمهاله، منځمهاله او اوږدمهاله موخې ولري. دېر وختونه لنډمهاله او منځمهاله موخې د اوږدمهاله موخو د لاسته راوړلو لامل ګرځي.

ولسي مبارزین باید د لرلید په ټاکلو کې لاندې ټکي په پام کې ونیسي:

- لرلید باید د خیالاتو پر ځای پر داسې حقایقو ولاړ وي چې ولسي مبارزین وکولای شي هغه لاسته راوړي.
- لرلید باید روښانه وي، مخالفین، موافقین، لوستي او نالوستي، نر او ښځې ټول باید د مبارزې په لرلید پوه شي.
- لرلید باید جامع او هر اړخیز وي، یوازې دیو څو نفرو دلچسپي او ګټې په کې خوندي نه وي، بلکې اکثریت خپل ځان په لرلید کې په روښانه ډول وګوري او داسې فکر وکړي، چې لرلید دوی ټاکلی. څومره چې لرلید جامع وي، په هماغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اندازه زيات ملاتړي لري او څومره چې لرليد زيات ملاتړي ولري، په هماغه اندازه مبارزه زيات ملاتړي لري.

- دلرليد په تر لاسه کولو او يا ورته رسېدلو سره بايد د ولس په ژوند کې مثبت بدلون وليدل شي.
- هغه اشخاص چې لرليد ټاکې، نورو خلکو ته غوږ ږدي او د هغوی اندېښنې او ستونزې اوري، د هغوی ستونزې، اندېښنې او غوښتنې په لرليد کې منعکسېږي.
- خلکو ته غوږ نيول ډېر اړين دي، په خلکو خپل نظريات تپل د ستونزو لامل ګرځي.
- که ستونزه راولاړېږي، نو د بېلابېلو نظرياتو لرونکو خلکو د استازو تر منځ بايد خبرې پرې وشي او د هغې لپاره يوه حل لار راپيدا کړای شي.

۳،۱،۱ موخې:

د ولسي مبارزې په پلان کې موخې هم مخکې تر مخکې بايد په ګوته شي. خو دغه موخې هم بايد حقيقي وي. د ولسي مبارزې موخې بايد مشخصې وي، بايد د اندازه کېدو وړ او اړونده وي (د خلکو له ژوند سره تړاو ولري) او پر وخت وي. پر وخت مانا دا ده؛ چې د موخې د لاسته راوړلو وخت بايد ټاکلی وي، چې په څومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت کې باید موخې تر لاسه شي. د وخت زاویه داسې هم تفسیرولای شو، چې دغه ستونزه د وخت د غوښتنې سره سم ده او که نه.

(لرلید، موخې (Goals) او لنډ مهالې موخې (Objectioves) تر منځ توپیر ځینې وختونه د ځینو خلکو لپاره ستونزمن وي. په ولسي مبارزه کې چې کله موږ د لرلید په اړه بحث کوو، زموږ موخه هغه نوې چاپېریال رامنځته کول وي په کوم کې، چې موږ او سیدل غواړو. د وخت له لحاظه لرلید هغه حالت ته ویل کیږي کوم ته، چې شاید رسیدل لسیزې په بر کې ونیسي. موخه هغه څه ته ویل کیږي کوم، چې موږ دیوې ځانګړې مبارزې څخه تر لاسه کول غواړو. د موخې د تر لاسه کولو وخت معلوم وي او د لرلید په پرتله موخه ژر تر سره کیږي. موخې ته د رسیدو په لاره کې موږ لنډ مهاله موخې ټاکو، دغه لنډ مهاله موخې (Objectives) موږ موخو ته رسوي. یا په بل عبارت: موخه (Goals) په یو لړ لنډ مهاله موخه ویشل کیږي، چې هغې ته Objectives ویل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

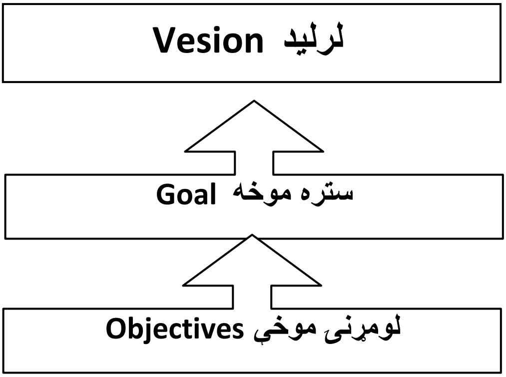

موخې باید مشخصې، د اندازه کېدو وړ، د وخت سره سمې او د خلکو د ژوند او د چاپېریال سره اړونده او د لاسته راوړل کېدو وړ وي. عمومي، خیالي او خلکو د ژوند او چاپېریال سره نا برابرې موخې په هیڅ ډول د لاسته راوړلو چانس نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴,۱,۱ ګډ پوهاوی:

ولسي مبارزین نظامیان نه دي، چې مشر تابه ورته څه وایي، دوی هماغه کوي. ټول مبارزین باید همنظره وي، ګډې موخې ولري او د موخو د لاسته راوړلو په لارو چارو باندې پوه وي.

دوی د ستونزو په اړه او همدارنګه د ستونزو د حل لپاره ګډ نظر ولري. د مبارزې مشر تابه باید داسې لارې چارې ولټوي، چې مبارزینو ته د مبارزې په اړه وخت پر وخت پوهاوی ورکړي، څو د مبارزې په اړه د ټولو مبارزینو تر منځ ګډ پوهاوی رامنځته شي. ستراټیژي باید د اړونده خواوو تر منځ د ګډ پوهاوي لپاره کړنې په ګوته کړي.

۵,۱,۱ وخت:

وخت ټاکل د ولسي مبارزې د ستراتیژۍ جوړولو لپاره اړین دي. په ستراتیژۍ کې د یو اقدام کولو لپاره باید وخت مشخص وي. ځینې وختونه د ستونزې څرنګوالی د دې غوښتنه کوي، چې ولسي مبارزین باید صبر وکړي. خو د صبر کولو مانا دا نه ده؛ چې دوی هېڅ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول اقدام نه کوي. د ستونزې نوعيت د ستونزې د حل لپاره د اقدام کولو وخت ټاکي. مبارزه که څه هم يوه دوامداره پروسه ده، خو د مبارزې د هر اقدام د ترسره کولو لپاره بايد په ستراتيژۍ کې وخت ځانګړی شوی وي.

۶,۱,۱ مهارتونه او وسايل:

په ستراتيژۍ کې بايد مهارتونه او وسايل په ګوته شي. همدغه مهارتونه او وسايل دي، چې موږ خپل هدف ته رسوي، که وسايل او مهارتونه مالوم نه وي، نو ستراتيژي نيمګړې ده. په دې ډله کې دمبارزې ګډونوال، د هغوی شمېر او د هغوی ټولنيز حالت، دستونزې په اړه پراخه مالومات، د ولس او ستونزې ترمنځ تړاو، د مبارزې لپاره د شته وسايلو او امکاناتو تفصيل، د مبارزې په واک کې د موجودو امکاناتو لکه پيسو افرادو او اشخاصو او نورو سرچينو ودانيو موجوديت او ټولنيزې اړيکو په اړه مالومات شامل دي.

۷,۱,۱ تاکتيکونه:

ستراتيژي په مبارزه کې د ګډوډيو مخنيوی کوي او فکري تمرکز او د کړنو تر منځ انسجام رامنځته کوي. موږ ته قدم په قدم ښوونه کوي، چې په کوم وخت کې څه وکړو. ستراتيژي همدارنګه له موږ سره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې تاکتیکونو په غوراوي کې مرسته کوي، چې هغه د حالاتو ځواب ویوونکي او د ټولنیزو او سیاسي حالاتو مطابق وي. تاکتیکونه د هغه بدلون مطابق غوره کېږي، چې موږ يې رامنځته کول غواړو.

تاکتیکونه باید یو له بل سره تړاو ولري، ځکه تاکتیکونه یوازې هغه وخت چې دوی مرتبط وي کولای شي پر مخالفینو فشار راوړي او په مبارزه کې خوځښت رامنځته کړي.

د بېلابېلو تکتیکونو کارول د مخالفینو توازن له منځه وړي، ځکه چې مخالف نه شي کولای د مبارزې د راتلونکي قدم په اړه وړاندوینه وکړي. لازمه دا ده چې هره یوه مبارزه باید ځانګړي مسلکي اخلاق ولري، چې په هغوی کې د مبارزینو ټولې کړنې منظمې شوي وي.

۸,۱,۱ روزنه:

په مبارزه کې وخت پر وخت نوي خلک او ګروپونه شاملېږي. مبارزین اړ دي، چې نویو شاملو شویو خلکو ته روزنه ورکړي او پخواني مبارزین له نویو بدلونونو څخه با خبره او هغوی ته لارښوونه وکړي. له دې امله مبارزینو ته روزنه ورکول د ستراتیژۍ مهمه برخه ده. د ولسي او وسله والې مبارزې تر منځ یو ستر توپیر دا دی، چې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسله واله مبارزه کې ډېر مالومات له مبارزينو پټ ساتل کېږي. خو بر عکس په ولسي مبارزه کې مبارزينو ته قدم په قدم مالومات ورکول کېږي. د ولسي مبارزې دغه فطرت ايجابوي چې مبارزينو ته وخت پر وخت د مبارزې پر مختګونه شريک شي. چې دوی نه يوازې دا چې د مبارزې له مسير او لاسته راوړنو بلکې د مبارزې پر وړاندې د خنډونو او ستونزو څخه هم خبر شي.

۹,۱,۱ افهام او تفهيم:

افهام او تفهيم د ولسي مبارزې د ستراتيژي يوه مهمه برخه ده. همدا افهام او تفهيم موږ ته ټولو اړخونو ته د مبارزې د پيغام رسولو لاره رابنيي. په ننۍ نړۍ کې چې ټول هېوادونه په يوه بل متکي دي، نړۍ د يوه کلي حيثيت لري د افهام او تفهيم ارزښت نور هم زيات شوی دی، همدغه افهام او تفهيم د دې لامل ګرځېدلي، چې د نړۍ د يو ګوټ او سېدونکي د نړۍ د بل ګوټ له پېښو د دقيقو په حساب خبرېږي او همدا لامل دی، چې مارشل ميک لوهن په ۱۹۶۰ مه لسيزه کې نړۍ ته د نړېوال کلي نوم ورکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ولسي مبارزې په ستراتیژي کې افهام او تفهیم له لارې مخاطبینو ته د مبارزې ور پېژندل او د مبارزې لپاره یوه ځانګړې پېژندګلوي رامنځته کول یو مهم عنصر دی.

ددغې موخې د لاسته راوړلو لپاره مبارزین د مبارزې لپاره یو ځانګړې لوګو، شعار، نعره، بیرغ، سمبول او ځینې وختونه له یادو شیانو دوه یو څو توکي ټاکي. وروسته بیا یاد توکي د مبارزینو لخوا په دومره پراخه کچه کارول کېږي، چې دغه شیان د مبارزې پېژندګلوي ګرځي. ځینې وختونه یو ځانګړی رنګ او یا د رنګونو ټولګه د مبارزې د پېژاندګلوي لپاره کارول کېږي او دغه رنګ په متداوم ډول د مبارزې براند ګرځي.

په مبارزه کې افهام او تفهیم باید په یو وخت کې په افقي او عمودي دواړه ډوله دوام پیدا کړي. مشرتابه باید وخت پر وخت له افرادو او ټیټ پوړي غړو څخه د حالاتو په اړه معلومات واخلي او هغوی ته لارښوونې وکړي. همدارنګه د مبارزې غړي هم باید په خپل منځ کې افهام او تفهیم ترسره کړي، چې د دغو ټولو چارو دسرته رسولو لپاره افهام او تفهیم اړین دی او دغه چارې د مبارزې لپاره اړینې دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

له خپلو غړو سره په دې خاطر افهام او تفهیم کېږي، چې هغوی وهڅول شي، خطرونه ومني، له نوو تګلارو څخه باخبره شي او چمتو وي. بې تفاوته ولس او د مخالف ملاتړي په دې خاطر د هدف لاندې کرځي، چې د دوی ملاتړ تر لاسه شي.

د ولسي مبارزې لپاره اړینه ده، چې د افهام او تفهیم ستراتیژي ولري. د افهام او تفهیم ستراتیژي اړونده خواوو ته په وخت او مؤثر ډول پیغام رسولو لپاره یو چوکاټ رامنځته کوي. د افهام او تفهیم ستراتیژي د مبارزې په افهام او تفهیم کې د ګډوډیو او سکتګیو مخه نیسي. اګر، چې ولسي مبارزې د افهام او تفهیم ستراتیژي کې باید ډېرو خبرو ته پام وکړي لیکن دلته زه د ولسي مبارزې په دریو مهمو عناصرو

۱ مخاطبینو (د موخې لاندې ګروپ) ۲ پیغام ۳ وسیلې تمرکز کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱,۹,۱,۱.مخاطبین (د هدف لاندې ګروپونه، افراداو اشخاص)

اړینه ده چې پوه شو چې ولسي مبارزې د هدف لاندی افراد او اشخاص، ګروپونه، سازمانونه او لوري څوک دي او د دوی ټولنیز، اقتصادي او سیاسي حالت څه دی. ځینې وختونه په ټولنه کې داسې ګروپونه او ټولنې موجودې وي، چې هغوی هم له حالاتو خوشاله نه وي او مبارزه کوي، له دوی سره ځکه افهام او تفهیم کېږي، چې له مبارزې سره ملګري شي. همدارنګه له نړیوالې ټولنې سره ځکه افهام او تفهیم کېږي، چې خپل پیغام او د مبارزې موخه ورته ورسول شي.

په پرمختللې نړۍ کې ان تجارتي شرکتونه په بازار کې د خپلو خدماتو او محصولاتو له عرضه کولو وړاندې د مخاطبیو demographic survey کوي، پدغه سروې کې دوي د خپلو مخاطبینو عمرونه، جنس، امدن، د تعلیم کچه او نورو په اړه معلومات تر لاسه کوي او وروسته ددغه معلوماتو په رڼا کې مخاطبینو لپاره پیغام جوړوي او داسې رسنۍ ورته ټاکې، چې دوی ته پیغام په مؤثره توګه ولیږدوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې د مبارزينو لپاره شايد ستونزمنه وي، چې خپلو مخاطبينو په اړه کره معلومات لاسته راوړي ولې دوي اړ دي، چې لږ تر لږه د مخاطبينو اقتصادي حالت، ټوليز حالت او رسنيو ته د لاسرسي په اړه عمومي معلومات لاسته راوړي او دا ځکه چې د هر ګروپ مخاطيبنو لپاره پیغام مختلف وي. د بيلګې په توګه که د ځوانانو لپاره يو پيغام جوړيږي بايد دغه پيغام له سپين ږيرو له پيغام څخه متفاوت وي.

له دې بر علاوه بايد مبارزين پوه شي، چې د دوي مخاطبين په کليو او بانډو کې اوسيږي او که په ښارونو کې او د دوي اقتصادي حالت څه ډول دی؟ او د دوي مخاطبين لوستي خلک دي او که نالوستي افراد، دغه معلومات له موږ سره مرسته کوي ترڅو موږ د خپلو مخاطبينو د پوهې کچه وپيژانو او د هغې مطابق ورته پيغام جوړ او رسنۍ غوره کړو.

په مبارزه کې د مبارزينو ملاتړي، بې پرې خلک او مخالفين پيژندل هم اړين دي، دغه معلومات نه يوازې د پيغام د ادبياتو ډول په ټاکلو بلکې د پيغام په رسولو کې هم مرسته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱,۹,۱,۱ د پيغام جوړول:

د افهام او تفهيم د ستراتيژي په جوړولو کې پيغام جوړول دويم ستر ګام دی. پيغام بايد خلکو ته هغه څه ورسوي کوم چې مبارزين غواړي، مبارزين تل ديو حالت پر خلاف مبارزه کوي او هغه حالت غندي ددې لپاره، چې مخاطبين په پيغام پوه شي پيغام بايد مخاطبينو ته ووايي، چې د مبارزينو سره د دغه حالت متبادل څه شي دی هغه څه، چې دوي يې غواړي هغه څه شي دی؟.

پيغام بايد ډېر روښانه او روان وي د هر ګروپ لپاره پيغام بايد د هغه ګروپ ټولنيز حالتو مطابق وليکل شي. داسې هم ويلی شو، چې د مخاطبينو هر ګروپ ته د پيغام رسولو لپاره ځانګړې رسنۍ غوره کېږي نو ځکه د هرې رسنۍ لپاره بايد پيغام رامنځته شي. ټولنيزو رسنيو لپاره پيغام بايد د راډيوي او يا هم د علماي کرامو له لارې د پيغام څخه متفاوت وي.

لکه، چې وار د مخه ورته اشاره وشوه مبارزه په ټولنه کې د څو ګروپو خلکو

- فعال ملاتړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

- احتمالي ملاتړو
- ناپيلي لورو
- مخالفينو
- احتمالي مخالفينو

سره مخامخ کېږي له دې امله يادو ګروپونو ته د مبارزې څخه ملاتړ، مخالفين د ځان سره د رايو ځای کولو او مبارزين له ځان سره د ساتلو برعلاوه، مبارزين اړ دي، چې د بشر حقونو د ملاتړو د نړيوالو ادارو او نړيوالې ټولنې د ملاتړ د راجلبولو په خاطر يادو خواو ته خپل پيغام ورسوي. که مبارزين وخت په وخت اړونده خواو ته د افهام او تفهيم له لارې معلومات ورنکړي نه يوازې دا، چې مبارزين، مخالفين، بې پرې خلک او احتمالي مخالفين له ځان سره نشي ملګري کولای بلکې د نړيوالې ټولنې ملاتړ هم نشي راجلبولی او ورسره ورسره خپل ملاتړي هم له لاسه ورکوي. او بالاخره مبارزه له ماتې سره مخ کېږي.

نړيواله ټولنه او د فشار ګروپونه په ولسواکه ټولنو کې زيات رول لري او کولای شي، چې په حکومت يا دولت فشار راوړي او د مبارزينو د غوښتنو منلو ته يې اړ کړي. دا غېز من افهام او تفهيم لپاره اړينه ده، چې افهام او تفهيم دوامداره وي، دا ځکه چې که افهام او تفهيم پرې کېږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د هدف لاندې ګروپونو تر منځ اختلاف را پیدا کېږي او د مبارزې د پاشېدلو لامل ګرځي.

څو که پیغام له هرې لارې او هر ډول مخاطبیونو ته لیږدول کېږي، ادبیات، یې باید په ډېر احتیاط سره غوره شي، د موثر پیغام رسولو لپاره اړینه ده، چې هغه خلک، چې د مبارزې لپاره پیغام جوړوي هغه باید وخت په وخت رسنۍ تعقیب کړي، ترڅو یوه شي، چې رسنۍ د دوي په اړه څه وايي ترڅو د مبارزې په اړه د رسنیو د افکارو په رڼا کې پیغام جوړ کړي.

مخاطبین تل په هغه موضوعاتو کې دلچسپي لري، چې دوي ته په معنوي او فزیکي لحاظ نژدې وي. له دې امله اړینه ده، چې د مخاطبینو کلتوري حالت په نظر کې ونیول شي او پیغام لیکلو کې داسې ادبیات وکارول شي، چې مبارزه له اړونده کلتور سره تړلې وښيي. دموخې لاندې ټولنې حالات په پام کې نه نیول داسې حالات رامنځته کوي، کوم چې د پیغام رسولو کې د ناکامۍ لامل ګرځي بلکې د مبارزې لپاره خطرناکې پایلې لري.

پیغام باید په حقایقو ولاړ وي، چې موخه یې یوازې د پیغام لیږدول نه بلکې د هدف لاندې ګروپ په افکارو او چلند کې تغیر راوستل وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که پیغام د هدف لاندې ګروپ، افرادو او اشخاصو په چلنداو افکارو کې تغیر رامنځته نکړي پیغام مؤثر ندې.

د پیغام له رسولو وروسته اړینه ده، چې د هدف لاندې ګروپ په غبرګون پوه شو. دغه غبرګون (فیډبک) په حقیقت کې د هدف لاندې ګروپ باندې د پیغام تاثیر دی، چې دغه تاثیر د خلکو د رویې، چلند او افکارو کې د تغیر په بڼه ښکاره کیږي.

نړیوالو ته د مبارزینو د پیغام رسولو په لار کې نړیوالې رسنۍ ډېر رول لري، د پخواني شوروي اتحاد واکمن د نړیوالو رسنیو له دغه رول ښه خبر وه. له همدې امله یې بي بي سي، امریکاغږ او نورو رسنیو ته د خپل واک لاندې سیمو کې د فعالیت اجازه نه ورکوله او که چا دغو نړیوالو راډیوګانو ته غوږ نیوه؛ هغوی زنداني کېدل. که له یوې خوا داخلي او نړیوالې رسنۍ خلک د مبارزې له پیغامه خبروي. له بلې خوا یې د مبارزې ملاتړ ته هم هڅوي، چې دا کار د دې لامل ګرځي چې مبارزې ته نور خلک ورګډ شي.

د امریکا متحده ایالتونو په ۱۹۶۰م کال کې په پخواني چک سلواکیا کې ازادي راډیو جوړه کړه او د باندېنیو رسنیو پر اوربدلو یې له سختو قیودتو سره سره دازادۍ راډیو څپې له فولادي پردې ورتېرې کړې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خلکو يې تاثير وکړ. هغه سياسي، پوځي او ايډيالوژيکي خنډونه چې له دويمې نړيوالې جګړې وروسته پخواني شوروي اتحاد له لويديځ او غير کمونيستي هيوادونو سره د تماس د مخنيوي په موخه رامينځته کړي وو د پولادي پردې په نوم يادېږي.دغه خنډونه د جګړې له پايې ته رسيدو وروسته له منځه ولاړ. له دې امله د ختيځې اروپا په هېوادونو، چې د شوروي اتحاد د وارسا تړون متحدين و، کې يې د نړيوالو راډيو ګانو دخلکو ترمنځ پوهاوی رامنځته کړو. چې دغه پوهاوی د سړې جګړې له پای ته رسېدو مخکې ولسي خوځښتونو د پيل لامل وګرځيد.

۲,۹,۱,۱ رسنۍ:

د پيغام له جوړولو وروسته بايد هغه وسائيل ولټوو د کومو په مټ، چې پيغام ليږدول کېږي. د پيغام د رسولو لپاره مناسبه وسيله ټاکل دومره اړين دي لکه څومره، چې پخپله د مؤثر پيغام جوړول اړين دي. د نړۍ په کچه د ولسي مبارزې مطالعه ښيي، چې د عربو له پسرلي تر فيليپين او بيا تر صربيا، په ټوله نړۍ کې په ولسي مبارزو کې رسنيو مهم رول تر سره کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسنۍ نه يوازې د مبارزې پيغام د نړيوالو غوږونو ته رسوي، بلکې ولس ته د مبارزې په اړه پوهاوی هم ورکوي. ځينې وختونه مبارزې له داسې مراحلو تېرېږي چې که انځور شي، نو نړۍ به په خوځښت راولي. رسنۍ دي چې دغه انځورونه نړۍ ته رسوي، که رسنۍ نه وي د دغه ډول انځورونو جوړول شايد خپلې موخې تر لاسه نه کړي. رسنۍ نه يوازې دا چې پېښې تر پوښښ لاندې نيسي، بلکې همدا رسنۍ دي چې ځينې پېښې رامنځته کوي. ددې مانا داده چې که رسنۍ په يوه ځانګړې موضوع ډېر تمرکز وکړي بيا بيا يې وخپرې او ځانګړي اړخونو باندې ډېر فشار واچوي د رسنيو دغه چلند د دې لامل ګرځي چې اړونده موضوع د خلکو د مجلسونو موضوع وګرځي او د اوريدونکو او يا ليدونکو په افکارو کې تغير راولي نو ځکه رسنيو ته د عامه افکارو جوړوونکي هم وايي.

رسنۍ د ولسي مبارزو بريا نه تضمينوي، خو د ولسي مبارزو په برياليې کېدو کې مرسته کولای شي. له دې امله اړينه ده، چې د رسنيو په فطرت او د هغو د کار په ډول پوه شو، تر څو له رسنيو سره داسې چلند وشي چې زموږ په درد وخوري. د دې له پاره چې له رسنيو په درست ډول استفاده وکړو اړينه ده چې موږ رسنيو ته هغه څه ورکړو، چې د دوی په کار وي او رسنۍ اړتيا ورته لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخکې تر دې چې رسنۍ زموږ خبر خلکو ته وړاندې کړي، باید پوه شو چې څنګه خپل خبر رسنیو باندې ومنو. د دې لپاره باید ستراتیژي یا تګلاره جوړه شي. رسنیو ته خبر یوازې ورکول کېږي نه، بلکې پر دوی یې منل هم مهم دي، رسنۍ ددی سره علاقه نلري چې مبارزین په حقه دي او که په نا حقه او نه هم د مبارزې پلوي دي، چې هغه څه در ته خپاره کړي چې ته یې غواړې، رسنۍ هغه څه غواړي چې د دوی لپاره مهم وي. له دې امله د داسې یوې لارې چارې پیدا کولو ته اړتیا ده، چې رسنۍ ستا خبر د خبر په توګه ومني او په خپل وار یې بیا خلکو ته وړاندې کړي. د ژور نالېست لپاره د داسې خبر پیدا کول غوره دي، چې نه یوازې مهم وي بلکې د رسنۍ لیدونکو او یا اورېدونکو ته هم ارزښت ولري. نو ځکه مبارزین باید هڅه وکړي، چې رسنیو ته داسې مالومات ورکړې، چې رسنیو ته ارزښتناک ښکاره شي.

په ساینس او ټکنالوژۍ کې د پرمختګ له امله رسنۍ هم په چټکۍ سره بدلیږي. د رسنیو د ستراتیژۍ تر جوړولو وړاندې باید چاپېریال مطالعه شي. د دې خبرې مانا دا ده، چې د رسنیو حالت، ستاسې اورېدونکي او ستاسې تر هدف لاندې ګروپ باید وڅېړل شي. له هر څه مهمه داده چې د رسنیو لنډ سکېپ باید مطالعه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسنيو لنډسکېپ په رسنيو کې اقتصادي، سياسي او ټولنيز بدلون او له دغه بدلون څخه رامنځته شويو امکاناتو ته ويل کېږي. اګر چې په ټکنالوژي کې چټک پرمختګ له امله اوس تر ډېره بريده ټولنيزو رسنيو د رواجي رسنيو لکه راډيو، ټلويزيون، ورځپاڼې او مجلې ځای نيولی دی. اګر چې دغه راډيوګانې هم ډېر اورېدونکي لري، خو په برېښنا لرونکو ښارونو کې بيا تلويزيونونه ډېر لېدونکي لري، چې د دغو تلويزيونونو شمېر د څلوېښتو په شاوخوا کې دی. نړيوالې راډيوګانې بي بي سي، ازادۍ او امريکا غږ راډيو هم په کليوالو او ښاري سيمو کې په ډېر شوق سره اورېدل کېږي، که مبارزين خپل پيغام دغو رسنيو ته ورسوي، نو ډېر په اسانۍ کړای شي، چې ولس له خپلې مبارزې خبر کړي او داخلي او خارجي ملاتړ ترلاسه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولنيزې رسنۍ

په ټولنيزو رسنيو کې هم ډېر په تېزۍ سره پرمختګ روان دی. په لومړيو کې خو فېسبوک، ياهو او هاټمېل مسېنجرونه وو، خو اوس ټوېټر، مايي سپېس، فورسکوير او نور رامنځته شوي دي. په نړۍ کې داسې ځايونه شته چې له اړوند هېوادونو سره د واټونو له لارې نه وي تړلي خو له نورې نړۍ سره د انټرنټ په مرسته تړل شوي دي.

که څه هم په افغانستان کې يوازې يو څو فيصده خلک انټرنيټ ته لاس رسی لري خو دغه خلک اکثريت د ټولنې مهم خلک دي. دوی په نړيوالو نادولتي انجوګانو، داخلي انجوګانو، سفارتونو، نړيوالو سازمانونو، نړيوالو او داخلي رسنيو، دولتي او شخصي ادارو کې کار کوي. له دې پرته محصلين، د پوهنتونونو استادان او نور سياسي فعالان هم انټرنيټ ته لاس رسی لري. او همدوی د ټولنيزو رسنيو د مهمو کارونکو له جملې څخه دي.

ځوانان د افغاني ټولنې هغه پوړ دی، چې د ټولنې د نورو پوړونو په پرتله انټرنيټ ته زيات لاس رسی لري. په دې وروستيو کې فېس

(c) ketabton.com: The Digital Library

بوک د افغانانو لخوا د سياسي او ټولنيزو مباحثو او د افکارو د تبادلې لپاره په زياته کچه کارول کېږي. د ټاکنيزو کمپاينونو لپاره هم ترې کار اخيستل کېږي. فېسبوک د ټولنيزو شبکو د رامنځته کولو او د اعلانونو لپاره هم کارول کېږي. داسې انګېرل کېږي چې د وخت په تېرېدو سره به په افغانستان کې د سياسي او ټولنيزو موخو لپاره د ټولنيزو رسنيو کارېدنه لا چټکه او رواج شي، خو په اوسني وخت کې هم د افغانانو په ژوند کې د ټولنيزو رسنيو له ارزښت څخه انکار نه شي کېدای.

ټولنيزې رسنۍ عامو خلکو او مبارزينو ته موقع ورکوي، چې د مبارزې پېښې واقعات او کړنې د نورې نړۍ سره شريکې کړي. دغه کار ته د ښاريانو راپور ورکونه Citizan Repoting وايي. اګر چې د ژورنالستانو لخوا راپور ورکونه ددغه ډول راپور ورکونې سره توپير لري خو په عمومي ډول ولسي مبارزو کې دغه راپور ورکونه ډېره مؤثره وي، د عربو پسرلی او برما کې د انګ سان سو چې لخوا مبارزه کې ددغه ډول راپور ورکونې ډېره استفاده شوې.

کارپوهان باوري دي؛ چې د عربو پسرلي ډېر لاملونه درلودل، چې يوېې ټولنيزې رسنۍ دي. مبارزينو د فېسبوک او ټوېټر له لارې يو شمېر مصريان مبارزې ته راوهڅول او د هغوی ملاتړ يې تر لاسه کړ. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه پرېکنده رول له امله چې فیسبوک د مبارک پر خلاف په مبارزه کې ترسره کړو، د عربو پسرلي ته د فیسبوک او ښتون هم وېل کېږي. نور کارپوهان بیا پدې اند دي چې ټولنیزې رسنۍ د پیغام د تاثیر او انعکاس زیاتوونکي دي او یوائې پیغام په لویه کچه خپروي.

همدغه ټولنیزې رسنۍ د دې لامل شوې، چې سیاسي استبداد ته بشري بڼه ورکړي. محمد ابو عزیزي هغه شخص دی، چې په تیونس کې یې د ښاروالۍ د مامور له خوا له رټل کېدو او وهل کېدو وروسته ځان ته اور واچاوه.

د ده کیسه په فېسبوک، ټوېټر او یوټیوب کې څو ځله تکراراً خپره شوه او ناراضه خلک یې وهڅول، چې د منځني ختیځ او شمالي افریقا په بېلابېلو هېوادونو کې د خپلو ځانونو د خوندي کولو او ژغورولو لپاره احتجاجونه، مظاهرې او لاریونونه وکړي. تیونسي فعالانو چې ښځې هم په کې شاملې وې، ټولنیزې رسنۍ او ویبلاګونه د رژیم د ربړېزو معاملو د بربنډولو لپاره وکارولې، د بېلګې په توګه په تیونس کې فعالینو د ولسمشر زین العابدین د مېرمنې هغه ویډیو خپره کړه، چې نوموړې دولتي الوتکه د خپلو شخصي موخو لپاره کاروله او اروپا ته د سودا لپاره تلله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عربو پسرلي کې ټولنيزې رسنۍ د دې لامل شوې، چې د مبارزينو ترمنځ سياسي بحثونه ګرم او ولسواکه نظرونه خپاره کړي او ديو لړ اقداماتو رامنځته کيدو ته لار اواره کړي.

ډېر پوهان وايي چې د رسنيو او ټولنيزو تحريکونو تر منځ يوه قوي اړيکه موجوده ده، ځينې خو دغه اړيکې ته د (ګډ ژوند) اړيکه وايي. د دې مانا دا ده؛ چې که يو وي بل به هم وي ،او که يو نه وي بل به هم نه وي. د منځنۍ ختيځ او شمالي افريقا او ځينې اروپايي ټولنو کې د برياليو ولسي مبارزو بريا له ټولنيزو رسنيو (فيسبوک، ټويټر، يوټيوب، پالک ټاک او نورو) سره تړل شوي وو. په داسې حال کې چې په دغو ولسي مبارزو کې د ځوانانو تر منځ افقي افهام او تفهيم وو، چې په ولسي مبارزه کې د عمودي افهام او تفهيم بر عکس دغه ډول افهام او تفهيم د ځوانانو د متحرک کولو لپاره زيات موثر ثابت شوي، او دغه ډول افهام او تفهيم کې ټولنيزې رسنۍ ډېر ستر رول لوبوي، نو ځکه د منځې ختيځ په ولسي مبارزه کې د ټولنيزو رسنيو غنبتلي رول له نظر نه شي غورځول کيدی. دا چې د ولسي مبارزو او ټولنيزو رسنيو اړيکې ته د ګډ ژوند يا Symboitic Relation وويل شي دا به يو څه مبالغه وي. د منځې ختيځ او يا بل هر ځای کې چې ولسي مبارزو تاريخ ته وکتل شي، مبارزه هېڅکله په خپله نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

رامنځته کېږي، بلکې مبارزين او سياسي فعالان ډېر وخت مبارزه تر سره کوي، چې خلکو ته فکر ورکړي او يو نوی متبادل ورته وړاندې کړي، ټولنيزې رسنۍ نه شي کولای چې په خپله خلکو ته يو متبادل ور وړاندې کړي، بلکې د مبارزينو د اوږد وخت د مبارزې مفکوره په ډېر کم وخت کې ډېرو زياتو خلکو ته د رسولو وړتيا لري، ټولنيزې رسنۍ د دې وړتيا لري چې د ثانيو په حساب يو پيغام لکونو خلکو ته ورسوي له دې امله ويلی شو، چې په ولسي مبارزه کې د ټولنيزې رسنۍ د پراخوونکو يا زياتوونکو (Amplifier) رول لري.

که له يوې خوا په افغانستان کې ډله ييزو رسنيو د پخوا په پرتله ډېر پرمختګ کړی او تاثير يې زيات شوی، خو د رواجي رسنيو له ارزښت څخه هم انکار نه شي کېدای، په افغاني ټولنه کې د ديني عالمانو له رول څخه سترګې نشي پټېدای، ديني عالمان د جمعې ورځو او داخترونو په خطبو کې، د جنازو پر مهال او د نورو ديني لمانځغونډو پر مهال له لوی شمېر خلکو سره مخ کېږي او د اسلام له نظره بېلابېلې موضوعګانې تشريح کوي. زموږ په ټولنه کې د ديني عالمانو رول خورا زيات دی او که ديني عالم له يوې موضوع ملاتړ وکړي، نو د دې قوي امکان موجود دی، چې ولس له هغې موضوع څخه پراخه ملاتړ وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قومي مشران او مخور هم په پيغام رسولو کې اغېزناک رول لوبوي، دوی له لوی شمېر خلکو سره مستقيماً په تماس کې وي او کولای شي، چې د دوی ترمنځ د افهام او تفهيم ديوې اغېزمنې وسيلې رول ترسره کړي.

چاپي مواد لکه بروشورونه بينرونه، پوسترونه، ورځپاڼې، مجلې، فکت شيټونه او نور هم د پيغام رسولو لپاره مؤثرې وسيلې دي ډېر وختونه ولسي مبارزې خلکو ته د پيغام رسولو او د اړونده مسائلو په اړه د خپل دريځ د ښکاره کولو لپاره له ورځپاڼو او يا اونيزو استفاده کوي، په ديوالونو ليکل په ديوالونو ګرافيتي (رسمونه) چې ځانګړې ماناوې لري هم د پيغام رسولو مؤثرې وسيلې دي. په ديوالونو ليکل او ګرافيتي جوړول د ډېرو مبارزينو لپاره دپيغام رسولو ښې وسيلې دي.

۱,۱,۱۰ بياپخلاينه:

دوسله والې مبارزې برعکس، په ولسي مبارزه کې دواړه، مبارزين او هم د دوی مخالفين، دګټې په کور کې دي. په ولسي مبارزه کې د مخالفينو پر خلاف مبارزه نه کېږي، بلکې د دوی د کړنو پر خلاف مبارزه کېږي. له دې امله اړينه ده، چې د مبارزې له پای ته رسېدو وروسته له مخالف اړخ سره بيا پخلاينه وشي او په ټولنه کې ګډ ژوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیل شي. بیا پخلاینه ټولنیز جوړښت قوي کوي او د ټولنې بیوزله پوړ ته واک ورکوي.

و سلواله مبارزه یوه اړخیزه پروسه ده.ولې ولسي مبارزه ډیالوګ، دوه اړخیزه ده. په دغه مبارزه کې مخالف ډیالوګ ته رابلل کېږي، لکه څنګه چې ګاندي ویلي "نه همکاري او غاړه نه ایښودل د سیستم پر خلاف رامنځ ته کېږي. دانسانانو پر خلاف نه" په همدغه ډول د ولسي مبارزې موخه نه یوائې دا چې په ټولنه کې تاوتریخوالی له منځه وړل دي بلکې د مخالف په رویه کې بدلون راوستل او په ټولنه کې په اساسي توګه د لانجې ریشې وچول دي. ترڅو لانجه بیا په ټولنه کې سر راپورته نه کړي. دغه ډول مبارزه د اشخاصو پر خلاف نه بلکې د اشخاصو په ملتیا ترسره کېږی، ولسي مبارزه په حقیقت کې له ظالمانه سیستم ښکاره سرغړاوی او په مؤثره توګه ډیالوک ته د مخالف اړخ رابللو ته ویل کېږی. همدا لامل دی، چې ولسي مبارزین هغه چا ته چې ولسي مبارزین ورسره مخامخ دي ته دښمن نه بلکې مخالف ویل کېږي. او د مبارزې د پای ته رسیدو وروسته ټولې خواوې خپل عادي ژوند ته دوام ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲,۱ يووالی (اتحاد):

له ستراتيژۍ جوړولو بر علاوه بايد د مبارزينو تر منځ د يووالي رامنځته کولو لپاره هڅې وشي. اکثره وختونه د مبارزې ګډون وال بېلابېل سياسي، ټولنيز او اقتصادي پسمنظرونه لري، د دوی تر منځ د ولسي مبارزې په اړه بايد واحد فکر موجود وي. د يوې مبارزې لپاره د ډېر شمېر خلکو متحرک کول اړين وي، چې بيا وروسته د دوی تر منځ يووالی مهم او لازمي فکتور دی.

د عامو مبارزينو بر علاوه بايد د مبارزينو د بېلا بېلو ډلو تر منځ يو والی رامنځته شي. ولسي مبارزه له درېيو ډلو مشرتابه، او پراتيفي شبکې او عام ولس څخه رامنځته کېږي. د بريالۍ ولسي مبارزې لپاره اړينه ده، چې د دغه درې واړو ډلو تر منځ يووالی موجود وي. د دغه دريو واړو پوړونو تر منځ د يووالي د نه موجوديت له امله په مبارزه کې ګډوډي او بې نظمي رامنځته کېږي. په ولسي مبارزه کې يو ډول ګډوډي مخالفينو ته موقع ورکوي، چې د مبارزينو تر منځ اختلافات راپيدا کړي. د مبارزينو تر منځ يو والی د مبارزې بريالي کېدو کې مرسته کوي او همدا لامل دی چې بايد د مبارزينو تر منځ يو والی د مبارزې د بريا لپاره يو اساسي فکتور ګڼل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لدې بر علاوه مبارزینو او اړونده اړخونو تر منځ د موخې یو والی هم اړین دی، په تحریک کې د موخې په اړه باید یووالی موجود وي او د مبارزې موخې باید د عام ولس لیوالتیاوې منعکس کړي. د موخې په اړه دوه خبرې مهمې دي: لومړۍ دا چې موخه باید د زیاترو خلکو د دلچسپۍ عکاسي وکړي یا په بل عبارت، د نورو خلکو مقصد وګرځي. دویم داچې موخه باید ریالستیکه او حقیقي وي. مبارزه باید یو محدود شمېر مقاصدو ولري، د ډېرو مقاصدو موجودیت د مبارزې د ناکامۍ لامل ګرځي. ستراتیژي د دې لامل ګرځي، چې په مبارزه کې نور خلک شامل شي د مخالف له لیکو د خلکو تېښته د دې لامل ګرځي، چې خلک لا زیات محرک او مبارزه قوي شي. ستراتیژي د مخالف په کړنو کې د توقف لامل ګرځي او مخالف کمزوری کوي.

۳,۱ رهبري:

چرته یې درومم په کوم لوري به یې موم

ورکه موندی نشي بې رهبره بې چراغه

له ستراتیژي جوړونې او یووالي رامنځته کولو وروسته د ولسي مبارزې د مشر تابه په اړه باید فکر وشي. په انساني ټولنه کې زیاتره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت ستونزې او مشکلات موجود وي، که څه هم زیاتره خلک د دغو ستونزو له امله ځورېږي او له دې امله د ټولنې د ټولو وګړو ورځنی ژوند په یو نه یو ډول په منفي توګه اغېز منېږي، خو زیاتره خلک د مختلفو لاملونو له کبله د حالاتو د بدلون لپاره په اقدام لاس نه پورې کوي.

ډېر وختونه یو شمېر خلک له ستونزو څخه د راوتلو او د حالاتو د بدلون په اړه فکر کوي، مګر یوازې یو یا څو محدود اشخاص ابتکار په لاس کې اخلي او په عملي اقدام لاس پورې کوي. دغه اشخاص خپل نظر له نورو سره شریکوي، نور افراد خپلو لیکو ته جذبوي او په دې ډول تحریک پراخېږي. تحریک اداره غواړي او که سم اداره نه شي، ناورین رامنځته کوي. نو ځکه اړینه ده په مبارزه کې داسې اشخاص موجود وي، چې تحریک په ښه ډول اداره کړي. تحریک ته لرلید وټاکي، نور افراد ورته راجذب کړي، وسایل ورته برابر کړي او تحریک روان وساتي، تر څو چې تحریک بریالی کړي.

مشرتابه د هر حرکت یو مهم عنصر دی، د هر حرکت بریالیتوب د مشرتابه په پوهه او وړتیا ولاړ وي. د حرکت مشر باید یو لړ وړتیاوې ولري او که مشر وړتیا ونه لري مبارزه ناکامېږي. د اسلام له نظره هم مشرتابه ډېر مهم دی، امام شافعي رح فرمایلي: (که زه توان ولرم چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو قوم ته دعا وكړم، نو زه د هغه قوم مشر ته دعا كوم). په ولسي مبارزه كې مشر تابه اړ دی، بشري سرچينې اداره كړي، د مبارزې د مادي وسايلو لپاره پلان جوړ او اداره كړي او همدارنګه مشر تابه د وخت په ښه ډول مديريت كړي.

ګاندي، مارټرلوتر كينګ، پاچاخان او نيلسن منډيلا هغه مشران دي، چې د ولسي مبارزو له امله مشهور دي. دغه مشرانو نه يوازې دا چې كاريزما درلوده بلكې تر ډيره بريده بريالي هم وو. د ولسي مبارزې لپاره اړينه نده، چې د يادو اشخاصو په څير كاريزما لرونكي مشران ولري، خو د ولسي مبارزې لپاره اړينه ده، چې داسې مشران، چې لرليد، پاكې، موخې او ستراتيژي ولري، ولري.

د پخواني تعريفونو برعكس اوسني مشر تابه د موخو د لاسته راوړلو لپاره پر خلكو تاثير، د هغوی هڅول او دوی ته د وړتيا وركولو ته ويل كيږي. د مشر تابه لپاره كوم واحد فورمول نشته، د حالاتو او شرايطو په پام كې نيولو سره د مشر تابه ستايل كارول كيږي. مشر تابه بيلابيل ډولونه لري، خو مشر تابه هغه ډول غوره كوي، كوم چې له حالاتو او شرايطو سره برابر وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشر تابه په ولسي مبارزو کې دافرادو او اشخاصو لپاره د هڅونې نقطه وي. مشر تابه خپل نور ملګري مبارزه کولو ته هڅوي او دوی د نورو لپاره د پوهې او عمل یوه نمونه وي. بل دا چې مشر تابه باید د وخت او شرایطو سره سمو ورتیاو او د موجودو وسایلو څخه په استفادې مبارزه بریالیتوب ته سوق کوی

مشر باید لاندې ځانګړتیاوې ولري:

- د راتلونکي لپاره لرلید ولري: مشر باید پوه وي، چې له مبارزې څخه څه شی لاسته راوړل غواړي .مبارزه فقط د مبارزې په خاطر روانه نه ساتل کېږي. مبارزه د وار دمخه یو تعریف شوی حالت د رامنځته کېدو په خاطر ترسره کېږي. دغه حالاتو ته د مبارزې لرلید ویل کېږي.
- قوي شخصیت ولري: خپلې خبرې ته ودرېږي، ژمن او هڅاند واوسي، مشر باید عام افرادو لپاره د فکر او عمل یوه نمونه وي. تزلزل د مشرۍ قاموس کې ځای نلري.
- پر خپل ځان کنټرول: مشر تابه باید له واکه ناوړه ګټنه (استفاده) ونه کړي، په خپل ځان بشپړ کنټرول ولري. مشر باید د نورو خلکو (د عامو مبارزینو او ولس) لپاره د پاکۍ او پرهیزګارۍ یو سمبول وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- مشر تابه په خپله بايد يوه نمونه وي: مشر بايد د سخت كار، حوصلې، عزت او له نورو سره د مرستې يو سمبول وي، داسې چې خلك يې په اشارو قرباني وركولو ته تيار وي.
- مشري امتياز نه بلكې يو درونه مسؤليت وګڼي. كه څه هم يو شمير پوهان مشرۍ لپاره فطري وړتيا درلودل اړين ګڼي. نور پوهان بيا وايي چې مشري يو كسبي شی دی. كسبي وي او كه فطري، مشر بايد مشري يو مسؤليت وګڼي او د دغه درونه بار وړتيا لپاره فزيكي او علمي وړتياوي ولري. مشر بايد هغه خلك چې دی يې استازيتوب كوي وپيژني. خلكو ته غوږ كيږدي، له هغوی سره كيني او ځان د هغوی په څير يو شخص وګڼي او پر دوی ځان اوچت ونه ګڼي.
- وړتيا ولري: مشر بايد د مشر تابه وړتيا ولري او له نورو خلكو څخه د وړتيا په لحاظ متمايز وي.
- مسوولیت ومني: لانجمن چاپيريال كې همېشه حالات د وړاندوينې وړ نه وي او ډېرى وختونه مشران سمې پرېكړې نه شي كولاى. كه چېرته د ناسمې پرېكړې له امله تحريك ناكامېږي، بايد مشر مسوولیت ومني، ډېر كم مشران د ناكامۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسؤلیت مني، مګر ښه مشر هغه دی، چې د بریا او ناکامۍ دواړو مسوولیت و مني.

- د بریا نورو ته منسوبول: ښه مشران تل د تحریک بریاوې نورو ته منسوبوي، دوی ډېر کم وخت د (ما) او (زه) کلمات کاروي، همېشه موږ کاروي، ښه مشران خپلو افرادو ته حس ورکوي، چې دوی مهم دي او له دوی پرته د مبارزې بریا امکان نه لري.
- د نورو له تجربو زده کړه کول: مشران له خپلو کړنو زده کړه کوي، دویم ځل تېروتنه نه کوي، همدارنګه مشران باید د نورو مشرانو له تجربو هم زده کړه وکړي.مشران بار بار تجربو کولو لپاره وخت نلري دوی اړ دي چې خپل چاپېریال مطالعه کړي، له نورو زده کړه وکړي او کشتۍ ساحل ته ورسوي.
- د واک لېږد: ښه مشران واک له ځانه سره نه ساتي بلکې واک نورو ته لېږدوي، له دغه لارې دوی نه یوازې دا چې خپل کار اسانوي، بلکې نورو ته د مسؤلیت د لېږد له لارې د تحریک د خپل ګڼلو حس ورکوي. ښه مشران هڅه نه کوي، چې ټول کارونه په خپله وکړي، بلکې په ګډه له نورو سره کار کوي او د بریا طرف ته قدم اخلي، همدارنګه د واک زیات تمرکز د تحریک د ناکامۍ لامل ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشران د خپل فطرت له مخې په بېلا بېل ډولو سره خپل تجربکونه مخ په وړاندې بیا یي ځینې مشرانو ته مطلق مستبد وي. دا هغه مشران دي، چې نورو خلکو ته فقط امر کوي. دغه ډول مشر تابه د ناورین په وخت کې او هغه وخت چې مبارزې شکست خوړلی وي، ډېر مؤثر وي. په داسې حالاتو کې خلک د مشر طرف ته ګوري او د مشر پرېکنده دریځ ډېر ګټور وي.

یو شمیر مشران بیا مشفق مستبد ګڼل کېږي دوی د لاس لاندې افراد هڅوي چې د دوی پرېکړې ومني. ځینې وختونه دغه ډول مشران ټیټ پوړي افرادو ته د پرېکړې کولو موقع ورکوي.

نور مشران بیا مشورې کولو ته اولیت ورکوي او دوی ته پر مشوره ولاړ دیموکراتان ویل کېږي. دغه ډول مشران له پرېکړې کولو وړاندې په پراخه کچه له نورو افرادو سره مشورې کوي، خو وروستۍ پرېکړه په خپله کوي. دغه مشران په خپلو افرادو باور لري. دغه ډول مشر تابه ددې لامل ګرځي چې په مبارزه د خلکو باور پیدا شي او خلک د پرېکړو کولو لپاره وروزل شي.

ځینې نور مشران په برخه اخیستنه ولاړ ډیموکراتان ګڼل کېږي. دغه مشران له پرېکړو کولو وړاندې له نورو افرادو سره مشوره کوي، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرېکړه د رايو په اکثريت سره کوي. د دې ډول مشر تابه زيان دادی؛ چې په دغه ډول پرېکړه کولو وخت ډېر لګېږي او په دغه ډول حالاتو کې که د مشر تابه له اړخه چې کومه پرېکړه راځي، ډېر خلک شايد له هغو سرغړونه وکړي.

۴,۱ د مبارزينو تاوتريخوالي نه کولو ته ژمنتيا:

له تاوتريخوالي خالي نظم دوه ماناوې لري چې يو يې د بدلون پلي کول او بل يې تعقيبول او له تشدده ځان ساتل دی. له تشدده د ځان ساتلو مانا دا ده، چې برخه وال نه تشدد کاروي او نه د تشدد د کارولو ګوابښ کوي. اکثره خلک شايد له ولسي مبارزې سره له دې امله ملګري شي، چې دغه ډول مبارزه له تاوتريخوالي پاکه ده. ډېر کم خلک شايد د بدلون لپاره له وسله والې مبارزې سره ملګري شي، نو ځکه اړينه ده، چې ولسي مبارزين له تشدده ځان وساتي

د مبارزينو له خوا تاوتريخوالی نه کول او د مبارزې اصولو ته ژمنتيايو بل مهم فکتور دی چې د مبارزې په بريا کې مرسته کولی شي. نو ځکه مبارزين ټولو اړونده خواوو ته بايد درناوی وکړي. دوی بايد هېڅکله فزيکې مقابله او شفاهي تاوتريخوالی ونه کړي. دوی بايد له

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاوتریخوالي او له نورو ناوړه کړنو ځان وساتي. اقدام باید ولسوا که وي، مبارزین باید هڅه وکړي، چې خپل متحدین وساتي او نوي دوستان او ملګري پیدا کړي.

مبارزین تل باید له تشدده ځانونه وساتي. همدا لامل دی چې ځینې مبارزې مبارزین اړ باسي چې د تاوتریخوالي د نه کولو ژمنه وکړي. د دې ښه بېلګه د خدایي خدمتګارو ولسي مبارزه ده. د خدایي خدمتګارو هر غړی اړ و، چې په مبارزه کې له ګډون وړاندې به تاوتریخوالی نه کوي او ولسي مبارزې ته به ژمن پاتې کېږي. عموماً داسې فکر کېږي، چې ولسي مبارزې اسانې او له تاوتریخوالي ډکې مبارزې ستونزمنې وي، خو حقیقت ددې بر عکس دی. اصلاً تاوتریخوالي ډکې مبارزې اسانې او ولسي مبارزې ستونزمنې وي.

دغه ډول مبارزې روزنې اوژمنتیا ته اړتیا لري. هغه خلک چې له تاوتریخوالي خالي مبارزو کې ګډون کوي، باید د دغه ډول مبارزو پر موثریت عقیده ولري. که څوک د دغه ډول مبارزو پر قوت باور ونه لري، هغوی ته نه ښایي چې په داسې مبارزو کې ګډون وکړي .ډېر وختونه مستبد رژیم د مبارزینو پر خلاف زور کاروي، که مبارزین له تاوتریخوالي ځان وساتي، دوی کولای شي له دې لارې مستبد

(c) ketabton.com: The Digital Library

چارواکي د خلکو په نظر کې ناقانونه ښکاره کړي. دغه کار د مبارزې د پیاوړي کېدو لامل ګرځي او د مبارزې مسوولیت زیاتوي.

د تشدد کارونه حکومت ته پلمه ورکوي، چې د وېرې له منځه وړلو او د نظم ساتلو لپاره زور وکاروي. له تشدده خالي مبارزه ددې لامل ګرځي، چې د مخالف ملاتړي راجلب کړای شي، خو کله چې امنیتي ځواکونه د مبارزینو له خوا وګواښل شي، نو دوی بیا زور کاروي. خو که خوځښت د له تشدده خالي مبارزې سابقه ولري او یا دا ثابته کړي، چې د تشدد کارولو اراده نه لري، پولیسو ته بیا د زور کارولو پلمه په لاس نه ورځي. د مبارزینو له خوا د زور کاروونه د حکومت دغه بهانه چې په ټولنه کې ثبات رامنځته کولو لپاره له زوره کار اخلي توجیه کوي. دغه اصول د ستراتیژۍ په جوړولو کې مرسته کوي.

کله چې ولسي مبارزین تاوتریخوالی ته لاس واچوي، مبارزه ناکامېږي. مبارزه د میکروبي کېدو څخه د ساتلو په موخه باید تاوتریخوالی ونشي.

له بلې خوا اکثریت مبارزین له ولسي مبارزینو څخه ځکه ملاتړ کوي، چې مبارزه له تاوتریخوالي خالي وي، کله چې مبارزه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

تــاوتريخوالي اوړي د عــامو خلکــو تــر منځ او همدارنګــه د مبــارزينو تر منځ ملاتړ له لاسه ورکوي. له هر څه مهمه داده، چې د مبارزې مشر تابه د تشدد نه کولو په نوم خلک له ځانه سره يوځاى کړي وي، که مبارزه په تاوتريخوالي اوړي، نو دا له مبارزينو سره يوډول جفا ده، فريب او جفا د مبارزو د ناکامۍ لامل ګرځي.

له تـاوتريخوالي پاکـه مبـارزه لـه زور زيـاتي سـره پـه هـيڅ ډول اړخ نـه لګوي، نو ځکه که په مبارزه کې داسې اشخاص وموندل شي، چې زور زيـاتي کـوي او يـا د زور کـارولو ګـوابن کـوي، بايـد لـه مبـارزې وويستل شي. بله مهمه خبره داده چې ولسي مبارزه د خارجيانو لـه لاسوهنې څخه بايد وساتل شي. ډېر وختونه له تشدده خـالي مبـارزين هڅه کـوي، چـې لـه مخـالف څخـه باندنی ملاتړ راکـم او د ځـان لپـاره باندنی ملاتړ راجلب کړي، په داسې حال کې چې ځيني وختونه شايد دغه ډول ملاتړ پرېکنده او نور وختونه لږ اغېز ولري.

مبارزين په هېڅ ډول بايد خارجي وګړو ته په مبارزې او مظاهرو کې د فزيکي حضور اجازه ورنه کړي، همدا ډول شکمنو افرادو تـه بايد پـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبارزه کې د مشر تابه رول هم ورکول نه دي پکار، په مبارزه کې د باندنيو حضور مخالفينو ته د مبارزې د بدنامولو چانس ورکوي.

هغه اقدامات چې په پلان کې نه وي له هغو بايد ډډه وشي، هغه کړنې چې روښانه موخې نه لري او د تحريک د کمزورۍ باعث ګرځي بايد ترسره نه شي. د مبارزې پر مهال د ګډو وډو کارونو ترسره کول ګډوډي رامنځته کوي او د مبارزې د کمزوري کېدو لامل ګرځي. لدې بر علاوه مبارزه بايد د مبارزې د سر ته رسولو اخلاقي اصول ولري. دغه اصول مبارزې ته تګلورې په ګوته کوي.

په مبارزه کې بايد داسې تګلارې موجودې وي، چې هغه خلک چې د مبارزې له اصولو سرغړاوی کوي له مبارزې وباسي. داسې اصول بايد موجود وي، چې هغه خلکو يا ګروپونو ته په مبارزه کې د ګډون اجازه ورنه کړي، چې د مبارزې له اصولو سره موافق نه وي. هغه خلک چې د مبارزې له روح سره مخالفت لري، خومره ژر چې کېدای شي بايد له مبارزې وويستل شي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وسلوالې مبارزې برعکس ولسي مبارزه کې مالومات ډېر پټ نه ساتل کېږي. په ستراتيژيکه ولسي مبارزه کې هر څه بايد روښانه وي، ډېر کم مالومات کېدای شي پټ وساتل شي، په ډېره کچه محرميت د مبارزې د ناکامۍ لامل ګرځي. که خلکو ته د مبارزې په اړه پوهاوی ورنه کړل شي، نو خلک د مبارزې د موخو او تمويل په اړه شکمنېږي، چې دا کار مبارزه کمزورې کوي.

ولسي مبارزه کې بايد ټولو اړونده خواوو ته درناوی وشي، د مبارزې جوړښت بايد ولسواکه وي، اکثره خلک بايد په پرېکړو تاثير ولري. يو شخص بايد متمرکز واک ونه لري. خو د دې مانا دا نه ده، چې مبارزه بايد مشرتابه ونه لري، مشرتابه د مبارزې لپاره اړين دی، خود پرېکړه کولو پروسه بايد ولسواکه وي. ديکتاتوري مشرتابه د مبارزې د له منځه تللو لامل ګرځي.

بلـه خبره داده چې مبارزه يوه دومداره پروسه ده. د دې د دوام لپاره مهمه ده، چې مبارزين او مشرتابه په دايمي توګه يو له بل سره په اړيکه کې وي. مبارزين بايد د مبارزې دراتلونکې تګلارې په اړه معلومات ولري او همدارنګه له خپل رول څخه هم باخبره واوسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو له دې کبله اړینه ده چې پر وخت مبارزینو ته په مبارزې پورې تړلیو بېلابېلو موضوعاتو په اړه پوهاوی ورکړل شی. که چېرې مبارزین ونه روزل شي او په مبارزه کې نظم موجود نه وي، نو مبارزه په اسانۍ سره د مخالفینو له خوا یرغمل کېدای او شاید ناکامه شي.

پوهاند پدې اند دي چې د لیبیا او سوریې مبارزې ځکه بریالۍ نشوې چې دغه مبارزو خپل فطرت له لاسه ورکړو او په وسلوالو مبارزو بدلې شوې. همدا لامل دی چې په یادو هیوادونو کې د عربو پسرلی ناکام او دواړه هیوادونه کورنۍ جګړې ته ورټیل وهي.

۵,۱ وېرې ته په زړه کې ځای نه ورکول:

په تش لاس د دغه مخاطب سره چې د قانون د پلي کولو پلمه د زور کاروونې پوره واک لري سره د مخامخ کېدو پر مهال ویره طبیعي ده او حتمي ده. په ځینې ځایونو کې په مبارزه کې له دې امله چې په راتلونکي کې به نوموړي شخص ته ستونزې پیدا شي ګډون کول هم له ویرې سره مل وي.

په ولسي مبارزه کې اړینه ده، چې د وېرې موجودیت ومنو خو باید په دغه ویره بر لاسی پیدا کړو او هغې ته په زړه کې ځای ورنه کړو. له دې امله داسې ترتیبات ونیسو چې نه یوازې دا چې خپله ویره راکمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړئ د مخالف ویره هم را کمه کړئ، مخالفین ځینې وختونه د مبارزینو څخه د وېرې له امله مبارزینو سره زور زیاتې کوي. ددې یوه لار دا ده، چې داسې تاکتیکونه وکارول شي، چې له مخالفینو سره مخامخ کېدل او ټکر را کم شي. د مبارزینو تر منځ دهمغږۍ د زیاتولو په موخه اقدامات وشي او بالاخره تاکتیکونه لکه مظاهره یو ناڅاپه ترسره شي او بېرته ژر خپره شي. تر څو چې مخالفین خبرېږي چې مبارزینو بریا اعلان کړې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

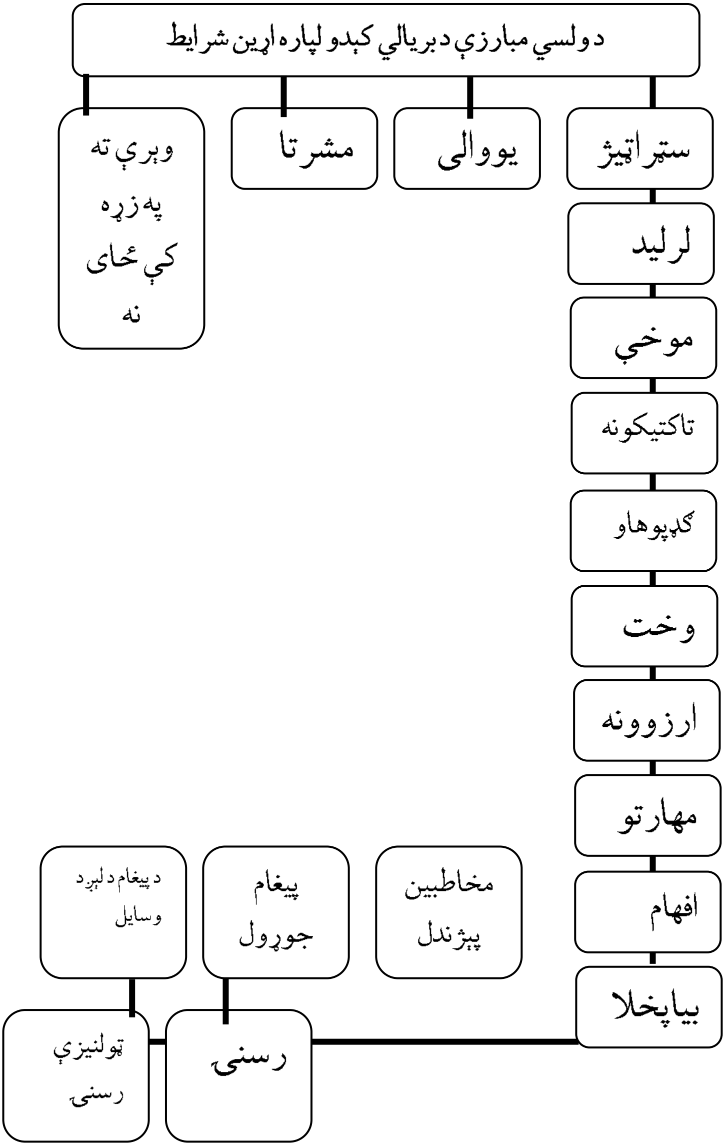

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم څپرک

واک او د واک سرچینې:

واک:

په یو هېواد یا سیمه کې په عملي سیاست د پوهېدو او څېړنو لپاره اړینه ده، چې په اړونده ټولنه کې د واک په اړه په موجوده مفکورې پوه شو. همدا لامل دی، چې له پېړیو راهیسې پوهان د واک په اړه څېړنې کوي. د ولسي مبارزې په اړه د څېړنو لپاره اړینه ده، چې باور ولرو چې واک په ولس پورې اړه لري، که څوک دغه باور نه لري ولسي مبارزه ورته یو بې ماناشی ښکاري. د واک په اړه پخواني تعریفونه لنډ تنګ او یوازې محدودې ساحې تر پوښښ لاندې نیسي.

د پخوانیو تعریفونو له مخې هغه خلک چې واک لري، محدود او هغه خلک چې د دوی د لاس لاندې وي هغه لا محدود دي. د دغه نظر له

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخې واک زور، مجبورولو او کنټرولولو ته ویل کېږي، خو د واک د اوسني تعریف له مخې واک ورتیا، استعداد او پوتنسیال ته ویل کېږي.

د پخوانیو تعریفونو له مخې هغه خلک چې واکمن نه وي، هغوی ته کمزوري ویل کېږي او د واک په اړه له هر ډول موجودې معادلې څخه ویستل شوي دي. پخوا واکمن بر لاسي او د لاس لاندې خلک کمزوري ګڼل کېدل او یادګر و پونه یو له بل څخه جدا مطالعه کېدل.

د واک په اړه نوي نظریات وایي؛ چې واک یو داسې شی نه دی، چې د یو فرد یا افرادو ملکیت وګڼل شي او یا د دوی ملکیت وي، چې یوازې هغوی یې لري، بلکې واک سره د یوې اړتیا په توګه چلند کېږي، چې ورده ورکول کېدای شي او د ټولنې ټول اړخونه په کې شریک وي.

نوې څېړنې ښیي؛ چې واک شخصي نه، بلکې یوه ټولنیزه پدیده ده. واک هغه وخت ښودل کېږي، کله چې د خلکو یوه مجموعه موجوده وي. که واک په یو فرد پسې وتړل شي، دغه بیا واک نه، بلکې زور زیاتي او کنټرول ته ویل کېږي. اصلاً واک همکاري ده، چې ټول موجوده اړخونه په کې دخیل وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولنه اصلاً د ګډو ګټو په پایله کې رامنځته کېږي. دخیل اړخونه په ټولنه کې واک سره شریکوي او هڅه کوي چې دور ځني ژوند د تېرولو او د ګډو موخو د تر لاسه کولو لپاره په ګډه کار وکړي.

واک یو کثیر الوجهي اړیکه ده. په واک باندې د پوهېدلو لپاره د واک د معادلې په ټولو اړخونو پوهېدل اړین دي. یانې د واک په اړه پخواني فکر چې یوازې په واکمنو یې تمرکز کولو او د واک لاندې خلک یې له معادلې څخه لرې کول، په واک باندې پوهېدلو کې مرسته نه شي کولی.

میکاولي د واک پخوانی تعریف ناسم ګڼي او فکر کوي، چې که واک زور زیاتی وي بیا تر ډېره دوام نشي کولای. نوموړی وایي؛ چې زور زیاتی شاید خلک غاړه ایښودلو ته مجبور کړي، خو دغه غاړه ایښودنه دوام نه شي کولای په دغه شان حالاتو کې د واکمنو پر خلاف شاید ډېر ژر وسله وال او یا ولسي ټینګار (مقاومت) رامنځته شي. نو په دغه حالت کې ولس خپل واک د مقاومت په توګه ښکاره کوي.

د واک نوی تعریف د واکمنو لپاره له ولس څخه د مشروعیت تر لاسه کولو اړتیا رامنځته کوي او همدا لامل دی، چې په نوي عصر کې تل د حکومتونو لپاره د مشروعیت د تر لاسه کولو موضوع مطرح کېږي. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

واکمنو پر خلاف د بغاوت له رامنځته کېدو څخه د مخنيوي لپاره واکمن د لاس لاندې خلکو څخه مشروعيت تر لاسه کوي.

برنيس کارول هغه واک چې عام ولس يې لري، ته د توته کېدو واک وايي. نوموړی دغه ډول واک خورا قوي ګڼي او وايي، چې که څه هم دغه ډول واک لنډمهالی وي، د اوږد مهال لپاره کومه موخه نه لري، خو موجوده ټولنيزو، اقتصادي او سياسي جوړښتونو کې درزونه رامنځته کوي. کارول وايي؛ چې دغه ډول واک په اوږد مهال کې ان د سترو امپراتوريو د له منځه وړلو توان لري.

د واک د نويو تيوريو د روښانتيا لپاره اړينه ده، چې د واک او زور زياتي، تاوتريخوالي او د تشدد تر منځ په اړيکه پوه شو. که پخوانۍ تيوري ومنل شي او واک په نورو خلکو د برلاسي په مانا تعبير شي، دغه وخت واک يوه د سلسله مراتبو اړيکه رامنځته کوي. په دغه ډول واک کې يو نفر پوره وړتيا لري، چې دغه حالات زور زياتی او يا د زورزياتي کولو ګواښ رامنځته کوي او واک او زور زياتی مترادف ګڼل کېږي.

نوې څېړنې واک او تاوتريخوالی له يوه بل سره دوه تړلې نه بلکې متضادې پديدې ګڼي. واک انساني ځانګړتيا ده او تاوتريخوالی يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسیله ده، یانې زور زیاتی یوه وسیله او واک یوه موخه ده. زور ټولنه تخریبوي او واک ټولنه رایوځای کوي. د دې لپاره چې زور له منځه لاړ شي، ولسونو ته باید واک ورولېږدول شي.

د واک په اړه که د پخوانیو نظریاتو په اړه په لنډه توګه ووایو، واک د معادلې دیو اړخ لپاره ګټه او د بل لپاره زیان ګڼل کېده. د واک په اړه نویو نظریاتو کې د واک په معادله کې اړونده خواوې د ګټې په کور کې وي او هېڅوک په کې مغلوب نه وي.

نوې تیوریانې وایي، چې واک یو ثابت شی نه دی، واک بدلېږي او وخت پر وخت تقویه کېږي. مخالف چې هر څومره استبدادي وي؛ واک یې ثابت نه دی.

په ټولنه کې د واک په اړه موجود بېلابېل فکرونه د واک په دوه متضادو نمونو کې خلاصه کېږي، دغه دواړه نمونې تحریکونه اړباسي، چې د خپلوکړنو لپاره بېلابېلې تګلارې او تر هدف لاندې ګروپونه وټاکې.

د واک لومړنۍ نمونه وایي؛ چې واک د یو داسې هرم په بڼه دی، چې د هر څه د واک پوړۍ په کې مالومه وي، د هرم په سر کې واکمن یو نخبه ګان وي، چې واک لري او په پر تلیزه توګه بېواکه ولسونه د هرم په قاعده کې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نخبه ګانو او د ولسونو تر منځ اداري او ځینې د نه لمس کېدو جوړښتونه لکه قوانین،رواجونه، ټولنیز اصول او نور موجود وي، چې نخبه ګان د دغو ادارو او د نه لمس کېدونکو جوړښتونو له لارې ولسونه اداره او خپلې ګټې تضمینوي.

د واک په یاده نمونه کې واک له پاسه لاندې خوا ته راځي او عام ولس هېڅ واک نه لري. نو ځکه تحریکونه د ټولنیز بدلون لپاره اړدي چې د نخبه ګانو توجه راجلب کړي او له هغوی سره کار وکړي. د ټاکنو پروسه، لابې کول او محاکمو ته مخ کړځول هغه لارې چارې دي، چې د واک د دغه ډول نمونې د موجودیت په صورت کې ترې استفاده کېږي . د واک دغه نمونې ته د نخبه ګانو د واک نمونه یا مونولیتک نمونه وایي.

د واک پدغه نمونه کې ټولنه د سلسله مراتبو لرونکي هرم شکل ته ورته جوړښت لري، هغه خلک، چې واک لري هغه د هرم په پاس خوا او هغه خلک، چې واک نلري هغه د هرم په لاندې خوا کې موقعیت لري. عام بهیر سیاسي او ټولنیزې تیوریانې لاهم د واک پدغه نمونه باور لري. د واک دغه نمونې د روح مطابق واک جامد شکل لري، تغیر نه خوري. یوازې هغه شخص یا اشخاص چې د هرم ډوله شکل په سر کې واقع وي، تغیر خوري. دغه واکمن هم د کودتا یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

انقلابونو په پایله کې له واکه لرې کېږي. په دغه ډول رژیمونو کې وړو برخو ته تغیر ورکول کېدای شي، خو ټول هرم ته تغیر ورکول امکان نه لري.

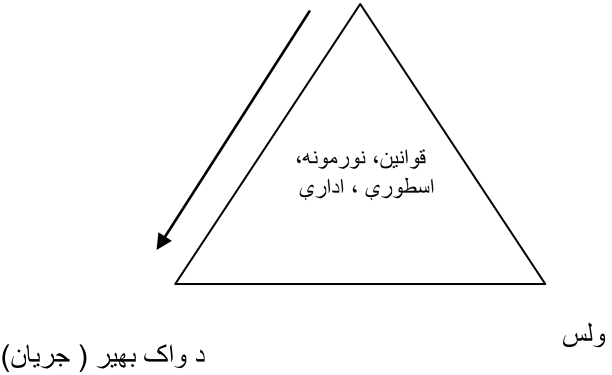

له بلې خوا د واک دویمه نمونې ته د خلکو د واک نمونه وایي دغه نمونه واک له خلکو سره تړي. د دغه نمونې له مخې په هغو ټولنو کې چې قوي نخبه ګان لري لکه د امریکا متحده ایالتونه او ان په ځینو دیکتاتوري ټولنو کې هم واک د خلکو پر غاړه ایښودنه او ملاتړ ولاړ دی. د واک دغه نمونه د سر چپه هرم بڼه لري. د دغه هرم قاعده عام ولس او سریې نخبه ګان ښیي. په دغه نمونه کې واک د خلکو له خوا نخبه ګانو ته لیږدول کېږي. د واک په اړه دغه ډول فکر لرونکي کسان په دې اند دي، چې واکمن تر هغه په واک کې پاتې کېږي، څو چې عا

(c) ketabton.com: The Digital Library

م ولس وغواړي او هغه وخت چې عام ولس وغواړي له واکمنو واک بېر ته اخلي او واکمن له واکه ایسته کېږي.

دغه نمونه یو ایډیال حالت دی، چې د یوې دایمي سیاسي مفکورې په توګه لا تر اوسه ندی تر لاسه شوی (اګر چې د ټولنیزو فعالیتونو پر مهال اکثره تر لاسه کېږي). ولې د دې سره سره تر ډېره بریده په هغو ټولنو کې، چې قوي نخبه ګان لري، که هغه د امریکا په څیر پر مختللې ولسواکي هم وي او یا پوځي دیکتاتوري حکومتونه. د واکمنو واک د عامو خلکو په غاړه ایښودنې، ملاتړ او همکارۍ باندې متکي وي.

عام خلک

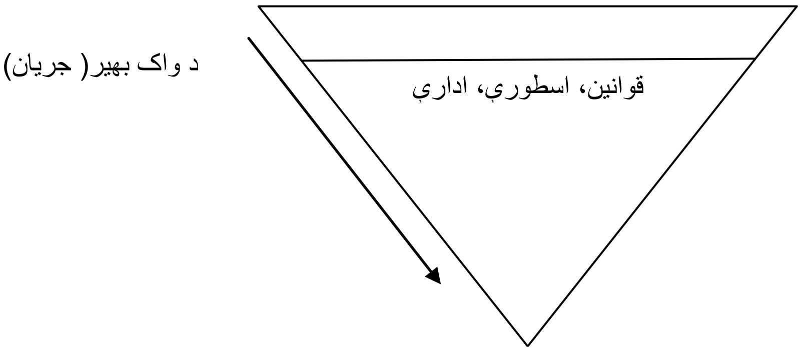

نخبه ګان

دغه نمونه د ټولنیزو تحریکونو له خوا کارول کېږي. په دغه ډول حالاتو کې ټولنیز تحریکونه یوازې په نورماله لارو چارو لکه د لابي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولو، قوانينو په جوړولو او ټاکنو سربېره په ټيټه کچه ولسونو ته پوهاوی ورکوي او مبارزې ته يي راګډوي. د واک دغې نمونې ته پلورالستيکي نمونه هم ويل کېږي.

د واک د دغې نمونې له مخې سياسي واک له ولس او په ځانګړي توګه له فرد څخه پيلېږي. که يو فرد د واک د جوړښت په اړه خپل فکر ته تغير ورکړي، دغه تغير د واک په جوړښت کې د تغير لامل ګرځي. واکمن يوازې هغه واک لري، چې د ولس له خوا ورته ورکول کېږي.

افراد دغه واک په ديموکراتيکو ټولنو کې په خپله خوښه واکمنو ته ورکوي، نور افراد بيا د پېښو پر وړاندې بې تفاوته وي او استبدادي رژيم بيا د خلکو د خوښې پر خلاف پر ولس حکومت کوي او واک ترې اخلي. ولسي مبارزې ځکه مهمې دي، چې په دې مبارزو کې خلکو ته د دوی د وړتيا په اړه پوهاوی ورکول کېږي، چې دوی په ټولنه کې د هر ډول تغير راوستلو وړتيا لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولنو کې د واک سرچينې:

رابرټ دهل وايي، چې واک هغه وړتيا ته ويل کېږي، چې خلکو ته داسې وړتيا ورکوي چې داسې وکړي، چې لدغه مجبوريت پر ته به يې نه وي کړي. دعام فکر پر خلاف، چې واک پر واکمنو پورې اړه لري، واک اصلاً د ټولنې په يو لړ فکتورونو او ګروپونو پورې اړه لري. هره ټولنه د واک خپلې سرچينې لري، خو ځينې سرچينې داسې دي، چې په ټولو ټولنو کې واکمنو ته واک ليږدوي.

اکثره وختونه د ولسي مبارزو ستر مقصد د واک لاسته راوړل او نور خلک له واک څخه محروموول وي. د استبداد له منځه وړل او د راتلونکي لرليد لاسته راوړل د واک له موجوديته پرته امکان نه لري. له دې کبله اړينه ده؛ چې په ټولنه کې د واک سرچينې وپېژندل شي، کله چې انسانان له استبداد سره مخ شي نو دوي دوه لارې غوره کوي، غبرګون ښکاره کوي او يا خاموشه پاتې کېږي. که د غبرګون ښکاره کولو پرېکړه وکړي، نو يا وسله والې مبارزې له لارې مبارزه کوي او يا هم ولسي مبارزې له لارې مبارزې ته متې رابډوهي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ د بحث موضوع له تشدده خالي مبارزه ده، دغه مبارزه لکه څنګه چې فکر کېږي، له ننګونو خالي نه ده، ستونزې او مشکلات لري. د جين شارپ په اند سياسي واک د وسايلو، نفوذ او فشارونو چې له صلاحيتونو، بنديزونو او معاوضې څخه عبارت دي، ټولګې ته ويل کېږي.

په ټولنه کې واک مختلفې سرچينې لري، چې شپږ يې له نورو مهمې دي:

مشروعيت: ولسونه هغه وخت د واکمنو حکم منلو ته تر هغه غاړه ږدي، تر کومه چې دوی ته واکمن مشروع ښکاري. نو ځکه مشروعيت د واک لومړۍ سرچينه ده. مشروعيت يو ذهني حالت دی، چې خلک غاړه ايښودلو ته اړ باسي. واکمن د مشروعيت د تر لاسه کولو لپاره بيلابيلې لارې چارې لټوي، په ولسواکه نظامونو کې واکمن له ولسه د مشروعيت د تر لاسه کولو لپاره ټاکنې تر سره کوي. په شاهي نظام کې نوی واکمن بايد د بادشاه وارث وي، او دغه ميراث نوي واکمن ته مشروعيت ورکوي. فلکوريکې کيسې بيا مشروعيت له ځينې نورو ډولونه لکه د نوي پاچا د ټاکلو لپاره د پاچا پر سر د يوې ځانګړې مرغۍ کېناستل او له ورته نورو لارو چارو روايت کوي. هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ځوک، چې مشروعیت تر لاسه کړي هغه په حقیقت کې د واک یوه سرچېنه تر لاسه کړې وي.

بشري منابع: واکمن هغه وخت حکومت کولی شي، کله چې له دوي سره تړلي نور مسلکي خلک له حکومتي چارې ترسره کړې. واکمن په یوازې ځان د حکومت ټولې ورځنۍ چارې او مسؤلیتونه سر ته نه شي رسولی. بشري منابع هغو اشخاصو ته ویل کېږي، چې په بېلابېلو ادارو کې کار کوي د حکومت مشینري چلوي او د حکومت د تګلارو په پیاده کولو کې مرسته کوي.

واکمن اړ دی، چې د خلکو د ورځنیو اړتیاوو د پوره کولو او د حکومت د ورځنیو چارو تر سره کولو لپاره په بیلا بیلو ډګرونو کې د مسلکي او ارزول شویو افرادو یو لوی شمیر ته لاسرسی ولري. مسلکي افراد د واک یوه قوي سرچېنه ده.

مهارتونه او پوهه: دا هغه مهارتونه دي، چې واکمن ورته د ورځنیو چارو د سر ته رسولو لپاره اړتیا لري او افرادیې عرضه کوي. هیڅ واکمن ټول مهارتونه نه لري او که افراد او اشخاص واکمن سره مرسته او همکاري ونه کړي، نو د حکومت چارې په ټپه درېږي. آن د یوه معمولي ترافیک کړنې د حکومت دمشینرۍ د څرخ د ګرځیدو لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړيني دي او د نوموړي مهارت پياده کېدو ته اړتيا ليدل کېږي. دغه پوهاوی د حکومتدارۍ نه بيا تر امنيت، دفاع، کرنې، ښوونې او روزنې، ډيپلوماسۍ، مالي چارو او نورو ساحو پورې ټول په خپله لمن کې رانغاړي.

مادي وسايل: مادي وسايل واکمنو ته د حکومت د ماشينرۍ چلولو وړتيا ورکوي. واکمن جايدادونو، ملکيتونو، طبيعي منابعو، مالي منابعو، د تلو راتلو وسايلو ته لاس رسی لري. له دې پرته په يوه هېواد کې موجودې طبيعي زېرمې لکه کانونه، اوبه او نور هم د مادي وسايلو بېلګې دي.

د وسايلو په زياتېدو سره واک زياتېږي او په کمېدو سره يې واک کمېږي. په هره اندازه، چې مادي وسايل زيات وي په هماغه اندازه واک غښتلی وي، خو اړينه ده چې له دغو مادي وسايلو څخه په فني ډول ګټه واخيستل شي. د مادي سرچينو شته والی قوي مديريت او فني پوهې ته اړتيا لري. ډېری وختونه دغه مادي وسايل په خپله په ټولنه کې د لانجو او تاو تريخوالي لامل ګرځي. خو په ورته وخت کې مادي وسايل د واک له سترو سرچينو څخه يوه ګڼل کېږي. د مادي وسائلو د نه درلودلو په صورت کې واکمن او هم هيواد بېوزله وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه لمس کېدونکي فکتورونه: عادتونه، رواجونه، رواني، کلتوري، مذهبي او نظرياتي افکار چې خلک واکمن ته په غاړه اېښودنه مجبوروي، هم د واک سرچينې دي. مذهب ډېرې وختونه خلک واکمنو ته په غاړه ايښودنې مجبوروي او که مذهب او کلتور د واکمنو په طرف وي واکمن په اسانۍ سره واک کارولی شي. په ډېرو هيوادونو کې د واکمنو د مشروعيت يوازينۍ سرچينه مذهب وي او واکمن د مذهب په مټ خپل موجوديت توجيه کوي. دا يو تاريخي حقيقت دی چې ان په لوديځه نړۍ کې پخواني واکمنانو له مذهبي مشروعيت تر لاسه کولو وروسته سياسي مشروعيت تر لاسه کړې. جان لاک همدغه حقايق داسې بيان کړي: ((سياسي مشروعيت له مذهبي مشروعيت څخه سرچينه اخلي)).

جزا: خلک له قوانينو څخه د سر غړاوي په صورت کې د جزا له وېرې غاړه ږدي. د جزاګانو وېره په خپله له جزا څخه ډېره قوي ده او دغه وېره خلک غاړه ايښودلو ته مجبوروي. د دولت د نوي تعريف له مخې دولت هغه ارګان ته ويل کېږي، چې په خپله جغرافيه کې د زور کارولو صلاحيت لري، همدغه د زور کارونه او يا د زور د کارونې وېره ده، چې ډېرې وخت ولسونه دولت ته په غاړه ايښودنه مجبوروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولس ولې حکومت ته غاړه ږدي؟:

دغه پوښتنې ته د ځواب لپاره شاید د خلکو ذهنونو ته ډول ډول جوابونه ودرېږي. د ځینې خلک ذهن ته د ټولنیز تړون د دغه پوښتنې لامل په توګه ودرېږي. ټولنیز تړون د ټولنې د افرادو تر منځ یو نا ویل شوی تړون دی، چې له مخې یې د ټولنې افراد د اخلاقي او سیاسي مسولیت له مخې ګډه ټولنه رامنځته کوي. هوبس وایي چې انسانان د خپل فطرت له مخې د خپل ځان د ګټې په لټه کې دي. دوی ځکه یو حاکم یا واکمن ته غاړه ږدي، چې په غاړه ایښودنه کې د دوی ګټې خوندي وي او دوی په ټولنه کې د اوسېدو وړتیا پیدا کوي. ټولنیز قرارداد دوه ټکي روښانه کوي. لومړی دا چې افراد چې د state of Nature په وخت کې کوم واکونه درلوده او دیو او بل پر خلاف یې کارول هغه له لاسه ورکوي. دویم دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دوی دغه واک يو شخص يا د افرادو يوې ډلې ته ورکوي.

روسو ټولنيز قرارداد د حکومت رامنځته کېدو سره تړي. نوموړی وايي وروسته چې انساني نفوس زيات شو د انساني اړتياو پوره کولو لپاره وسايلو هم تغيير وموند. دا هغه مهال و چې خلکو په وړو کتلو او فاميلونو کې ژوند کول پيل کړل. دغه وخت د شخصي شتمنۍ درلودلو اړتيا پيدا شوه او همدغه د شخصي شتمنيو د خونديتوب د تضمين د رامنځته کېدو اړتيا احساس کړه او دوی ددغه خونديتوب د تضمينولو په خاطر حکومت د يوې وسيلې په توګه رامنځته کېدل اړين ګڼل. له دې امله حکومت د خلکو د شخصي شتمنيو د خونديتوب د تضمينولو په خاطر دخلکو ترمنځ د يو ټولنيز قرارداد په پايله کې رامنځته شو.

ټولنيز قرارداد په اړه روسو وايي په ټوليزه توګه د افرادو له خوا د انفرادي حقونو او ازاديو لاس په سر کېدل او دغه حقونه يو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوی شخص ته لېږدول دي. د ټولنيز عدالت دغه نمونه د دوه اړخيزو مسولیتونو، چې په کې واکمن د افرادو ښو ته ژمن وي او هر يو فرد د نورو افرادو ښو ته ژمن وي ويل کېږي، روسو وايې چې حکومت ته غاړه ايښودل د انفرادي او ټولنيزو ګټو د ترلاسه کولو په خاطر ترسره کېږي.

روسو state of Nature ته د روسوله ييز حالت په ستر ګه ګوري او وايي چې دغه مهال افرادو انفرادي ژوندل کولو، دغه وخت د انسانانو نفوس کم و، نو ځکه په طبعيت کې د شيانو کثرت و. دغه مهال خلک ډېر کم د يو بل سره مخامخېدل او له دغه امله د انسانانو ترمنځ د ټکر چانس ډېر کم وو. روسو وايي چې انسانانو دغه وخت په ازادانه توګه هغه څه ترسره کول، چې دوی يې کول غوښتل.

جان لاک بيا د state of Nature په اړه وايي چې دغه د جګړې حالت نه دی، چې په کوم کې خلک د يو بل په حقونو تېری کوي، بلکې افراد خپل پلانونه په داسې توګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

عملي کوي. چې نورو ته یې زیان ونه رسیږي. هوبس ته د جان لاک او روسو بر خلاف state of Nature د یوې دوامدارې جګړې حالت ښکاري په کوم کې چې خلکو د یوبل سره په دوامداره توګه ښکرې اړم کړي وي.

حکومت او واکمنو ته غاړه ایښودنه د حکومت د دوام لپاره یو مهم فکتور دی، ډاکتر جین شارپ وایي: د ولس لخوا له غاړه اېښودنې پر ته حکومت دوام نه شي کولای او دا ځکه چې که ولس حکومت ته غاړه کېنږدي او خبره یې ونه مني، نو حکومت دوام نه شي کولی، له ټولنیز تړون پر ته په ټولنه کې یو ډول مري او غیر مري رواني او مادی فکتورونه موجود دی، دغه فکتورونه ددې لامل ګرځي، چې ولس او یا افراد واکمنو ته غاړه کېږدي. دغه فکتورونه په بېلابېلو ټولنو کې توپیر کوي. د ټولنې سیاسي، اقتصادي او ټولنیز حالات ددغه فکتورونو په ټاکلو کې رول لري. ولسي مبارزه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدغه فلسفه ولاړه ده او همدا لامل دی، چې په ولسي مبارزو کې ولس ځکه هدف ګرځول کېږي، چې ولس له حکومته مخ واړوي، نو حکومت دوام نه شي کولای.

ولسي مبارزین اړ دي، چې همدغه لاملونه، کوم چې د ولس د غاړې ایښودنې لامل ګرځي وپیژني. ددغه لاملونو په اړه پوهاوی ددې باعث ګرځي، چې مبارزین د خلکو وفاداري له حکومت څخه خپل طرف ته راجلب کړي.

عادت: له وړو کتوبه خلکو د غاړه ایښودنې عادت اخیستی وي چې دغه عادت د وخت په تېرېدو سره وده کوي. موږ په ټولنه کې د مشرانو، مور، پلار، د مشرانو وروڼو او خوېندو اوامرو ته غاړه ږدو. دغه غاړه ایښودنه ددې لامل ګرځي، چې موږ له حکومت څخه فرمانبرداري کوو. اکثره وختونه آن علامې موږ مجبوري چې غاړه کېږدو. د بېلګې په توګه کله چې موږ د STOP نښه ګورو، ودرېږو. او یا سره ترافیکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نښنه ګورو دريږو نو ځکه ډېر خلک د غاړه ايښودنې د عادت له مخې بيا حکومت ته هم غاړه نږدي.

شخصي ګټه: ډېر وختونه ولسونه له ديکتاتورانو او مستبدو رژيمونو څخه کرکه کوي، خو نور خلک بيا له دې امله چې شخصي، سمتي او يا تنظيمي ګټې يې په دغه ډول رژيمونو کې خوندي وي، له هغوی څخه ملاتړ کوي. بناً دغه ګټې ددې لامل ګرځي چې دغه ډول خلک هغوي حکومتونو ته غاړه ږدي.

د جزا ويره: اکثره خلک له دې امله چې که له واکمنو څخه سرغړونه وکړي بنايي جزا ورکړل شي، بندي شي، له مالي او مادي حقونو محروم شي واکمنو ته غاړه ږدي. ډېر وختونه مستبد رژيمونه هغه خلک له دندو محروموي، چې دوی ته غاړه نه ږدي. دا، چې يوازې دولت د زور کارونې واک لري دغه فکتور ولسونه دولت ته په غاړه ايښودنو مجبوروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې تفاوتي: په ټولنه کې ډېر داسې خلک موجود دي، چې د حالاتو پر وړاندې بې تفاوته وي. فکر کوي هغه چې د استبداد په وړاندې دريدل يوه ستره ننګونه ده او هغه خلک چې دغه ډول فکر لري د استبداد پر وړاندې اکثر وختونه بې تفاوته پاتې کېږي او د دوی بې تفاوتي د دې لامل ګرځي چې مستبد واکمن خپل واک ته دوام ورکړي. د ولسي مبارزې يوه موخه د حالاتو پر وړاندې د بې تفاوته خلکو متحرک کول دي. بې تفاوتي يوه ستره ستونزه ده، که په ټولنه کې بې تفاوتي له منځه ولاړه شي شايد ډېری ناخوالې له منځه ولاړې شي او واکمن پر ولسونو د ځان او خپلې ارادې تپلو چانس له لاسه ورکړي.

پر ځان د باور نه موجوديت: ډېر وختونه چې کله عادي ولس ته په حکومتي چارو کې ونډه ور نه کړل شي، ولسونه بيا د ضعف او ناتوانۍ احساس کوي، دوی بيا فکر کوي چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هيڅ کار ورتيا نه لري او حکومت د هر څه مسؤليت پر غاړه لري، پر ځان دغه بې باوري د خلکو د بې تفاوتۍ او بالاخره د مستبد واک د دوام لامل ګرځي. کله چې د بدلون د راوستلو د ورتيا نه درلودلو ذهنيت ته په ټولنه کې بدلون ورکړی شي. او خلک فکر وکړي، چې دوي هر ډول بدلون راوستلی شي، يوازې دغه وخت په ټولنه کې د مثبتو بدلونونو رامنځته کېدو طمعه کېدای شي. زموږ په ټولنه کې پر ځان ناباوري د شته بدمرغيو له سترو لاملونو څخه ګڼل کېږي. ولس د هر ډول اقتصادي، سياسي او ټولنيز بدلونو راوستلو لپاره حکومت ته ګوري، دوی په دې اند دي چې هر ډول بدلون بايد حکومت راولي او د بدلون راوستلو لپاره پر ځان باور نه لري. په ټوله کې دغه ذهنيت ددې لامل شوی، چې ټولنه په ستونزو کې ښکېله شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ناکامۍ وېره: کله چې خلک نورې مبارزې وګوري چې ناکامېږي، دوی هم مبارزه کولو ته زړه نه ښه کوي، دوی فکر کوي چې څه تغییر نه شي کولی، نو ځکه بر حاله واکمن ور ته ښه ښکاري او د هغه ملاتړ ته دوام ور کوي.

اخلاقي مسوولیت: ډېر خلک ځکه واکمنو ته غاړه ږدي، چې دوی فکر کوي واکمنو ته غاړه اېښودنه د دوی دیني او اخلاقي مسؤلیت دی. له دې بر علاوه خلک فکر کوي، چې که موجود واکمن لرې شي، نو نوی واکمن به په ټولنه کې د ګډوډۍ لامل وګرځي. ځکه دوی فکر کوي چې د موجود واکمن د واک دوام په ټولنه کې د نظم مانا لري او له دې امله دوی دغه واکمن ته غاړه ږدي. چارواکي هم له دغه مفکورې استفاده کوي تر څو د دوي پر خلاف مزاحمت را پیدا نه شي، کله چې خوشال خان د مغلو پر خلاف مبارزه کوله ، مغلو ځینې خلک چې نیمچه ملایان په کې هم وو، خوشال خان پر خلاف راپاڅول

.دغو خلکو به د خوشال خان خلاف کولو او ویل به یې چې مغل اولولامر دي او د اسلام له نظره باید رعایا اولولامرو ته غاړه کېږدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشال خان به دغه خلکو ته په ځواب کې ویل چې مغل ظالمان دي او په اسلام کې ظالمانو ته غاړه ایښودنه ناروا ده. خوشال خان به دوی ته ویل:

اطاعت د اولوالامر ځکه نه کړم

خلیفه د زمانې په زړه کافر دی

د خوشال خان مخالفینو د خوشال خان سره مخالفت کول د مذهب پر اساس توجیه کول، نو خوشال خان هم اړ و، چې د خپلې مبارزې لپاره مذهبي دلیل پیدا کړي . خوشال خان دغه کار کښ تر یوه بریده بریالی و.

له واکمن سره رواني اړیکې: کوم شخص چې په واک کې وي، له هغه سره د خلکو یو ډول رواني تړاو رامنځته کېږي او خلک یې په خفګان ځورېږي، دغه رواني تړاو د دې لامل ګرځي، چې ولس له واکمنو ملاتړ وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مافوق الانساني حیثیت: هغه څوک چې په واک کې وي د نورو انسانانو په پرتله داوچت مقام لرونکي ښکاري. په ځینې کلتورونو کې پاچا ولس ته د خدای سیوری ښکاري. له دغه امله ولس له پاچا څخه ملاتړ کوي.

نور خلک چې څه کوي؟: ولس ډېر وخت هغه څه کوي، چې اکثریت یې کوي، (د رندو په بازار چې وربرابر شې، ته هم یوه سترګه پټوه) خلک همدغه شان کوي او له واکمنه ملاتړ کوي. ددې مانا دا ده، چې دغه ډول خلک د ښو او بدو په اړه خپل تحلیل نلري بس هغه څه کوي، چې نور خلک یې کوي او دا کار د ټولنې او هېواد لپاره ډېر بد عواقب لري.

د غاړه ایښودنې لاملونو باندې پوهېدل ځکه اړین دي، چې کله مبارزین په دغه لاملونو پوه شي، بیا د موجودو واکمنو څخه خلک مبارزې ته د راړولو لپاره لارې چارې او دلایل پیدا کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکي

د ولسي مبارزي تاکتیکونه :

د ولسي مبارزې ټول ډولونه (له تشدده خالي احتجاج، دا ړ ایستلو لارې چارې او د ولسي مبارزې طریقي) له هغه کلتور سره ژور تړاو لري، چې یوه مبارزه په کې ترسره کېږي.

سیاسي، ټولنیز، اقتصادي او جغرافیایي حالت په ولسي مبارزو کې کارېدونکې طریقې او تاکتیکونه ټاکي. د ولسی مبارزی تاکتیکونه باید د پراخه ستراتیژۍ یوه برخه وي، تاکتیکونه په یوازی ځان شاید دهېڅ رنځ دوا نه شي. ولې د ولسي مبارزې د پراخه ستراتیژي یوه قوي برخه ده.

جین شارپ په بیلابیلو مبارزو کې ترسره شوې طریقې په ۱۹۸ تاکتیکونو کې خلاصه کړي دي. له دې پرته ځینې نورو پوهانود

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسـي مبـارزې د سـر ته رسـولو لپـاره بیـا د دوی د کلتـور او ټـولنې د حقایقو په نظر کې نیولو سره سم ډول ډول لارې چارې وړاندې کړې دي. دغه لارو چارو ته تاکتیکونه ویل کېږي.

تاکتیکونه هغه کړنواو یا مانورونو ته ویل کېږي، چې موخه یې په یوه مبارزه کې د کامیابۍ لاسته راوړل وي، تاکتیکونه د مبارزې پر مهال منظمو لنډمهاله کړنو ته ویل کېږي. جین شارپ له ولسي مبارزې سره تړلي تاکتیکونه په لاندې ډول په درې ډلګیو وېشلي.

۱ : هڅول، نیوکه او احتجاج کول.

۲ : همکاري نه کول.

۳ : سوله ییزه مداخله او اخلال رامنځته کول.

هڅولو، نیوکې او احتجاج کولو ډله کې هغه طریقې شاملې دي، چې سمبولیکه بڼه لري. د دغـه طریقـو موخـه د مخـالفینو، عـام ولـس او د متـاثرینو تـر اغېـز لانـدې راوستل دي. عمومـاً د تـاکتیکونو دغـه ډلـه لومړنی قدم او د مبارزې نورو لارو چارو ته زمینه برابروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د همکارۍ نه کولو په لار و چارو کې مبارزين هغه همکاري نه کوي، چې دوی يې په عادي حالت کې له مبارزې وړاندې له مخالف اړخ سره لري او يا هم په ټولنيزو، اقتصادي او سياسي ډګرونو کې د اړينو نويو همکاريو له کولو څخه ډډه کوي.

د سوله ييزې مداخلې او اخلال رامنځته کولو په طريقو کې هغه لارې چارې شاملې دي. چې مبارزين په کې مخکې تر مخکې په موجودو تګلارو، اړيکو، ادارو او رواجونو کې لاس وهنه کوي او اخلال په کې رامنځته کوي. د جين شارپ له تاکتيکونو يې ځينې په لاندې ډول دي.

- ولسي تعزيرونه
- ديوې موضوع په مخالفت او يا ملاتړ کې اړونده اړخ ته ليکونه ليږل
- د سازمانونو او ادارو له خوا اعلاميې خپرول
- لاسليک شوې ولسي اعلاميې
- د افرادو او ادارو له خوا ديو چا د سمبوليکې محاکمې اعلانول

(c) ketabton.com: The Digital Library

- دليک له لارې ديو لوی شمېر خلکو له خوا ديوې غوښتنې مطرح کول
- شعارونه، کاريکاتورونه او سمبولونه جوړول
- بنرونه، پوسترې، او په ديوالونو ليکنې
- کتابونه، پمفليټونه او کېستې (پټې) خپرول
- ورځپاڼې او ژورنالونه
- راډيو او تلويزيونونه
- په هوا او په ځمکه ليکل کول
- پلاوی ليږل
- نمونه يي مډالونه ورکول
- دګروپ په بڼه ديوې موضوع لپاره ملاتړ ترلاسه کول (لابي کول)
- يوې ودانۍ ته دودانۍ له ظرفيته دزياتو خلکو ورننوتل
- نمونه يي ټاکنې کول
- دبيرغونو او سمبولونو راځړول او له ځان سره يې ليږدول
- دسمبولونو کارول / اغوستل

(c) ketabton.com: The Digital Library

- دوعاګانې او عبادت کول
- د سمبولیکه شیانو رسمول
- دانځورونو ښودل / لیږدول
- د خپل جایدادونو له مینځه وړل
- سمبولیکې رڼاګانې کول/سمبولیکې روښنایی
- دانځورونو او ګوډاګیانو ښودل
- داحتجاج په توګه ځان په ځانګړیو رنګونو رنګول
- نوې نښې او نومونه رامینځته کول
- سمبولیکې نعرې وهل
- اعتصاب / دندې او نور مستردول
- ځانګړی ګروپ او اشخاصو ته بې ادبه اشارې کول
- چارواکو ته په لوی شمیر کې ورتلل
- چارواکي ځورول
- همدردۍ ګروپونه جوړول
- ناستې کول
- ډرامې او موسیقي غږول

(c) ketabton.com: The Digital Library

- سندرې ویل
- مارشونه کول
- رسم گذشت کول
- مذهبي غونډې کول
- اوږد سفر کول – مذهبي سفر کول
- د ستر قطار په بڼه موټرو یو طرف ته بیول
- سیاسي ویرونه کول
- نمونه یي جنازې کول
- نمایشي جنازې کول
- د ملاتړ یا احتجاج غونډې کول
- احتجاجي غونډې کول
- احتجاجي وتل
- چوپتیا غوره کول
- حکومت نه د القابو بیرته ستنول
- مخ اړول
- ټولنیز پریکون

(c) ketabton.com: The Digital Library

- انتخابي ټولنيز پرېکون
- د خبرو بندول
- د ټولنيزو او سپورټي فعاليتونو ځنډول
- ټولنيزو مسايلو سره پرېکون کول
- د محصلينو له خوا احتجاج کول
- ټولنيزه غاړه نه اېښودنه
- له ټولنيزو ادارو د خپل غړيتوب بېرته اخيستل
- د مبارزينو له خوا په کورونو کې ناسته کول
- بشپړ انفرادي پرېکون کول
- د کارګرانو تېښته
- پناه ګاه/ پټنځای
- ټولنيز غيابت
- هجرت کول
- د مستهلکينو له خوا پرېکون کول
- د هغه موادونه کارونه چې پرېکون ورسره شوی
- لګښت کمول

(c) ketabton.com: The Digital Library

- دکورونو د کرایو نه ورکول
- په کرایه نیولو څخه انکار کول
- په ملي کچه د مستهلکینو پرېکون کول
- په نړېواله کچه د مستهلیکینو له خوا پرېکون کول
- د کارګرانو له خوا پرېکون کول
- د تولید کوونکو له خوا پرېکون کول
- د عرضه کوونکو پرېکون کول
- د سوداګرو پرېکون کول
- د جایدادونو له پیریدلو انکار
- ځانونه په کورونو کې بندول
- له صنعتي کمک څخه ملاتړ کول
- د تجارانو له خوا عمومي اعتصاب کول
- په ډله ییزه توګه له بانکونو خپلې روپۍ راویستل
- دقسطونو او باقیاتو له ورکړې انکار کول
- د قرضونو او بانکي سودونو له ورکړې انکار کول
- د حکومتي روپیو له اخېستلو انکار کول

(c) ketabton.com: The Digital Library

- دسوداګرۍ پر مالونو بنديز لګول
- په تور لست کې د تجارانو شاملول
- پر نړيوالو سوداګرو بنديز لګول
- د نړيوالو پېرېدونکو له خوا بنديز لګول
- نړيوال تجارتي بنديز نافذول
- احتجاجي اعتصاب کول
- د بزګرانو له خوا اعتصاب کول
- د کروندګرو له خوا اعتصاب کول
- د بنديانو لخوا اعتصاب
- مسلکي اعتصاب
- پراخه لاريون
- دناروغۍ په پلمه کارونو ته نه تلل
- په احتجاجي ډول د دندو پرېښودل
- محدود احتجاج کول
- انتخابي احتجاج کول
- هر اړخيز احتجاج کول

(c) ketabton.com: The Digital Library

- عمومي احتجاج کول
- هرتال (اعتصاب) کول
- اقتصادي رکود
- د وفاداريو ځنډول او يا بېرته اخيستل
- د ولسي ملاتړ ځنډول
- مقاومت هڅوونکي ويناوې او ادبيات کارول
- له قانون جوړوونکو ادارو سره پرېکون کول
- له ټاکنو سره پرېکون کول
- له حکومتي دندو سره پرېکون کول
- له حکومتي ادارو سره پرېکون کول
- له دولتي تعليمي ادارو سره د همکارۍ پرېکون کول
- له حکومتي دندو او مقامونو سره پرېکون کول
- د حکومت ملاتړو ادارو سره پرېکون کول
- د اجرايوي چارواکو له ملاتړ څخه انکار کول
- د رسنيو او د لوحو لرې کول
- د ټاکل شويو چارواکو له منلو انکار کول

(c) ketabton.com: The Digital Library

- زړه نازړه توب او غاړه نه اېښودنه
- د مخامخ څارونکي په نه موجوديت کې زړه نازړه غاړه اېښودنه
- ولسي غاړه نه اېښودنه
- غير مستقيم غاړه نه اېښودنه
- ديوې غونډې له خپرېدو انکار کول
- ناستې کول
- د مکلفيت دورې له تېرولو سرغړونه کول او نورو مسلکونو ته تلل
- پټېدل، تېښتېدل او کاذبه پېژندګلوي
- ناروا قوانينو ته ولسي غاړه نه اېښودل
- د حکومت د ځانګړو مرستو له منلو انکار کول
- د قوماندې او مالوماتو د وسايلو بندول
- عمومي اداري نه همکاري کول
- قضايي نه همکاري کول
- داجرائيه مامورينوله خوا اراداتاً نه همکاري کول

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د حکومت جوړونکو اجزاو له خوا نه همکاري کول
- په ډيپلوماتيکو او نورو استازولېو کې بدلون راوستل
- د ډيپلوماتيکو غونډو فسخ او وروسته کول
- د ډيپلوماتيک رسميت پېژندلو تعليق
- د ډيپلوماتيکو اړيکو سختول
- د نړېوالو ادارو له غړيتوبه وتل
- په نړېوالو ادارو کې له غړيتوبه انکار
- له نړېوالو ادارو او سازمانونو وتل
- روژه نيول
    - د ذهني فشار رامنځته کولو لپاره روژه نيول
    - دلوږې يا د نه خوړلو اعتصاب
- سر چپه محاکمې دايرول
- له تشدده خالي وېرول
- احتيجاجي دربدني
- له تشدده خالي بريد کول
- له تشدده خالی اشغال

(c) ketabton.com: The Digital Library

- نوې ټولنيزې کړنې رامنځته کول
- متبادلې ټولنيزې ادارې رامنځته کول
- متبادل افهام او تفهيم رامنځته کول
- له زور زياتي پر ته ديو ځای اشغال
- له بنديزونو سرغړاوی
- ډمپينک (ځينې سوداګر ځانګړي توکي په ډېره لويه کچه مارکېټ ته راوړي، چې دغه کار په مارکېټ کې د ياد توکي د نرخ دلوېدو لامل ګرځي. په پايله کې يې نور تجاران مجبوربږي، چې خپل توکي ارزان وپلوري او په پايله کې نور دکانداران تاوان کوي.)
- متبادل بازارونه رامنځته کول
- متبادل ټرانسپورټ رامنځته کول
- متبادلې اقتصادي ادارې رامنځته کول
- په ادارو کې ازدحام
- د پټو اجنټانو ښکاره کول
- زندانونو ته د تللو هڅه

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د (بېطرفه) قوانينو ولسي عدم اطاعت: قوانينو ته غاړه نه ايښودنه
- متوازن حکومت رامنځته کول
- متوازني اداري رامنځته کول

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې د ولسي مبارزې ځينې تاکتيکونه

ولسي مبارزين بايد د هغه ځای، چې مبارزه پکې رامنځته کېږي د هغه اقتصادي، سياسي، مذهبي او ټولنيز چاپېريال په نظر کې نيولو سره د مبارزې د پر مخ بېولو لارې چارې ترتيب او وضع کړي. هره مبارزه خپل ځانګړی چاپېريال لري او که دغه چاپېريال په پام کې و نه نيول شي او مبارزه تر سره شي، نو نه يوازې دا چې مبارزه به بريالۍ نه شي، بلکې مبارزين به له سختو ستونزو سره مخ شي، د دغه ډول مبارزو تر سره کول په ټولنه کې د نورو زياتو خرابيو لامل ګرځي.

د افغانستان ځانګړی اقتصادي، سياسي، مذهبي او ټولنيز چاپېريال ددې غوښتنه کوي، چې مبارزين د تاکتيکونو د غوره کولو پر مهال بايد د ټولنې د شرايطو او حالاتو سربېره د خلکو د پوهاوي کچې ته هم پام وکړي. ده موجودو حالاتو په رڼا کې بايد مبارزين د مبارزې لپاره ستراتيژي او د ستراتېژۍ د يوې برخې په توګه له هغه تاکتيکونو ګټه واخلي، چې مخالف طرف د خپل موقف پرېښودلو ته اړباسي او له نورو تاکتيکونو ډېر ګټور وي. تاکتيکونه بايد داسې وي، چې مبارزينو ته يې تر سره کول اسانه وي. دلته يو لړ هغه تاکتيکونه چې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغاني ټولنه کې پیاده شوي او اوس هم د پیاده کېدو وړ تیا لري، څېړل کېږي. خو د دې مانا دا نه ده، چې په افغاني ټولنه کې یوازې همدغه تاکتیکونه د پیاده کېدو وړ او نور تاکتیکونه نه شته او یا دا چې په راتلونکي کې نور تاکتیکونه نه شي راپېدا کېدای. تاکتیکونه هر وخت شاید تغیر وکړي، موثریت یې کم یا زیات شي او نوي تاکتیکونه له وړاندې نه د موجوده تاکتیکونو ځای ونیسي.

جرګه: جرګه شاید له یو تاکتیک څخه ستره وي. جرګه د نورو تاکتیکونو برابرولو ته لاره اواروي. جرګه یو ګټور افغاني تاکتیک دی او په ولسي مبارزه کې ډېره استفاده ترې کېدای شي. د دیني عالمانو او قومي مشرانو پرېکړې ډېرې ګټورې وي. د دوی ملاتړ او یا مخالفت ژور بدلون رامنځته کولای شي، د جرګې پرېکړې د ژورو ټولنیزو او سیاسي بدلونونو لامل ګرځي.

تقریرونه: مبارزین کولای شي له دغه تاکتیک څخه استفاده وکړي، تقریرونه عموماً دیوې ځانګړې موخې د ترلاسه کولو په خاطر د هغو خلکو له خوا ترسره کېږي چې په ټولنه کې مؤثر وي او دیني یا دنیاوي پوهه ولري.

د موازي ادارو جوړول: له دولت سره موازي ادارې جوړول هم د ولسي مبارزې یو ګټور تاکتیک دی. له دې تاکتیک نه د ۱۹۸۰ یمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لسيزې په وروستيو کې پېښور ميشتو مجاهدينو ډلو استفاده وکړه او په پېښور کې يې يو جلا وطنه عبوري حکومت را منځته کړ.

که څه هم د دغه حکومت جوړېدل تر ډېره بريده يوه ناکامه تجربه وه، خو دغه تجربه د ولسي مبارزې يوه ښه بېلګه ده. که له ملي کچې راتېر شو، نو دا تاکتيک د ولسوالۍ او ولايت په کچه هم کارېداى شي.

ليکونه ليږدول: مبارزين خپلې غوښتنې اړونده مرجع ته د يو ليک په بڼه ليکې او د ولس له خوا لاسليکېږي، څومره چې لاسليکونه زيات وي، په هماغه اندازه د ليک مؤثريت زياتېږي. ځينې وختونه ليک د مدني ټولنې له خوا ليکل کېږي او له اړوند مرجع څخه په کې خپلې غوښتنې مطرح کېږي.

شعارونـــه، کاريکاتـــورونه او سمبولونه: شعارونه، کاريکاتورونه او سمبولونه ځينې وخت په پټه ليکل کېږي، خو که موضوع ډېره جدي او خطرناکه نه وي، نو بيا په ډېر کم وخت کې ددغه تاکتيک له لارې ډېرو خلکو ته پيغام رسول کېږي. په ځينو موارد و کې ديو چا کاريکاتور رسمول کېداى شي اخلاقاً بد وګڼل شي، خو بيا هم په افغانستان کې له دغه تاکتيکه ګټه پورته کېږي.

بېنرونه، پوسترونه او ليکل شوي پيغامونه کارول: له دې لارې په کم وخت کې زياتو خلکو ته پيغام رسول کېږي. مبارزين کولاى شي، چې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغو تاکتیکونو څخه په اسانۍ سره ګټه واخلي. که چېرې هدف لوستو کسانو ته د پیغام رسول وي، نو په دې صورت کې دغه تکتیک ډېر ګټور دی.

راډیو، تلویزیون او ورځپاڼې کارول : دغه درې واړه تاکتیکونه د مبارزینو لپاره موثرې وسیلې دي، خو په افغانستان کې راډیو د پیغام رسولو تر ټولو مؤثره وسیله ده، چې لوستي او نا لوستي خلک ټول ورڅخه په اسانۍ ګټه اخیستلای شي.

ټولنیزې رسنۍ کارول : که څه هم په افغانستان کې د انټرنیټ کارول کم دي، خو اکثره لوستي ځوانان، د مدني ټولنو غړي او دولتي چارواکي فیسبوک، ټویټر او نورو ټولنیزو رسنیو ته لاسرسی لري، له دې امله ټولنیزې رسنۍ لوستو ځوانانو ته د پیغام رسولو ښه وسیله ده.

ډله ییز بریښنالیکونه لیږدول:

په اوسني عصر کې مبارزین ډیر وخت د ګروپي بریښنالیک له لارې خپله غوښتنه ډیرو خلکو ته رسوي او له هغو د اقدام کولو غوښتنه کوي. دغه تاکتیک په افغانستان کې هم په رواجیدو دی. موثر تاکتیک دی .

ګرځنده تلیفون: د دې وسیلې له لارې نه یوازې خلکو ته د خبرو کولو له لارې پیغام رسولی شو، بلکې د ګرځنده تلیفون پیغام کولای

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي په لږ وخت کې ډېرو خلکو ته د مبارزې اهداف ورسوي. افغانستان کې د نفوسو یوه ستره فیصدي ګرځنده تلیفونونه لري. ګرځنده تلیفون په اوسني وخت کې د پیغام د لېږد یوه ګټوره وسیله ده.

د بیرغونو او ځانګړو رنګونو لرونکې جامې: دغه تاکتیک د احتجاجي مبارزو پر مهال مبارزین له واکمنانو سره د مخالفت او ځینې وختونه د یوې تګلارې څخه د ملاتړ په وخت کې کاروي.

د ګوډاګي جوړول: دغه تاکتیک د اشخاصو پر خلاف مبارزو کې ډېر کارول کېږي. ځینې وختونه د هغه شخص ګوډاګی سوځول کېږي چې پر ضد یې احتجاج کېږي.

د ترانو ویل: د مبارزو پر ملاتړ او د مخالف په مخالفت کې ترانې او شعارونه ویل هم یو تاکتیک دی.

مارش کول: د مخالف پر خلاف یا د ځانګړو اهدافو د تر لاسه کولو په خاطر مارشونه کېږي.

ناستې: مبارزین په یو ځای کې خېمې لګوي او یا هم تر شنه اسمان لاندې کېني، ټوله ورځ تېروي او ځینې وختونه شپې هم تېروي، چار چاپېره بینرونه لګوي، رسنی هم رابلل کېږي، چې پېښه منعکس کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له غونډو وتل: دا ډول پېښې اکثره وخت په رسمي مجلسونو کې تر سره کېږي. له غونډې وتونکي هغه وخت غونډه پرېږدي، چې له پرېکړو سره مخالف وي.

خاموشي: په دغه تاکتیک کې مبارزین د مالوم وخت لپاره د یوې ځانګړې موخې په خاطر سکوت اختیاروي او خبرې نه کوي.

احتجاجي غونډې: په دغه ډول غونډو کې مبارزین په یو ځای کې راټولېږي او د مخالف هغه کړنې غندي، چې دوی یې پر خلاف مبارزه کوي. د احتجاجي غونډو ډولونه تغیر کوي. ځینې وختونه مبارزین له ځانه سره بېنرونه او بیرغونه لېږدوي او ځینې نور وختونه بیا د مخالف ګوډاګی سوځوي.

د دندو پرېښودل: که مبارزه د ټولنې د یو ځانګړي مشر له خوا وي او دغه مشر په یوه ځانګړې اداره کې کار کوي، نو د کارکوونکو له خوا په ټولیز ډول د خپلو دندو پرېښودل هم پر مخالف فشار واردوي او د دوی د غوښتنو منلو ته یې اړباسي.

تحریمول: د دغه تاکتیک ښه بېلګه د ژورنالستانو له خوا د یوې ادارې تحریمول او د هغوی د کړنو د راپور نه ورکول دي. د ژورنالستانو له خوا د یوې ادارې تحریم د دې لامل ګرځي، چې اداره د دوی غوښتنې ومني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يوې فابريکې يا هېواد محصولات نه اخيستل: دغه کار يو مؤثر اقتصادي تاکتيک دی، چې مخالف لوري ته زيات اقتصادي زيان ور اړوي. د بېلګې په توګه که افغانان د هغو هېوادونو د محصولاتو له اخېستلو ډډه وکړي، چې په افغانستان کې لاس وهنه کوي، دا کار به ددې لامل شي، چې دغه هيوادونه په اقتصادي ډګر کې زيان ومومي او په افغانستان کې په خپله تګلاره له سره غور وکړي.

مظاهرې او لاريونونه: دغه تاکتيک په دې وروستيو کې په افغانستان کې ډېر رواج موندلی. ځای پر ځای خلک د خپلو حقونو د لاسته راوړلو په خاطر مظاهرې کوي، خو که مظاهرې سمې منظمې نه شي او خلکو ته سم پوهاوی ورنه کړل شي، نو د دې امکان شته چې مظاهرې په تاوتريخوالي واوړي او د مبارزې د کمزورۍ لامل شي.

پرېکوون: ځينې وختونه خلک له مخالفينو سره پرېکون اعلانوي، هر ډول اړيکې ورسره پرېکوي. پرېکون هم په زياتو ځايونو کې موثر تمام شوی او مخالفين يې د مبارزې پر وړاندې مات کړي.

له بانکونو خپلې ټولې روپۍ راويستل: دا هم ډېر موثر تاکتيک دی، په تېره بيا په هغه وخت چې مخالف لوری دولت وي. دا تاکتيک پر حکومت قوي اقتصادي فشار راوړي، خو د موثريت لپاره يې اړينه ده، چې دا تاکتيک په ټوليزه توګه ترسره شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بېلونو او پورونو نه ورکول: په دغه تاکتیک کې ولس داوبو او یا برېښنا بېل نه ورکوي، د بانکونو د پورونو له ورکولو ډډه کېږي، خو شرط دا دی چې دغه تاکتیک د ولس له خوا په ټولیزه توګه ترسره شي. په دې تاکتیک کې حکومت ته د مالیې له ورکولو څخه انکار هم شامل دی.

دولتي ودانیو ته د هغوی له ظرفیت څخه په زیاته اندازه ورننوتل: په دغه تاکتیک کې خلک دولتي ودانیو ته له ظرفیت نه په زیاته اندازه ورننوځي چې له امله یې هلته موجود دولتي مامورین له ذهني فشار سره مخ کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینې هغه تاکتیکونه چې په بېلابېلو هېوادونو کې د اختلاس پر خلاف ترې په ولسي مبارزو کې کار اخیستل شوی

په دې وروستیو کلونو کې اختلاس یوه ستره نړیواله موضوع ګرځېدلې، په لکونو انسانان په بېلابېلو ټولنو کې په یو نه یو ډول د اختلاس له امله په یو او یا بل ډول زیانمنېږي. اختلاس د نورو انسانانو په حقونو تېری دی، نو ځکه د اختلاس پر وړاندې مبارزه کول د بشري حقونو د تحقق لپاره مبارزه ګڼل کېږي. ولسي مبارزې تل د عدالت د رامنځته کېدو او د بشري حقونو د خوندیتوب او تحقق لپاره ترسره کېږي، نو ځکه د اختلاس پر وړاندې هم ولسي مبارزه د یوې قوي وسیلې په توګه په بېلابېلو ټولنو کې کارول شوې ده.

د هند یوې ډلې مبارزینو په خپل هېواد کې د اختلاس پر وړاندې مبارزه کې یوه نوې طریقه کارولې ده، دغه مبارزینو د هند جعلي بانکنوټونو چاپ او د خلکو او په ځانګړې توګه د مبارزینو تر منځ وېشل، کله چې به کوم چارواکي د چا کار نه کولو او یا به یې ترې

(c) ketabton.com: The Digital Library

رشوت غوښتلو نو خلکو له دغه نوټونو چې په پراخه کچه وېشل شوي وو یو نوټ ورکولو، خو وړاندې له دې چې دغه نوټونه ووېشل شي په اړه یې پراخه عامه پوهاوی شوی و. مبارزینو د هند په بېلابېلو برخو کې پراخه شبکې رامنځته کړې وې او کله چې به کوم یو شخص څخه د کار د اجرا کولو لپاره د رشوت غوښتنه کېدله مبارز به چارواکې ته د رشوت غوښتلو په بدل کې جعلي نوټ ورکولو دغه کار به د یو شخص کړنه نه بلکې د یوې پراخه شبکې کار ګڼل کېدو او له دې امله به دغه ډول چارواکي له یو پراخه غبرګون له وېرې له رشوت اخیستلو ډډه کوله. د اختلاس پر خلاف په ځینې ټولنو کې کراول شوي تاکتیکونه په لاندې دول دی:

- کوریا کې متقلب وکېلانو نومونه د مدنی ټولني د فعالانو له خوا په تور لسیت کې اچول کېدل او د دوی جرمي سابقې یې چاپولي.
- د ترکي د حکومتی تقلب پر خلاف خلکو په یو مالوم وخت کې هره ورځ لوښې درزول او د موټرانو هرنډونه یې غږول.
- په یو وخت کې د مالوم وخت لپاره د برقونو روښانه کول او بندولو تاکتیک هم په ترکیه کې وکارېدلو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ❖ راډیوګانو ته د ولس له خوا د چارواکو د اختلاس په اړه د زنګونو وهلو ژوندی پروګرامونو نشرول هم یو تاکتیک دی، چې په ځینو ټولنو کې کارول شوی دی.
- ❖ د بېلابېلو پرمختیایی پروګرامونو په اړه د مالوماتو راټولول یو بل اغېزمن تاکتیک دی.
- ❖ په ښوونځیو او پوهنتونونو کې د اختلاس پر خلاف مشخص ټولګي دایروي چې اختلاس کې ککړ خلک د وېرې حس وکړي او له اختلاسه لاس واخلي.
- ❖ د موټرو ستر کاروان لکه، چې په کوریا کې رامنځته شوی وو رامنځته کول هم یو ښه تاکتیک و.
- ❖ د تلیفوني لیکل شوي پیغامونو له لارې د اختلاس بربنډول د اختلاس په راکمولو کې مرسته کوي.
- ❖ د اختلاس پر خلاف د فسبوک ګروپونه برابرول او هغه کې غړیتوب تر لاسه کول
- ❖ د بریښنایي لیکنو له لارې چارواکو ته پیغامونه لېږل او په هغوی فشار راوړل چې د اختلاس مخه ونیسي.
- ❖ د غیر رسمي لارو پر مټ مالومات تر لاسه کول
- ❖ خبري ناستي کول

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ❖ د ځانګړو سمبولونو ښودل
- ❖ د ولسی مبارزی د ورکشاپونو دایرول
- ❖ د مدني زدکړو د ورکشاپونو برابرول
- ❖ عمومي غونډو ته وینا کول
- ❖ د ولسی مبارزی د روزونکو لپاره د ورکشاپونو دایرول
- ❖ د ولسی مبارزی لپاره له خلکو څخه بسپنه راټولول

(c) ketabton.com: The Digital Library

مظاهره کول:

مظاهره او احتجاج منطقي او احساساتي کړنه ده له دې امله اړینه ده، چې د مظاهرې کولو د وخت، ځای او څرنګوالي په اړه دقیق فکر وشي. ډېری وخت مظاهرې داسې مهال تر سره کېږي، چې سیمې ته یو لوړپوړی چارواکې راځي او یا د مظاهرې کولو ورځ د یوې ځانګړې پېښې له رامنځته کېدو سره متصادف وي.

د یوې سیمې اقتصادي، ټولنیز، سیاسي حالات د بلې سیمې څخه توپیر کوي، له دې امله هغه اقدام، چې په یوه سیمه کې مؤثر وي، هغه شاید په بله سیمه کې مؤثر نه وي ځکه د مظاهرې د په لاره اچولو لپاره اړینه ده، چې داړونده ټولنې حالات په نظر کې ونیول شي.

په ولسواکه ټولنه کې مظاهره کول د ولس قانوني حق دی، خو د دې مانا دا نه ده، چې هر څوک چې هر وخت او هر چېرې وغواړي مظاهره وکړي. مظاهره ځانګړي شرایط لري.

د افغانستان د اساسي قانون شپږ دېرشمه ماده کې مظاهره د افغانانو مدني حق ګڼل شوی. ((افغانان د روا او سوله ییزو غوښتنو د تامین لپاره له قانون سره سم د بې وسلې غونډو او مظاهرې کولو حق

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري)). د مظاهرينو لپاره اړينه ده، چې غوښتنې يې قانوني وي، هېڅکله له قانوني لارو غېر قانوني غوښتنې قانوني نه شي ګرځېدلی. دويم دا چې د مظاهره کوونکو کړنې بايد په کرکه او نفرت نه وي ولاړې، بلکې مظاهرې بايد د قانون په چوکاټ کې تر سره کړي.

په هغو هېوادونو کې بايد مظاهره کولو ته ډېره پاملرنه وشي، چې تازه له ناورين څخه راوتلي وي او يا اوس هم په کې ناورين روان وي. که پاملرنه ونه شي، نو په دغه ډول ټولنو کې مظاهرې په تاوتريخوالي اوړي، په ولسي مبارزه کې مظاهره کول يو قوي تاکتيک دی، خو د مظاهرې کولو لپاره بايد ځانګړي شرايط په پام کې ونيول شي.

تر هر څه وړاندې اړينه ده، چې د مظاهرې کولو موخه مالومه وي، ټول مظاهره کوونکې بايد د مظاهرې د موخو په اړه يوه خوله وي، که د مظاهرينو موخې سره توپير ولري، نو د مظاهرې په جريان کې ستونزې راولاړېږي او د مظاهرې اصلي موخې نه تر لاسه کېږي. د مظاهرې موخه د ستونزې بربنډول وي.

چې ستونزه بربنډه شي، ولس ترې خبر شي، رسنۍ يې په ملي او نړيواله کچه منعکس کړي او د چارواکو غوږونو ته ورسېږي، نو لازمه ده چې مظاهره په داسې يوځای کې تر سره شي، چې پورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

يادې شوې موخې ترې لاس ته راشي، که مظاهره په داسې ځای کې وشي، چې څوک نه شي ورتلای او رسنۍ ورته لاسرسی نه لري، دغه ډول مظاهره کومه پايله نه لري.

د مظاهرې له تر سره کولو وړاندې بايد مظاهرين چمتوالی ونيسي او دحالاتو کره جاج واخلي.امنيتي حالات بايدوارزول شي، مظاهره بايد په داسې يو ځای کې تر سره شي چې په امنيتي لحاظ خوندي وي، د مظاهره کوونکو امنيت ډېر مهم دی او له بلې خوا مظاهره کوونکي هم بايد د نورو خلکو امنيت په پام کې ونيسي. د چا پر مال او ځان ونه بلوسي، د افغانستان په شان ټولنو کې د مظاهرو په تړاو د دې قوي امکان موجود دی، چې مظاهرې ته اخلال ګر او ورانکاري ورننوځي او سوله ييزه مظاهره په تاوتريخوالي بدله کړي، نو ځکه اړينه ده، چې د مظاهرې لپاره داسې يو ځای وټاکل شي، چې امنيتي ځواکونه په اسانه د مظاهره کوونکو امنيت خوندي کړای شي.

مظاهره کوونکي بايد مخکې تر دې چې مظاهره وکړي، له امنيتي ځواکونو سره د مظاهرې د مسير او وخت په اړه توافق وکړي، که چېرې د مظاهرې وخت او مسير بدلېږي بايد امنيتي ځواکونو ته خبر ورکړل شي. مظاهره د يو شخص کار نه دی. ټول خلک او يا لږ تر لږه هغه اشخاص چې په مشرتابه کې دي، بايد د مظاهرې په تر سره کولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې له يوه بل سره مسوليتونه وويشي. هغه اشخاص بايد په ګوته شي، چې له رسنيو سره خبرې کوي، هر سړی بايد په خپل سر له رسنيو سره ونه غږېږي. د مظاهرې د جريان د عکاسۍ او ثبت لپاره بايد ځانګړي کسان وي او همدارنګه ټولنيزو رسنيو ته د مالوماتو د لېږد اشخاص هم بايد مشخص وي، دغه ډلې ته د رسنيو ډله هم ويلی شو.

بله ډله کسان بايد له پوليسو سره په اړيکه کې وي، چې د پوليسو سره د اړيکو ګروپ يا د اړيکو ډله هم ورته ويل کېږي. دوی بايد وخت پر وخت له پوليسو سره په اړيکه کې وي چې د ناوړه پېښو مخه ونيول شي. د اړيکو د مرستيال ګروپ په نوم بايد يوه بله ډله هم موجوده وي، په دغه ډله کې داسې اشخاص شامل وي، چې د مظاهرې داخلي حالت کنټرولوي، دوی ټول جريان څاري چې څه روان دي، که په هر چاپېر شک راځي چې مظاهره اخلالوي، د اړيکو ډلې ته بايد راپور ورکوي.

داسې يو کس يا د کسانو يوه ډله بايد وي، چې ټول حالات ارزوي، د سيمې نقشه جوړوي او که لازمه وګڼي مظاهره معطل او يا لغوه کړي. د بينرونو او شعارونو د لېږد لپاره هم د يوې ډلې موجوديت اړين دی، جلسې ته د خبرو کولو لپاره بايد ځانګړي کسان ټاکل شوي وي. طبي ګروپ هم بايد مالوم وي، که هوا توده وي نو د ځوانانو يوه داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډله دې وي، چې خلکو ته سرې اوبه برابرې کړي. د مظاهرې لپاره اړين وسايل لکه مايکروفون، لاوډسپيکر، بېټرۍ او نور توکي بايد مخکې تر مخکې چمتو شي، هغه لاره هم بايد وکتل شي، چې مظاهره ترې تېرېږي. ټول خلک بايد په څلور کسيزو او يا شپږ کسيزو وړو وړو ټوليو وويشل شي، چې هر يو په نورو نظر وساتي.

که د مظاهرې پر مهال د تخريب رامنځته کېدو امکان را پيدا شي، مظاهره بايد پای ته ورسول شي. که امکان ولري نو د مظاهرې ټولو خواوو ته دې د مالومو کسانو د لاسونو زنځير رامنځته شي، چې نور خلک مظاهرې ته له ورننوتلو منع کړي. د مظاهرې پر مهال له مظاهره کوونکو سره بايد په دوامداره توګه خبرې وشي، وخت پر وخت بايد د مظاهرې د تېريدو لار وڅارل شي او که په کوم ځا شک پيدا کېږي، بايد د مظاهرې امنيتي مسؤل ته خبر ورکړل شي. د مبارزې د مشر تابه ټول کسان بايد په مظاهره کې نه وي.

بايد يادونه وکړو، چې عموماً د درېيمې نړۍ او تازه په ولسواکۍ کې داخل شويو ټولنو کې د مظاهرو په تړاو درې سترې ستونزې موجودې وي، دغه ستونزې د دې لامل ګرځي، چې سوله ييزې مظاهرې په تاوتريخوالي واړوي. لومړۍ ستونزه د مظاهره کوونکو او پوليسو د يو بل په اړه منفي ذهنيت دی، دواړه غاړې يو او بل خپل دښمن ګڼي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

پولیس مظاهره چیانو ته د سیستم د مخالفانو په سترګه ګوري او له دې امله د دوی د ځپلو هڅه کوي، مظاهره کوونکي هم پولیسو ته د دښمن په سترګه ګوري او څومره چې یې توان وي، هغومره د پولیسو د راپارولو هڅه کوي. په دغه ډول ټولنو کې د مظاهرو کلتور ډېر عام نه وي.

نو ځکه دواړه (امنیتي ځواکونه او مظاهره کوونکي) د مظاهرې د زغم او په سم ډول د مظاهرې کولو وړتیا نه لري، دویمه ستونزه د مظاهرې لپاره په دغه ډول ټولنو کې داړینې زېربنا نشتوالی (د مظاهرې د کلتوري سره نابلدتیا) دی. چې مظاهره کوونکي په ډېره اسانۍ د مغرضو او ځینې وختونه ان د هېواد د مخالفینو او یا نورو ګاونډیو هېوادونو له خوا په غیر شعوري توګه د هیواد د ملي ګټو پر خلاف مظاهرې کوي، د خلکو جایدادونو ته زیان رسوي او ډېر وختونه مرګ ژوبله رامنځته کوي. مظاهره کوونکي په دغه ډول ټولنو کې اړین سیاسي پوهاوی نه لري او د نورو له خوا په اسانۍ سره کارول کېږي، پولیس هم له مظاهرینو سره د چلند وسایل او مسلکي وړتیا نه لري.

دریمه ستونزه د مظاهره کوونکو ترمنځ د نظم او دسپلین نه موجودیت دی چې له دې امله نامطلوب اشخاص هم په مظاهره کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شامليږي او د خپلو ځانګړو موخو لپاره له مظاهرې ناوړه ګټنه کوي. مظاهره چېيان معمولاً د مظاهرې په پای کې خپلې غوښتنې ديو پرېکړه ليک په بڼه د رسنيو په موجوديت کې مطرح کوي او يا يې هم اړونده مرجع او ځينې وخت نړيوالې ټولنې ته په ليکلې بڼه ور کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستراتيژيکه کړنه:

د مبارزې پر مهال مبارزين د نورمالو ورځنيو کړنو بر خلاف ځينې وختونه داسې کړنې ترسره کوي، چې که حکومت د مبارزينو ځپل تر سره کوي هم مبارزه قوي کېږي او که مبارزين د کړنې ترسره کولو ته پرېښودل کېږي بيا هم مبارزه قوي کېږي. دېر وختونه د ستراتيژيکي کړنې پايله کې د ولسي مبارزينو غوښتنې منل کېږي او يا د ولس په منځ کې د حکومت حيثيت زيانمنوي.

په ولسي مبارزو کې ستراتيژيک افعال د وړو وړو لاسته راوړنو لامل ګرځي، چې د تحريک د عمومي اهدافو په لاس ته راوړنو کې مرسته کوي. ستراتيژيکې کړنې بايد داسې طرحه شي، چې په لويه کچه په کې ولسي خلک ګډون وکړي.

د ستراتيژيکي کړنې موخې بايد وار له مخه تعين او د هغوی د لاسته راوړلو لپاره هڅه وشي. د ستراتيژيکي کړنې لپاره بايد يوه دقيقه کړنلاره جوړه شي او ستراتيژيکي کړنه يو تصادف نه وي، بلکې د دغه ډول کار د سر ته رسولو لارې چارې، موخې او نور بايد مخکې ورته وټاکل شي. د ستراتيژيکې کړنې موخه دا ده؛ چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخالف لپاره داسې يو حالت رامنځته کړای شي، ، چې که قدم پورته کوي او يا غلې پاتې کېږي په دواړو حالاتو کې زيانمنېږي. په ستراتيژيکي کړنه کې بايد مبارزين داسې ستونزه په ګوته کړي، چې ولس ته ارزښت ولري او ملاتړ ترې وکړي. تر ټولو ګټور موضوعات هغه دي چې په کې د حکومت له کوم بنديز څخه سرغړونه کېږي.

که څه هم ستراتيژيکه کړنه يوه لنډمهالې اقدام دی، خو بيا هم ژور تحقيق او فکر کولو ته اړتيا لري. ستراتيژيکې کړنې لپاره بايد ستونزه مالومه شي، موخې، وسايل، تاکتيکونه، اړونده خواوې، وخت او پلان سره ترلې ټولې خواوې بايد ورته روښانه شي. کله چې ورته دغه ټول شيان په ګوته شي له هغې وروسته بايد ستراتيژيکې کړنې ترسره کولو لپاره ميدان ته ور ودانګل شي.

د ستراتيژيکې کړنې ښه بېلګه د ګاندي د مالګې مارش دی، په دغه مارش کې ګاندي داسې يوه موضوع خوښه کړه، چې پراخ ولسي ملاتړ يې درلود. مالګه د هر چا لپاره مهمه وه، د برطانوي هند حکومت د مالګې له درکه هر کال په لکونو روپۍ ماليه راټوله. هندي ولس حق نه درلود چې په خپله د سمندر له اوبو مالګه جوړه کړي، دغه کار له قانونه سرغړاوی ګڼل کېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې ګاندي د مالګې مارش پیل کړ، نو بریتانوي هند حکومت له ستونزې سره مخ شو، که د مارش پر خلاف یې اقدام کولای دغه د بې وسلې او خالي لاس خلکو پر خلاف یوه کړنه ګڼل کېده، چې د حکومت سیاسي حیثیت ته یې ضربه رسوله او له ټولو مهمه دا چې غه کار ولسي غبرګون لا پسې غښتلی کولو، چې په پایله کې مبارزه لا پسې قوي کېده. که چوپ پاتې کېدای، نو قانون ماتېده او د حکومت بودیجې ته زیان رسېده، دواړه حالته د حکومت لپاره ښه نه وو او په دواړو حالاتو کې له زیان سره مخ کېدو.

د ستراتیژیکي کړنې بله بېلګه د ایراني مبارزینو له خوا په ۱۹۹۰یمو په وروستیو کلونو کې د حکومت پر خلاف د مبارزې پر مهال د مبارزینو له خوا د شپې پر وخت منسجم او منظم ډول د الله اکبر نعرې وهل وو. د مبارزینو دغه کړنې حکومت په لویه ستونزه کې اچولی و. له یوې خوا د مبارزینو پر وړاندې د حکومت اقدام نه کولو د حکومت ناتواني ښودله او د مبارزینو پر خلاف حکومت اقدام کولو بیا حکومت له داسې یو حالت سره مخ کولو چې شاید خلکو د حکومت کړنه د اسلام او اسلامي انقلاب د روح سره ټکر ګڼلې وای. چې دغه کار به مبارزه نوره هم پیاوړې کړې وای. په یو ټاکلي وخت کې د مبارزینو له خوا په منظم او مسنجم ډول الله اکبر نعرو وهلو حکومت له داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستونزمن حالت سره مخ کړو، چې اقدام کول او اقدام نه کول دواړه د حکومت په زیان او دمبارزط په ګټه تمامېدل.

ستراتیژیکي کړنې باید په تدریجي توګه سرته ورسیږي، د لومړۍ مرحلې په توګه د حکومت هغه تګلارې باید وارزول شي، چې د ولس په ورځني ژوند کې ستونزې پیدا کوي. څومره چې ستونزه لویه وي، په هماغه اندازه به د دښمن لپاره اقدام حېرانوونکې وي.

په دویمه مرحله کې هغه تګلارې باید په ګوته شي کومې چې د موجوده حالت پر خلاف یو نوی حالت رامنځته کوي. دریېمه مرحله دهغه کړنو په ګوته کول دي، چې په سر ته رسولو سره یې مخالف داسې یوه حالت کې واقع کېږي، چې که اقدام کوي او یا چوپ پاتې کېږي په دواړو حالتونو کې ورته زیان رسېږي.

ورستنۍ مرحلې په توګه د ستراتیژیکې کړنې پر وړاندې د مخالف له غبرګون څخه ګټه اخېستل او د توان تر کچه ورته پراخه تبلیغ کول دي. ددغه تبلیغ موخه دا وي، چې د ولسي مبارزې ملاتړ زیات او له مخالف څخه ملاتړ راکم شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکې

په اسلامي نړۍ کې ولسي مبارزې:

موږ ولسي مبارزې سره د مبارزې کولو دیوې وسیلې په توګه چلند کوو اوله دې امله زموږ لپاره هرګز ولسي مبارزه دیوې ایډیالوژۍ په توګه مطرح نه ده. دغه ډول مبارزه په هر ډول ټولنو کې د رامنځته کېدو امکان لري. د فلسطینیانوله خوا انتفاضه، په ۱۹۹۰یمي کې د اربکان پر خلاف د ترکانو ولسي مبارزه، عربو پسرلی، د خمیني په مشرۍ د ایران انقلاب او د باچا خان له خوا د فیرنګیانو پر خلاف د خدای خدمتګار تحریک په اسلامي ټولنو کې د ولسي مبارزو یو څو بېلګې دي. دې کتاب کې د دغو ټولو مبارزو په اړه خبري کول د کتاب د وس خبره نه ده، نوځکه دلته یوازې د عربو پسرلي او خداي خدمتګارو تحریک په اړه لنډې خبرې کوو.

د عربو پسرلي:

په ۲۰۱۱ کال کې عربي نړۍ دیو لړ سترو، چې د ډېرو عربي هېوادونو واکمن په کې له واکه ګوښه شول، اوښتونو شاهده وه. دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوښتونونه د سوله ييزو ولسي مبارزو په پايله کې رامنځته شول او ولسواکه نظامونو په کې د ديکتاتوري رژيمونو ځای ونيولو. د اوښتونونو دغه لړۍ د عربو د پسرلي په نوم يادېږي.

په اوسني بحث کې زه يوازې په مصر کې د عربو د پسرلي د څپې په اړه خبرې کوم. په مصر کې د عربو پسرلی وروسته له هغه پيل شو، چې په تيونس کې يو ځوان محمد بوعزيزي چې په يو ګاډۍ يې سبزي خرڅوله د پوليسو له خوا ورسره د خراب چلند له امله ځان ته اور واچولو. د نوموړي ځان ته اور اچونه په تيونس او وروسته په عربی نړۍ کې د عربو د پسرلي لپاره د کتلست رول ولوبولو. محمد بو عزيزي وروسته د خپلو ټپونو له امله په شفا خانه کې ساه ورکړه. پراخه غبرګونونه راوپارول، چې له امله يې د دغه هېواد واکمن زين العابدين له واکه ګوښه کړای شو. په تيونس کې د عربو د پسرلي د لومړنی څپې بريا نورو عربو په ځانګړې ډول مصري فعالانو ته دولسي مبارزې د ترسره کولو ته وهڅول، مصريانو؛ چې له حالاتو تنګ وو، دغه وخت يې د مبارزې لپاره وړ وګڼلو او ميدان ته يې ور ودانګل.

دا هغه وخت و چې حُسني مبارک پر مصر درې لسيزې واکمني پوره کړې وه او غوښتل يې خپل زوی ته داسې قانوني لارې چارې برابرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي، چې د ده له واکه تر لرې کېدو وروسته يې زوی ځای ناستی شي. د مصر خلک د حُسني مبارک له دغه ډول پرېکړو سره موافق نه وو او د نوموړي د ګوښه کېدو لپاره يې پراخه ولسي مبارزه پيل کړه. د مبارک پر خلاف مبارزه کې ټولنيزو رسنيو لکه فېسبوک، ټوېټر او ګرځنده تليفون پرېکنده رول ولوباوه. حکومت له دوامداره هڅو سره ونه توانېد چې ټولنيزې رسنۍ د ډېر وخت لپاره غېر فعالې کړي. همدغه ټولنيزې رسنۍ د دې لامل شوې، چې په لويه کچه عام ولس او په ځانګړي توګه ځوانان مبارزې ته وهڅول شي او ګډون په کې وکړي.

د عربو د پسرلي په دغه څپه کې په مصر کې داسې پراخه، خو له تاو تريخوالي پرته لاريونونه وشول، چې له ۱۹۷۷ کال راپه دېخوا يې د دغه هېواد په تاريخ کې ساری نه ليدل کېږي. په ۱۹۷۷م کال کې د انوار سادات د واکمنۍ پر مهال هم د خوراکي توکو د کمښت پر مهال ورته لاريونونه ترسره شوي وو. د حسني مبارک پر خلاف مظاهره کوونکو پر خلاف د اوښکې بهوونکي ګاز په ګډون، د دوی د ځپلو لپاره ډول ډول تاکتيکونه وکارول شول. د مظاهره چيانو له خوا هم ډول ډول تاکتيکونه وکارول شول، چې يو يې هم پر دوی د تودو اوبو د تويولو او د وهلو پر مهال په لمانځه درېدل او لمونځ کول وو. کله به چې مظاهره کوونکي په لمانځه ودرېدل، نو پوليسو به پر دوی زور

(c) ketabton.com: The Digital Library

زياتی بس کړ. مظاهره چيانو خپلو کړنو ته دوام ورکړ او د حکومت زور ته تسليم نه شول.

يو بل تاکتيک چې مظاهره کوونکو وکاراوه، دا و چې دوی وسله وال ځواک ته بلنه ورکوله او ورته ويل يې چې له دوی څخه بايد ملاتړ وکړي. دوی به نعرې وهلې. ((پوځ چېر ته دی؟ راشئ او وګورئ چې پوليس له موږ سره څه کوي.)) دوی زياتره تمرکز په عامو عسکرو کاوه، ځکه چې لوړ پوړې چارواکي د مبارک پاخه ملاتړي وو.

که څه هم مبارزين عام خلک وو، خو ځينو سياسي ګوندونو لکه اخوان المسلمين او نورو هم په کې ګډون درلود. د مبارک قابو درې لسيزو مستحکم واک د کوڅو د ۱۸ ورځنيو مظاهرو په ترڅ کې ولړزيد او نوموړی اړ شو، چې واک پرېږدي. همدغه ولسي مبارزه وه چې د هېواد په مړژوانده سياسي ګوندونو کې يې ساه پو کړه او هغوی ته يې د سياسي مبارزې وړتيا وروبخښله. دغه مبارزه د دې لامل شوه چې لس ګونه کلونه وروسته مصريان حس کړي، چې دوی د مصر يوه برخه دي او د هېواد په راتلونکي کې رول لوبولی شي. د مبارزې په پايله کې مبارک زندان ته ولېږل شو او واک په موقتي توګه پوځ ته وسپارل شو. پوځ ژمنه وکړه چې ټول ټاکنو او يو منتخب حکومت ته به لار اواروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدايي خدمتګار

په ۱۹۰۱م کال کې چې د هند وايسراى د صوبه سرحد په نوم يو نوى ايالت جوړ کړ، نو ورسره سم يې د دغه ايالت د ځينو ولسواليو لپاره ځانګړي قوانين جوړ کړل، چې د (ايف سي آر)

جنايي جرمونو فدرالي قوانينو تر مخې يوه ولسوالى يا ايجنسي مستقيماً د والى او په لويه کې د ولسمشر د استازي، سياسي استازي (پوليتيکل ايجنټ) له خوا اداره کېږي. که څه هم دغه سيمې په اوسنى خيبر پښتونخوا کې دي، ولې دوى د پاکستان د مرکزي ادارې د لاس لاندې دي. د نوي وېش له مخې د صوبې شپږ ولسوالى (باجوړ، مومند، خيبر، ملاکنډ، کورمه، اورکزى) او ورسره څلور نورې سيمې د افغانستان او د صوبه سرحد د نورو ولسواليو تر منځ يو حايل و ګرځېدې. ايف سي آر قانون يوازې په همدغو قبايلي سيمو کې نافذ و .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ایف سي آر قانون له مخې خلک پر ته له دې چې محاکمه شي، د مرګ په سزا محکومېدل. د ایف سي آر د قانون له مخې د سیمې له خلکو سره به ډېر ظالمانه چلند کېده او ډېر ځل به د صوبې د نورو سیمو خلکو ته قبایلي سیمو ته د ورتګ اجازه نه ورکول کېده. د ایف سي ار له مخې پر ته له دې چې محاکمه تر سره شي؛ حکومت تورن افراد اعدامول. د ایف سي آر قانون له مخې به د جرګې په نوم یوازې انګریز پلوی ځکمه وال او کاروباریان را ټولېدل، چې د مجرم په اړه پرېکړه وکړي. ایف سي ار اوس هم د پښتونخوا په ځینو سیمو کې حاکم دی. د دوی جرګه به د کمېشنر له خوا (که ورسره موافق به وو تایید او نافذېدله). مجرم به د استیناف غوښتنې حق نه درلود.

بریتانوي حکومت په ۱۹۰۹م کال کې په ټول هند کې منټو مارلي او ۱۹۱۹م کال کې د چېمفورډ په نوم سمونونه رامنځته کړل. د دغو قوانینو له مخې یې د هند خلکو ته ځینې سیاسي او ټولنیز حقونه ورکړل، خو په صوبه سرحد کې د انګریزي واکمنو له خوا هېڅ ډول سمونونه رامنځته نه شول او په ارادي توګه خیبر پښتونخوا له دغو سمونونو مستثنی وګرځول شوه. له دې وروسته په ۱۹۱۹م کې د راولټ د قانون په نوم یو بل قانون نافذ شو، چې له مخې یې په سیاسي فعالیتونو بندیز ولګېد. خیبر پښتونخوا سره چې مطلق اکثریت یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتانه وو، د مور مېرې دغه سلوک پښتانه له سختو ننګونو سره مخامخ کړل. له يوې خوا د پښتنو ځينو ناوړه دودونو پښتانه په سياسي لحاظ له ورکېدو سره مخ کړي وو او له بلې خوا انګريزي راج هم د پښتنو د ځپلو لپاره له هرې حربې کار اخيست. د هند دوو ستر سياسي ګوندونه (کانګرس او مسلم ليګ) هم لاس تر زنې ناست او د پښتنو د بدې ورځې تماشه يې کوله .

د پښتونخوا ايالت پښتانه، وروسته له هغه چې د هند له نورو ګوندونو په تېره بيا د مسلم ليګ څخه ناهيلې شول، د عبدالغفار خان تر مشرۍ لاندې را ټول او د خپلو حقونو څخه د دفاع په موخه يې مبارزه پيل کړه. د عبدالغفار خان (پاچاخان) سره په دغه مبارزه کې يو شمېر نورې وتلي مذهبي او سياسي څېرې لکه د ترنګزو حاجي صيب هم ملګرې و. پاچا خان له ديني عالمانو سره د مشورې په موخه وخت پر وخت د هند له ديني مرکزونو لکه ديوبند څخه هم ليدنه کوله او د هغه ځای له مشرانو يې مشورې اخيستې.

عبدالغفار خان له مولانا محمود الحسن او مولانا عبيد الله سندهي سره هم وخت پر وخت مشورې کولې. د دغه تحريک موخه د پښتنو ټولنيز سمون و، تحريک پښتانه يووالي ته رابلل، هغوی ته يې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورورګلوۍ توصیه کوله او له یوه بل سره یې د جګړو او د دښمنیو د نه کولو تلقین ورکاوه.

پښتانه یې د خانانو د بې ځایه او ناروا تسلط څخه د ځان خلاصون ته هڅول او د خانانو له خوا د پښتنو د ځپلو او استحصال پر خلاف یې مبارزه کوله. د دغه تحریک عالمانو د دیني خرافاتو پر خلاف هم مبارزه کوله، هڅه یې کوله چې پښتانه د دین په نوم له لوټمارو څخه نجات پیدا کړي، د پیرانو او خانانو له ظلم زور څخه خلاص شي.

تحریک همدارنګه پښتانه هڅول، چې خپل بچې ښوونځیو ته ولیږي او له حکومت څخه یې پښتنو ته په پښتو ژبه د زده کړو د برابرولو غوښتنه کوله. د پښتنو د سمون لپاره عبدالغفار خان په ۱۹۲۸م کې د پښتون په نوم میاشتنۍ چاپي خپرونه هم پیل کړه. دغه ژورنال په سیمه کې د پښتو ژبې لومړنی ژورنال و.

باچا خان د پښتنو په سیمه کې د ازادو مدرسو په نوم د پښتنو د بچو (انجونو او هلکانو) لپاره په ټوله پښتونخوا کې ۸۷ ښوونځي جوړ کړل. په دغه ښونځیو کې د دیني زده کړو سره عصري علوم په پښتو ژبه تدریسېدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالغفار خان د دې لپاره چې کارونه یې ډېر ګټور شي، مبارزه نوره هم منسجمه کړه. نوموړي د هر کلي په کچه یوه کمېټه جوړه کړه. له دې وروسته یې د څو کلیو په کچه کمېټې جوړې کړې، د کلیو کمیټې د تحصیل او ولسوالۍ په کچه له کمېټو سره منسجمې شوې، د دې ټولو په سر کې د ولایت جرګه وه، چې د پښتنو د پارلمان په نوم یادېده. دا ټولې جرګې انتخابي وې.

د جرګو مشر په خپله د عبدالغفار خان له خوا ټاکل کېده، د جرګو مشر (سالار اعظم) به بیا د چارو د سمون په خاطر د لاس لاندې افسران غوره کول، چې دا ټول افسران رضا کار وو او د کار په بدل کې یې هېڅ پیسې نه اخیستې، همدا کسان وو، چې تحریک ته یې لوری ورکاوه او د تحریک کارونه به یې په سلا مشوره پرمخ بېول. په تحریک کې ټول ۵۱۳ کلي وو، د سرحد له ۲۶ لکه نفوس څخه یې ۳ لکه همدغه خدایي خدمتګاران وو، خو حکومت هم په ارامه نه و، وخت پر وخت به یې د خدایي خدمتګارو تحریک ځپلو، غړي به یې نېول او تل به یې ازارول.

د شلمې پېړۍ په لومړیو کې نه یوازې دا چې پښتانه په تعلیمي ډګر کې د هند د نورو بر خو له ولسونو وروسته پاتې وو او یوازې دوه سلنه پښتانه لوستي وو، بلکې دوی پاشل شوي وو، په صنعتي او اقتصادي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډګرونو کې هم له نورو قومونو څخه ډېر شاته پاتې وو. دوی په دوکانداری، سوداګری او صنعت کې برخه اخیستل د خپل ځان سپکاوی ګاڼه. پاچاخان فکر کاوه چې دغه انګېرنې د پښتنو د مخالفینو له خوا د پښتنو د وروسته والي په موخه مشهورې شوي او باید له منځه لاړې شي.

په صنعت، تعلیم او اقتصادي ډګرونو کې وروسته والی د دې لامل شو، چې پښتانه په سیاسي ډګر کې هم وروسته پاتې شي. خدايي خدمتګارو غورځنګ موخه پښتنو ته د صنعت، اقتصاد او نورو ساحو کې پر مختګ او پر خپل ځان تکیه کول وو او د تحریک اساسي هدف له الله(ج) څخه د خلکو په وېرولو او د عزت نفس په تلقین ورکولو ولاړ و.

د انګریز د ظلمونو د غبرګون په پایله کې د خدايي خدمتګار ټولنیز تحریک په یو سیاسي تحریک واوښت او د پښتنو د سیاسي حقونو د لاسته راوړنو لپاره یې مبارزه پیل کړه. دغه تحریک د پښتنو لپاره ویښتابه او په اقتصادي، ټولنیز او سیاسي ډګرونو کې د پښتنو لپاره سترې لاسته راوړنې درلودې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهان باوري دي، چې ډسپلين او يووالى، د تاوتريخوالي نه کولو ته ژمنتيا او وېرې ته په زړه کې ځاى نه ورکولو د ولسي مبارزې د بريا له پاره اړين شرايط دي. که د خدايي خدمتګارو تحريک په غور مطالعه شي، دغه ټول شرايط په کې ليدل کېږي.

مخکې له دې چې مبارزين عملاً په خدايي خدمتګار تحريک کې په کار پيل وکړي، دوى اړ وو چې د تحريک د موخو او پروګرامونو په باره کې روزنه تر لاسه کړي. د دغه کار لپاره دوى ته عملاً په روزنيزو کمپونو کې روزنه ورکول کېده. په لومړي سر کې دغه روزنه يو څه غير منظمه وه، خو د وخت په تېرېدو سره د خدايي خدمتګارو په ليکو کې د نويو شامل شويو اشخاصو لپاره د روزنې هر اړخيز پروګرام رامنځته شو. په دغه پروګرامونو کې خدايي خدمتګارو ته د ځان او د کورونو د پاکۍ، د نورو خلکو (چې د تحريک غړي نه وو) د کورونو د پاکولو، د ځرخې د ګرځولو او له تاوتريخوالي څخه د ځان د ساتلو په اړه پوهاوى ورکول کېده.

د خدايي خدمتګارو روزنه د دې لامل وګرځېده، چې بر خه وال د رضا کارانو په توګه په راتلونکي کې د تحريک مسوولېتونو ته د اوږه ورکولو لپاره چمتو کړي. سر بېره پر دې په رواني لحاظ دغه روزنيز پروګرامونه د دې لامل وګرځېدل، چې د مبارزينو تر منځ نظم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو والی رامنځته کړي او په راتلونکي کې دوی د تاوتریخوالي نه کولو ته ژمن پاتې شي.

د پښتنو په اړه مشهوره شوې وه، چې په دوی کې نظم راوستل یو ستونزمن کار دی. خدايي خدمتګارو تحریک دغه خبره ناسمه ثابته کړه. خدايي خدمتګارو تحریک د تحریک د غړو تر منځ له نورو سره کار کولو (Team Work) ته وده ورکړه او د تحریک غړي یې داسې منظم کړل، چې د دوی تر منځ یې د نظامي ځواک په څېر د بریدمن، ډګروال، جنرال او نورې رتبې رامنځته کړې. د دې سربېره د تحریک غړي په ټولیو، کنډکونو او نورو نظامي واحدونو وېشل شول.

د خدايي خدمتګارو په تحریک کې د تاوتریخوالي نه کولو ته ژمنتیا یو اړین شرط وو. هر غړی اړ و چې ځان له تاوتریخوالي وساتي، دې موخې ته د رسېدو لپاره هر خدايي خدمتګار په تحریک کې د شاملېدو پر مهال اړ و، چې د تاوتریخوالي د نه کولو لوړه وکړي.
د خدايي خدمتګارو په تحریک کې د ګډون لپاره اړینه وه، چې هر شخص پر لاندې مواردو لوړه وکړي:

- زه یو خدايي خدمتګار یم او لکه څنګه چې خدای (ج) خدمت ته هېڅ اړتیا نه لري، زه به په سر ښېندونکي توګه د هغه د مخلوق په خدمت کولو سره د هغه خدمت وکړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ❖ زه باید له تشدده کار وانه خلم، زه باید بدل او انتقام وانخلم او زه باید هر هغه څوک وبخښم چې پر ما ظلم کوي.
- ❖ زه باید د کومې دسیسې او کورنۍ یا شخصي کینې او دښمنۍ برخه وانه اوسم او زه باید له هر پښتون سره دیوه ورور او ملګري په توګه چلند وکړم.
- ❖ زه به ناوړه دودونه او اعمال پرېږدم، ساده ژوند به غوره کوم او له بدو کارونو به ډډه کوم.
- ❖ زه باید ښه کرکټر او ښو خویونو ته پراختیا ورکړم.
- ❖ زه باید د خپل خدمت په مقابل کې هېڅ ډول توقع ونه لرم.
- ❖ زه باید له هېچا ونه وېرېږم او هر ډول سرښندنې ته چمتو یم.

پر دې سربېره د خدایي خدمتګارو تحریک یوه هر اړخیزه ستراتیژي درلوده. د تحریک لید، موخې او موخو ته د رسېدو لارې چارې ټولې په پلان کې په ګوته شوې وې.له پیر روښان وروسته خداي خدمتګار تحریک د پښتنو د ویښتابه لپاره دویم ستر تحریک وو، دغه تحریک پښتنو ته د سیاسي، اقتصادي، ټولنیزو او تعلیمي ډګرونو کې د پرمختګ لارې پرانیستې. خدایي خدمتګار تحریک عموماً په سیمه او په ځانګړې ډول د پښتنو په ژوند داسې ژور خاپونه پرېښودل، چې د پښتون قام په ژوند به یې اغېزې تر پېړیو پاتې شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

References

Bartkowski,Maciej(۲۰۱۳):*Recovering Nonviolent History;Civil Resistance in Liberation Struggle*,LynneRienner Publication ,London.

Beyerle, Shaazka(۲۰۱۴): *Curtailing Corruption People Power for Accountability and Justice*,LynneRienner, London.

Brumberg, DanielandShehata, Dina(۲۰۰۹):*Conflict, Identity and Reform in the Muslim World: challenge for US Engagement*. Washington DC. United States Institute of Peace Press.

Canvas Core Curriculum: *A Guide to Effective Nonviolent Struggle* (۲۰۰۷) Serbia.

Chanda, Arthur(۲۰۱۳): *Bacha Khan and the Struggle for Freedoom*, Danish Publication Peshawar.

Chenoweth, Erica and Stephan,Maria (۲۰۱۱):*Why Civil Resistance Works:The Strategic Logic Of Nonviolent Conflict*. Columbia University Press, New York.

Constitution of Afghanistan, Official Gazette ۸۱۸, Directorate of Publication, ۲۰۰۳.

Easwaran,Eknath(۱۹۹۹),*Nonviolent Soldier of Islam;Badshah Khan ,A Man to Match His Mountains*,The Blue Mountain Center of Mediation,California.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Mischnick, Ruth, Nonviolent Conflict Transformation, Training Manual of Trainer Course, Center for Training \and Networking in Nonviolent Action-Kurve Wustrow

Betts, Christpher, The social contract, Ooxford university press, London.

Sharp, Gene(۲۰۰۵):Waging Nonviolent Struggle: ۲۰Th *Century practices and* ۲۱St *Century Potential*, Expanding Horizons Books, Boston.

Sharp, Gene(۲۰۰۳):There are Realistic Alternatives, The Albert Einstein Institution, Bostan.

Stephan, Maria (۲۰۰۹): Civilian Jihad, Nonviolence Struggle, Democratization and Governance in the Middle East, The Palgrave Macmillan Series on Civil Resistance, New York.

The Constitution of Afghanistan: A Collection of Articles (۲۰۰۳):Official Gazette, Department of Publication, Kabul.

ښاپی، مبارز (۲۰۱۳): عدم تشدد د انسانیت په لمن کې.

اشفاق، ملک (۲۰۱۵): سقراط حیات، فلسفه اور نظریات، حاجی حنیف پرنٹرز، لاهور.

اشفاق، ملک (۲۰۱۵): افلاطون حیات، فلسفه اور نظریات، حاجی حنیف پرنٹرز، لاهور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مننه او کور ودانی

د افغانستان ملي تحریک له هېواد پال او فرهنګپال شخصیت ښاغلي (انجنیر میرحاتم فضلي) څخه د زړه له تله مننه کوي چې د دې اثر چاپ ته یې اوږه ورکړه. ملي تحریک ویاړي چې د علمي اثارو د چاپ لړۍ یې پیل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري. موږ له ټولو درنو هېوادوالو څخه په خورا درنښت هیله کوو چې په خپل معنوي او مادي وس د کتابونو د چاپ دا لړۍ لا پسې وغځوي.

یو ځل بیا د دې اثر له لیکوال او چاپوونکي څخه د زړه له تله مننه کوو چې د دې اثر د لیکلو او چاپولو جوګه شول.

په فرهنګي مینه

د افغانستان ملي تحریک

(c) ketabton.com: The Digital Library

Nonviolent Civic Mobilization

By: Ahmadullah Archiwal

2016

د افغانستان ملي تحریک
www.melitahrik.com

د خپرونو لړ: ۸۵

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library